LÄÄNE-HARJU JA SAKU VALLA RINGMAJANDUSE TOIMIMIS- JA RAHASTUSMUDELI VÄLJATÖÖTAMINE

LÕPPARUANNE

Kaasrahastanud Euroopa Liit

Eesti tuleviku heaks

Märts 2024

Analüüsi viisid läbi Civitta Eesti AS ja OÜ Alkranel. Analüüs on rahastatud Euroopa Regionaalarengu Fondi vahenditest (projekt nr 2021-2027.5.01.22-0014).

Analüüsi autorid:

Karin Reiska (CIVITTA)

Ragne Vaarik (CIVITTA)

Alar Noorvee (OÜ Alkranel)

Elar Põldvere (OÜ Alkranel)

Kerttu-Liis Kõks (CIVITTA)

Vadim Konov (CIVITTA)

Täname eriti Tellija meeskonda koosseisus Kadri Kurm (strateegiajuht), Kerli Lambing (keskkonnaehituse osakonna juhataja), Marika Ilves (jäätmehooldus, sh korraldatud jäätmevedu) ja Käti Teär-Riisaar (Tellija projektijuht) Lääne-Harju vallast ning Kerli Laur (arendus- ja keskkonnateenistuse juht) ja Stiina Vard (keskkonnaspetsialist) Saku vallast. Täname ka kõiki kogukonna aktiviste, kes osalesid seminaridel, ning ettevõtjaid, kes vastasid küsitlusele materjalide ringluse teemal.

Viitamine: Reiska, K., Vaarik, R., Noorvee, A., Põldvere, E., Kõks, K., Konov, V. (2024). „Lääne-Harju ja Saku valla ringmajanduse toimimis- ja rahastusmudeli väljatöötamine“. Civitta Eesti AS.

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS 5
2. METOODIKA KIRJELDUS 6
3. HETKEOLUKORRA ÜLEVAADE 8
3.1. Parandustubade ja ringluspunktide praktikad välisriikides 9
3.1.1. Euroopa liidu projektid ringmajanduse valdkonnas 9
3.1.2. Holland 9
3.1.3. Taani 10
3.1.4. Soome 10
3.1.5. Norra 12
3.1.6. Rootsi 12
3.1.7. Sloveenia 12
3.2. Eesti ringmajanduse praktikate kaardistus 13
3.2.1. Riigi strateegilised ringmajanduse eesmärgid 13
3.2.2. Ringmajanduspraktikad Eestis 13
3.2.3. Parandustoad 14
3.2.4. Ringluspunktid 19
3.3. Lääne-Harju valla hetkeolukorra kaardistus 21
3.3.1. Lääne-Harju valla korduskasutamise ülevaade 23
3.3.2. Kogukonna vajadused 24
3.3.3. Lääne-Harju valla kokkuvõte 33
3.4. Saku valla hetkeolukorra kaardistus 34
3.4.1. Saku valla korduskasutamise praktikate ülevaade 35
3.4.2. Kogukonna vajadused 37
3.4.3. Saku valla kokkuvõte 40
4. VÕRGUSTIKE LOOMISE LAHENDUSETTEPANEKUD 41
4.1. Jätkusuutlike toimemudelite otsingul 41
4.2. Valdade erisused 42
4.3. Noorte suunamine taaskasutamise teele 43
4.4. Mudelid 44
4.4.1. Juhtimismudel 44
4.4.2. Paranduskohviku toime- ja rahastusmudel 45
4.4.3. Parandustoa toime- ja rahastusmudel 48
4.4.4. Ringluspunktide toime- ja rahastusmudel 51
4.4.5. Ehitus- ja lammutusjääkide ringluspunkti toime- ja rahastusmudel 54

4.4.6. Kogukonna ringluskeskuse toime- ja rahastusmudel....57
5. LISAD....63
5.1. Kasutatud allikad....63
5.2. Intervjuude ja kohakülastuste kokkuvõtted....65
5.3. Seminaride kokkuvõtted....65
5.4. Ettevõtjate küsitlus materjalide ringluse teemal....65

1. SISSEJUHATUS

Kogu Eesti seisab silmitsi kohustuslike Euroopa Liidu direktiividest tulenevate taaskasutuse ja ringlussevõtu sihtarvude täitmise nõuetega. Jäätmetest tingitud keskkonnamõjude vähendamisel ning jäätmete ringlussevõtmise ja materjalide taaskasutamise suurendamisel on oluline arvestada jäätmehierarhia põhimõtetega – esimene prioriteet on jäätmetekke vältimine, teine korduskasutuseks ettevalmistamine, kolmas materjali ringlussevõtt ning alles seejärel muu taaskasutus (nagu põletamine, tagasitäitmine) ning kõige viimane võimalus peaks olema jäätmete prügilasse ladestamine. Ehk üleüldine eesmärk on vähem jäätmeid toota tarbides mõõdukalt ja mõistlikult, disainides tooteid paremini (sh parandatavatena). Jäätmete liigiti kogumine, taaskasutuseks ettevalmistamine ja ringlussevõtu korraldamine on kohaliku omavalitsuse vastutus, seetõttu on Eesti eesrindlikumad vallad prioriseerimas ringmajandust, otsimas lahendusi inimeste tarbimisharjumuste muutmiseks, toodete eluea pikendamiseks, parandus- ja taaskasutuskultuuri soodustamiseks, jäätmetekke vähendamiseks. Lääne-Harju ja Saku vald on mõlemad rohelise mõtlemise osas väga edumeelsed: Lääne-Harju vallas on nt kogukonna algatus „Roheline vald“, eesmärgiga suunata inimesi keskkonnasäästlikumate valikute ning rohelisema mõtlemise suunas, ning Saku valla tunnuslause on „Läbi rohelise akna“ ning logo sümboliseerib kodu looduse keskel.

Töö eesmärk on nõustada Lääne-Harju ja Saku valda jätkusuutliku, kohalikul tasandil toimiva korduskasutamise toimimis- ja rahastusmudeli väljatöötamisel, et pikendada toodete eluiga ja suunata juba olemasolevad materjalid ja esemed oma kogukonnas tagasi ringlusesse, seejuures vähendades jäätmeteket ja ressursikasutust nii materjalide tootmises, transpordis kui ka hilisemas jäätmekäitluses. Ringmajanduse toimimismudeli põhieesmärk on välja selgitada, kuidas parandustubade ja ringluspunktide võrgustik jätkusuutlikult üles ehitada. Samuti analüüsitakse, kuidas suunata piirkonna ettevõtjatel tekkivaid jääkmaterjale kohapeal tagasi ringlusesse loodavates paranduskeskustes.

Eesmärk on luua lineaarsele „tooda-tarbi-viska minema“ majandusmudelile alternatiivne lahendus. Kuna omavalitsus midagi majanduslikus mõttes ise ei tooda, siis saab omavalitsuse panus olla teadlikkuse suurendamine ja korduslahendusi toetavate võimaluste loomine oma piirkonnas. Projektitegevuse mõju on luua võimalused elanikele ringmajanduseks ja korduskasutamiseks ning vältida seeläbi olukorda, kus võimaluste puudumisel visatakse olmeprügisse korralikke kasutatavaid või parandatavaid esemeid.

PARANDUSKOHVIK – ühekordne üritus või ürituste sari, kus inimesed saavad vabatahtlike meistrite juhendamisel oma katkiseid asju parandada ja parandamisvõtteid õppida annetuse eest. Kaasneb kohvik, kus müüakse (annetustena korraldajate valmistatud) küpsetisi ja jooke, mida on viisakas ka juhendanud meistrile tänutäheks osta.

PARANDUSTUBA – statsionaarne kindlatel aegadel avatud töökoda, kus meistri(te) juhendamisel on võimalik oma katkiseid asju parandada ja parandamisvõtteid annetuse eest õppida. Paralleelselt võib olla võimalik lahtioleku aegadel väikese tasu eest iseseisvalt olemasolevaid tööriistu kasutada ka sel ajal kui vastava valdkonna meistrit kohapeal ei ole. Parandustöökojal on üldjuhul üks või mitu fookust, sõltuvalt sellest, millised tööriistad on kasutada ja millised meistrid on palgatud.

RINGLUSPUNKT – taaskasutuspunkt või korduskasutusruum (nt ruum jäätmejaamas, spetsiaalselt sisustatud konteiner, eraldi projekteeritud ja ehitatud ringlusmaja või muu objekt), kuhu on võimalik tasuta tuua puhtad ja korralikud riided, jalatsid, kotid, aksessuaarid, mänguasjad, raamatud, nõud, köögitarvikud, sisustusesemed, kodutekstiilid, spordi- ja hobivahendid, kodutehnika, mööbli või muud kasutuskõlblikud asjad. Sõltuvalt kokkuleppest võib sealt ka tasuta asju endale võtta või tegeleb nende edasise taaskasutamise korraldamisega mõni vastav organisatsioon.

KOGUKONNA RINGLUSKESKUS – spetsiaalselt ehitatud või mugandatud hoone, kuhu on koondatud tasulised parandamise teenused, parandustuba juhendaja suunamisel või omal käel katkiste asjade parandamiseks, ringluspunkt, teise ringi kaupade pood ning muud sobilikud teenused, mis toetavad taaskasutuse edendamist ja asjade eluea pikendamist piirkonnas.

2. METOODIKA KIRJELDUS

Töö viidi ellu neljas etapis:

1. Tellija ja Pakkuja projektimeeskondade ootuste ja arusaamade ühtlustamine avakohtumisel.
2. Hetkeolukorra kaardistamine dokumendianalüüsi, küsitlustulemuste, paikvaatluste ja huvigruppidega kohtumiste alusel. Kaardistuse tulemusena tekkis ülevaade, millised on tänased parimad praktikad Eestis ja välisriikides parandustubade ja ringluspunktide toimimiseks.
3. Lahendusettepanekud piirkonna paranduskeskuste ja ringluspunktide võrgustiku loomiseks ja rahastamiseks, mudelid valideeriti huvitatud osapooltega seminaridel.
4. Lõplike dokumentide koostamine ja Tellijale tutvustamine.

I ETAPP: ETTEVALMISTAVAD TEGEVUSED

Ettevalmistavate tegevuste eesmärk oli eelkõige ühtlustada Tellija ja Pakkuja arusaamu projekti eesmärkidest, oodatavatest tulemustest ja tööprotsessidest. Avakoosolekul (12.10.2023) tutvustati esialgset metoodilist plaani, täpsustati Tellija ootusi töö tulemustele, koguti vajalikku taustainfot ning arutati töökorralduslikke küsimusi. Muuhulgas vaadati üle projekti tegevus- ja ajakava ning lepiti kokku ülenädalased vahekohtumised veebis hetkeolukorrast ülevaate andmiseks ning projekti tegevuste kokkuleppimiseks ja läbiarutamiseks. Projekti koosolekud Tellijaga toimusid 8.11.2023, 23.11.2023, 6.12.2023, 20.12.2023, 29.12.2023, 3.01.2024, 17.01.2024 ja 30.01.2024. Kokkuvõtted on lisas 5.4.1.

Kokkuleppel Tellijaga kohandati projekti metoodikat ja ajakava, mh kasutati juba läbiviidud elanike küsitluse tulemusi kogukonna vajaduste analüüsimiseks, läbi viidi uuring ettevõtjate hulgas; valdade ajakavadele vastavalt toimusid kogukonnaseminarid kavandatust hiljem. Lisandusid kohakülastused Tartu Paranduskeldrisse ning Pääsküla Ringmajanduskeskusesse, kus osalesid ka Tellija esindajad.

II ETAPP: HETKEOLUKORRA ANALÜÜS JA TAUSTAINFO KOONDAMINE

Dokumendianalüüsi eesmärgiks oli tekitada ühine arusaam, millised on enamlevinud korduskasutamise põhimõtted kogukondades ja ettevõtluses parandusteenuste ja ringluspunktide vaates. Ettepanekute ja soovituste tegemiseks vaadati täiendavalt juurde ka rahvusvahelist praktikat ja edulugusid. Lisaks on tehtud põgusad ülevaated täna valdades pakutavatest ringmajandusteenustest ja võimalustest.

Kogukonna eelistuste küsitlust uuesti läbi ei viidud ning kasutati augustis 2023 toimunud küsitluse tulemusi kaardistamaks peamiselt asjade taaskasutamise ja parandamisega seotud hoiakuid (Lääne-Harju vallast vastas 110 inimest, Saku vallast 75). Intervjuud viidi läbi Tartu Paranduskeldri, Tartu ehitusmaterjalide ringkasutuspanga ning Tallinna Pääsküla ringmajanduskeskuse esindajatega, kuna dokumendianalüüsi käigus selgus, et need on Eestis kõige asjakohasemad näited kogemustest õppimiseks. Lisaks toimusid kohakülastused Tartu Paranduskeldrisse (24.10.2023) ning Pääsküla ringmajanduskeskusesse (12.12.2023).

Hetkeolukorra analüüsi tulemusi valideeriti kohapeal toimunud kogukonnaseminaridel Lääne-Harju vallas (21.22.2023) ning Saku vallas (11.12.2023). Koguti tagasisidet tänase olukorra kohta – mis on hoiakud ja teadlikkuse tase korduskasutuse teenuste osas, milline on tänane olukord erinevate lahenduste kasutamisel, mis on peamised kitsaskohad ja takistused teenuste kasutamisel, mis motiveeriks rohkem korduskasutama jne. Lisaks küsiti tagasisidet dokumendianalüüsi faasis tuvastatud lahendustele – kuivõrd rakendatavad väljapakutud lahendused on. Täpsemad aruteluküsimused valideeriti eelnevalt Tellijaga.

Ettevõtjate küsitluse sihtrühma valimisel lähtuti dokumendianalüüsi ja intervjuude ning kohakülastuste raames tunnetuslikult sobivaimatest ettevõtlusvaldkondadest (EMTAK koodide alusel) ning ettevõtjate kontaktid päriti äriregistrist. Valdadel oli võimalus lisada kontakte juhul kui on teada, et olulised ettevõtted ei ole registreeritud valda, kuid tegutsevad seal. Küsimustik kooskõlastati Tellijaga, mh oli võimalus vastamiskeskkonnas (Alchemer) vastamist testida. Küsimustik saadeti 560 ettevõtjale Lääne-Harju ja Saku vallas 3.01.2024, küsitlus oli avatud vastamiseks kuni 24.01.2024, meeldetuletused läbi vastamiskeskkonna

saadeti 10.01.2024 ning 17.01.2024. Vallad avaldasid info ka oma kodulehtedel[1]. Küsitlusele vastas 37 ettevõtjat (vastavalt 20 Lääne-Harju valla, 13 Saku valla ja 4 Tallinna ettevõtjat), küsitlust avati 110 korda.

III ETAPP: VÕRGUSTIKE TOIMEMUDELI JA RAHASTUSMUDELI VÄLJATÖÖTAMINE

Toimimis- ja rahastusmudeli väljatöötamisel võeti aluseks pakkumuses toodud mudel (vt tabel 1), kuid arvestades info kordumist, koondpildi puudumist, esitati info Osterwalderi ärimudeli[2] kohaselt (vt tabel 2).

TABEL 1. MUDELI KOMPONENDID PAKKUMUSES

MUDELI KOMPONENT	KOMPONENDI KIRJELDUS
Peamised teenused	• Paranduskeskuste ja ringluspunktide võrgustiku teenuste kirjeldus
Peamised protsessid ja osapoolte rollijaotus	• Kuidas toimub teenuste osutamine? • Kes on teenuste osutajad? • Mis on iga osapoole roll ja vastutus?
Toimemudeli juhtimine	• Organisatsioon, sh struktuur ja personal • Vajalikud ressursid (kompetentsid, rahastamine, ruumid, töövahendid, aeg) • Otsustusprotsessid • Info ja kommunikatsioon • Kvaliteedikontroll • Finantseerimine

TABEL 2. MUDELI KOMPONENDID OSTERWALDERI ÄRIMUDELI LOOGIKAST LÄHTUDES

<table>
<tr><th colspan="5">TOIME- JA RAHASTUSMUDEL</th></tr>
<tr><td rowspan="2">VÕTMEPARTNERID</td><td>VÕTMETEGEVUSED</td><td rowspan="2">VÄÄRTUSPAKKUMINE</td><td>KLIENDISUHTED</td><td rowspan="2">SIHTGRUPID</td></tr>
<tr><td>VÕTMERESSURSID</td><td>TEAVITUSKANALID</td></tr>
<tr><td colspan="3">KULUD</td><td colspan="2">TULUD</td></tr>
</table>

Toimemudelite väljatöötamiseks andsid vallad sisendit ruumiliste ja rahaliste ressursside osas. Mudelid töötati välja peamiste lahenduste rakendamiseks: (1) paranduskohvik, (2) parandustuba, (3) ringluspunkt, (4) ehitus- ja lammutusjääkide ringluspunkt, (5) kogukonna ringluskeskus ning kuna seminaridel tuli palju juttu ka noorte harimisest, siis toodi välja võimalused noorte kaasamiseks. Ettepanekute tegemise aluseks oli dokumendianalüüsi, küsitluste, intervjuude, kohakülastuste ja kogukonnaseminaridel saadud sisend.

Mudelid valideeriti eelnevalt kirjalikult Tellijaga ning seejärel toimusid 12.02.2024 Saku vallas (kokkuvõte leitav lisas 5.3.3) ning 13.02.2024 Lääne-Harju vallas (kokkuvõte leitav lisas 5.3.4) kohapealsed valideerimisseminarid valla esindajate ja kogukonna aktivistidega. Kohtumise tulemusel uuendati mudelite ettepanekut.

IV ETAPP: TULEMUSTE VORMISTAMINE LÕPPRAPORTIKS

Projekti viimases etapis toimus eelnevate etappide käigus tehtud töö lõpetamine – lõplike dokumentide vormistamine ja Tellijale esitamine. Lõppraporti esitamise tähtaeg oli 5 kuud hankelepingu sõlmimisest (2.10.2023), ehk 2.03.2024. Lõppraporti sai Tellija üle vaadata perioodil 21.-27.02.2024. Kokkuvõttev lõpuseminar Tellijaga toimus 1.03.2024 veebis.

[1] Üleskutse küsitluses osalema Lääne-Harju valla kodulehel, 3.01.2024, link.
[2] Osterwalderi ärimudeli loogika, Wikipedia, link.

3. HETKEOLUKORRA ÜLEVAADE

Hetkeolukorra kaardistamise käigus antakse ülevaade parandustubade ja ringluspunktide praktikast välisriikides ja Eestis, sh kasutatavatest juhtimis- ja rahastusmudelitest. Lisaks antakse põgus ülevaade Lääne-Harju valla ja Saku valla olustikust, ringmajanduspõhimõtetest ja praktikatest, kogukonna ja ettevõtjate vajadustest küsitlustulemuste alusel ning kokkuvõtvad järeldused valdade kohta. Kaardistuse eesmärgiks on tekitada ühine arusaam, **millised on enamlevinud korduskasutamise põhimõtted kogukondades ja ettevõtluses parandusteenuste ja ringluspunktide vaates**.

Euroopa Liidu 2050 eesmärk on kliimaneutraalsuse saavutamine. Lineaarselt tarbimismudelilt ringsele/ taastuvale kasvumudelile üleminek on hädavajalik hoidmaks ressursside tarbimine vastavuses planeedi võimekusega. Ringmajanduse korral säilib toodete, materjalide ja ressursside väärtus majanduses võimalikult kaua ning jäätmeteke ja saaste on minimaalne, väheneb surve loodusressursside kasutamisele (nt vesi), uued ettevõtlusvõimalused, vastupidavamad väärtusahelad.[3] Hollandi Keskkonnamõju Hindamise Ameti koostatud ringlusstrateegiad (tabel 1) määratlevad kümme ringlusstrateegiat toodete ja materjalide ringlusvoo loomiseks. Keeldumine, ümberkujundamine ja vähendamine (R0-R2) on suunatud targemale toodete kasutamisele ja tootmisele, muutes tarbimis- ja tootmismudeleid toorainete ja ressursside kasutamise ja jäätmetekke vähendamise abil kasumlikumaks. Korduskasutus, parandamine, renoveerimine ja taastootmine (R3-R6) aitavad vähendada tooraine ja ressursside tarbimist ning mõjutada keskkonda läbi toote ja selle osade eluea pikendamise. Kasutusotstarbe muutmine, ringlussevõtmine ja energiakasutus (R7-R9) hõlmavad materjalide kasuliku kasutamise strateegiaid ringlussevõtu või energiakasutuse abil.[4]

TABEL 3. RINGLUSSTRATEEGIAD[5]

RINGLUSSTRATEEGIA	SELGITUS
R0. Keeldumine (*refuse*)	Ebavajalikust või mitte kestlikust tootest keeldumine suurendades olemasolevate toodete maksimaalset kasutust.
R1. Ümberkujundamine *(rethink/reconsider)*	Toote kasutamisvõimaluste mitmekesistamine suurendades nende kasutust, sh nt toodete jagamise või mitme otstarbeliste toodete abil.
R2. Vähendamine *(reduce)*	Toote tõhusam tootmine ja/või tarbimine, kasutades vähem loodusvarasid, sh energiat ja vett toodete tootmisel ja kasutamisel.
R3. Korduskasutamine *(reuse)*	Toote või selle osade, mis ei ole jäätmed, uuesti kasutamine esialgsel otstarbel.
R4. Parandamine *(repair)*	Katkise või mittetoimiva toote parandamine ja hooldamine eesmärgiga kasutada seda esialgsel otstarbel.
R5. Renoveerimine *(refurbish)*	Kõlbmatuks muutunud või ära visatud toote korda tegemine ja/või modifitseerimine, et seda saaks esialgsel otstarbel edasi kasutada.
R6. Taastootmine *(remanufacture)*	Toote või selle osade kasutamine samal eesmärgil uutes toodetes.
R7. Kasutusotstarbe muutmine *(repurpose)*	Toote või selle osade kasutamine algsest erineval eesmärgil.
R8. Ringlussevõtmine *(recycle)*	Jäätmete töötlemine, et saavutada toote algupärane kõrge kvaliteet või vähendada toote kasutusest tingitud vähenenud kvaliteeti.
R9. Energiakasutus *(energy recovery)*	Jäätmete põletamine energiakasutuse protsessi käigus.

[3] Euroopa Komisjoni koduleht, Euroopa Roheline kokkulepe, EL kliimamäärus.
[4] Ringmajanduse strateegia koostamise metoodika väljatöötamine (2019) Technopolis Group.
[5] Eesti ringmajanduse tulevikupotentsiaali ja vajalike meetmete uuring (2021) Technopolis Group, Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum, Teeme Ära SA.

3.1. PARANDUSTUBADE JA RINGLUSPUNKTIDE PRAKTIKAD VÄLISRIIKIDES

3.1.1. EUROOPA LIIDU PROJEKTID RINGMAJANDUSE VALDKONNAS

Euroopa riikides on erinevaid platvorme ja algatusi ringmajanduse ja sellega seotud ideede elluviimiseks. Leidub tavalisi parandustubade ideed kandvaid paranduskohvikuid ning linnad pakuvad lahendusi ringmaterjalide kogumiseks ja taaskasutamiseks. Ringkasutatakse materjale, millele leitakse väljund (jäätmed mullaks, ehitusmaterjalide ringlus).

Ehitusjääkide taaskasutuse vallas tehakse koostööd nii riigisiseselt kui ka rahvusvaheliselt. Laialt on levinud suured projektid paljude partneritega (Interreg, Horizon 2020). Küllaltki populaarne on ka ehitusmaterjalide ja -jääkide kasutamine uute hoonete ehitamisel või hoonete ehitamine selliselt, et kasutatud materjalid oleks ka hiljem taaskasutatavad.

Circular Cities and Regions Initiative[6] on Euroopa Liidu algatus, mille fookuses on EL regioonides ja linnades ringmajanduse rakendamine, kaugema eesmärgiga saavutada EL 2050 kliimaeesmärgid. Initsiatiivi eesmärk tehnilise ja rahalise toe abil on suurendada sünergiaid, jagada kogemusi ja parimaid praktikaid. Toetatakse näidisprojektide rahastamist (Horizon 2020, Horizon Europe toetused), projektide ettevalmistamist ja tehnilist abi (Horizon Europe, Circular Economy Technical Assistance Facilit (EIB)), jm. Infot jagatakse mh uudiskirjadega.[7]

Interreg Europe fondi rahastamisel 17.02.2022 toimunud veebiseminar **ehitus- ja lammutusjääkide kogumise ja taaskasutamise õppetundide** kohta. Ehitus- ja lammutusjäägid moodustavad u 35% kogu EL jäätmetest, kuid nende taaskasutamine eri riikides varieerub arvestatavalt 10%-90%ni (EL taaskasutamise eesmärk 2020-ks oli 70%). Kuna valdkond on väga ressursimahukas (energia, vesi, materjalid), on oluline kogu tööstusharus ringsete põhimõtete rakendamine nt tänu keeldude ja maksude rakendamisele pinnasetäite ja jäätmete osas, lammutuseelsete auditite, materjalide kohustusliku taaskasutamise, materjalivahetus platvormide, uute hoonete ökodisaini jmt kaudu. Lisaks toodi välja vajadus rahaliste instrumentide järele, roheliste riigihangete olulisus, ringlusse võetud materjalide eelistamise tähtsus, regulatsioonide kooskõlastamine, materjalide jälgitavus.[8]

Prantsusmaa, Hollandi, Luksemburgi, Saksamaa ja Belgia osalesid koos Interregi projektis **SeRaMCo** (Secondary Raw Materials for Concrete Precast Products)[9], mille eesmärk oli tutvustada ehitus- ja lammutusjääkide ringlussevõtu võimalusi monteeritavates toodetes ja seeläbi suurendada teisese tooraine kasutamist betoonis. Eeldatavad väljundid olid kuni 100% ringlusse võetud täitematerjalidest ja ringlusse võetud tsemendist valmistatud majanduslikult elujõulised moodultooted, mis on kulude ja kvaliteedi poolest võrreldavad tavapäraste toodetega ning oleks turustamiseks valmis projekti piirkonnas. Projekti üheks osaks oli projekti käigus valmistatud uuenduslike monteeritavate elementide praktiline rakendamine. Pilootprojektideks olid näiteks Porte de France – müratõke Prantsusmaal A31 maanteel ning paviljon Saksamaal ülikooli linnakus, mida kasutatakse noorte ja vanade kohtumispaigana ning muusika ja artistide lavana.

3.1.2. HOLLAND

Amsterdamis tegutseb paranduskeskus **United Repair Centre**[10], mis pakub rõivatööstuse ettevõtetele kvaliteetset rõivaparandusteenust, pikendades rõivaesemete elutsüklit ja püüdes luua positiivset

[6] Euroopa Komisjon, Circular Cities and Regions Initiative, link.
[7] Euroopa Komisjon, Circular Cities and Regions Initiative uudiskirjad, link.
[8] Interreg Europe, Collection and recycling of construction and demolition waste: Key learnings, link.
[9] Secondary Raw Materials for Concrete Precast Products, link.
[10] United Repair Centre koduleht, link.

keskkonnamõju. Ettevõtte partnerid on suured brändid nagu Patagonia ja Decathlon. Lisaks on Amsterdam Euroopa esimese ringtekstiilitehase koduks[11]. Amsterdamis asuv tekstiiliettevõte BYBORRE toodab tekstiile ja rõivaid, mis töötavad digitaalsete seadmetega, et efektiivsemalt kasutada toorainet.

Samuti tegutseb Amsterdamis väga palju **paranduskohvikuid**[12], kus soovijad saavad tulla kindlal ajal oma katkiseid asju parandama. Esimene taoline avati juba 2009. aastal Amsterdamis ja 2010. aastal asutati Sihtasutus Repair Cafe, selleks, et toetada kohalikke organisatsioone üle maailma oma Remondikohvikute loomisel, tänaseks on maailmas üle 2500 paranduskohviku. Enamik kohvikuid tegutseb annetuste toel, kuna tegu on mittetulundusühingutega, millel ei ole valitsustelt ega muudelt osapooltelt rahastust.

Hollandi pank ABN AMRO avas Amsterdamis Hollandi esimese ringhoone **Circl**[13]. Hoone on projekteeritud ja ehitatud säästvaid ja ringmajanduse põhimõtteid järgides. Kõik ehitusmaterjalid on eelnevalt olnud kasutuses. Circl on loodud energiasäästlikuks ja ehitatud selliselt, et see oleks lihtsasti lahti võetav ja kasutatud ehitusmaterjalid oleks ka tulevikus kasutatavad.

3.1.3. TAANI

Kopenhaagenis tegutsevad paranduskohvikud **Repair Cafe Denmark** nime all[14]. Repair Cafe Denmark on mittetulundusühing Danish Repair Cafedega kogu riigis. Kohviku töötajad on 100% vabatahtlikud. Ühingu eesmärk on soodustada ja motiveerida vabatahtlikke, tarbijaid, organisatsioone ja omavalitsusi remondikohvikutes osalema ning seeläbi raiskamist vähendama ja tarbimisharjumusi muutma.

Circular Copenhagen on Kopenhaageni linna juhitav innovatsiooniplatvorm, mille eesmärk on töötada välja homsed ringmajanduse lahendused tänastele väljakutsetele[15]. Platvorm aitab kaasa uute ringlahenduste innovatsioonile. Praegu on käimas projektid, mille eesmärk on muu hulgas uurida ja parandada mähkmete ringlussevõttu ja värvide taaskasutamist. Väljavalitud projektid keskenduvad jääkjäätmetele, mille jaoks puuduvad praegu väärtuslikud taaskasutuslahendused.

Taanis Lisbjergis asuv **Circle House** on heaks näiteks kuidas tulevikus hoone kasutusest eemaldamisel vähendada ehitusjääkide tekkimist. Projekti Circle House raames loodi 60 sotsiaalkorterist koosnev hoonete süsteem[16], mis on ehitatud ringmajanduse põhimõtteid kasutades. Neid saab lahti võtta, taaskasutada või välishooneteks uuesti kokku panna, säilitades samal ajal nende väärtuse. Ehituse käigus kasutati samuti taaskasutatud (ehitus)materjale, kuid mitte täies ulatuses.

Taanis Kopenhaagenis asub kolmekorruseline **Upcycle Stuudio** hoone[17], mille akendest 75% on taaskasutatud ja pärit Põhja-Jüütimaa mahajäetud hoonetelt. Samuti on Kopenhaagenis rajamisel ka viiekorruseline telliskivisillutisega kortermaja ***Resource Rows'i***. Projekti uuenduslikuks kontseptsiooniks on mahajäetud kodude tervete tellisseinte taaskasutamine uue hoone ehitamisel. Tellistest moodulid on välja lõigatud Carlsbergi ajaloolistest õlletehastest Kopenhaagenis. Ülejäänud tellised on pärit Taani erinevatest vanadest koolidest ja tööstushoonetest. Samuti kasutatakse ära Kopenhaageni metroo ehitusest ülejäänud taaskasutatavad puitmaterjalid, mida kasutatakse *Resource Rows*'i välis- ja sisepindadel.

3.1.4. SOOME

Soomes tegutsevad **Hacklabid**[18], mis osa ülemaailmsest Hackerspace'i liikumisest. Mittetulundusühing Helsinki Hacklab RY asutati ametlikult 2010. aastal. Neil on kahte tüüpi liikmesusi: liikmed ja võtmeliikmed.

---

[11] ByBorre, link.
[12] Paranduskohvikud, link.
[13] Circl, link.
[14] Taani paranduskohvikud, link.
[15] Circular Copenhagen platvorm, link.
[16] Circle House projekt, link.
[17] Upcycle Studios, link.
[18] Helsinki Hacklab koduleht, link.

Nii liikmed kui ka võtmeliikmed on kohustatud tasuma iga-aastast liikmemaksu. Võtmeliikmed maksavad lisaks igakuist nö võtme hoidmise tasu. Selle eesmärk on pakkuda mitmeotstarbelisi tööruume, kus on olemas puidutöökojad, metallitööruumid, elektroonika remonditöölaud või klassiruumid. Seal saab kasutada 3D-printerit, õmblusmasinat või ostsilloskoope või tutvuda nende kasutamisega. Tööriistad ja vahendid on mõeldud kasutamiseks ainult liikmetele, külastajad võivad neid kasutada ainult järelevalve või liikme loa alusel.

Samuti on Helsingi-Uusimaal **Circular Valley**[19]. Tegemist on omavalitsuste, erinevate organisatsioonide, teadusasutuste ja ekspertide kogukonnaga, mille missioon on viia Helsingi-Uusimaa ja Soome ringmajanduse rahvusvahelisse tippu. Helsingi-Uusimaa Circular Valley pakub platvormi ringmajanduse lahenduste koosarendamiseks, parimate praktikate jagamiseks, võrgustike loomiseks ja ettevõtete ringmajanduse mõtteviisi ja kompetentsi juurutamise toetamiseks ning piloteerimiseks. Tegemist on ka EL ringsete linnade ja regioonide initsiatiivi projektiga.

Circwaste on seitsmeaastane LIFE IP projekt[20], mis edendab materjalivoogude tõhusat kasutamist, jäätmetekke vältimist ning uusi jäätme- ja ressursimajandusekontseptsioone. Projekt perioodiks on 2016–2023. Kõik tegevused aitavad kaasa riikliku jäätmekava elluviimisele ja Soome liikumisele ringmajanduse suunas. Projekti koordineeris Soome Keskkonnainstituut. Koostöös Circwaste projektiga viidi läbi näiteks hange tudengielamu ehitamiseks, kus hankes nõuti ehitusjäätmete ehitusplatsil sorteerimist. Samuti kohustati töövõtjat koostama objekti jäätmekava, mis pidi sisaldama teavet selle kohta, millised jäätmed objektil erinevates etappides tekivad. Sel juhul olid objektil erinevatel tööetappidel õigel ajal prügikonteinerid erinevatest tööfaasidest pärit jäätmete jaoks. Ehitusobjektile määrati jäätmekäitleja, kes tagas jäätmekava elluviimise objektil. Ehitusprojekti käigus tekkis 884 tonni jäätmeid, millest ringlussevõtu määr oli 82,6%.

Helsingi Kierrätuskeskuse[21] eesmärgid on vähendada loodusressursside kasutamist, tõsta keskkonna-teadlikkust, MTÜ-l on **13 teise ringi kauplust** Helsingi suurlinna piirkonnas ning veebipood. Heas seisus kaupade annetusi võetakse vastu nii eraisikutelt kui ettevõtetelt, annetusi saab tasuta viia kauplustesse, tellida äraviimise, viia annetuskastidesse või kogumisautodesse. Müüakse kõikvõimalikke **majapidamistarbeid, riideid, mööblit, ümbertehtud riideid, käsitöö materjale, elektrilisi ja elektroonilisi seadmeid (koos garantiiga), parandatud jalgrattaid, laenutatakse ja renditakse järelhaagiseid, pakutakse hariduslikke programmel lastele ja haridusvaldkonna töötajatele, ettevõtetele, kogukonnale**. Tööotsijatele pakutakse **ajutist tööd, tööampse, subsideeritud tööd** ja tuge edasisel tööotsimisel, võimalus panustada **vabatahtlikuna**. Keskus ei tooda omanikele kasumit, raha kasutatakse avalike eesmärkide täitmiseks, eesmärk on võimaikult palju tooteid ringlusesse suunata ning seeläbi nende eluiga pikendada (mitte võimalikult palju raha teenida). Ligi kolmandik toodetest jagatakse laiali tasuta. Avalike rahade kasutamisel on 2 peamist kasu: töö pakkumine ning taaskasutusest tingitud ressursside kasutamise vähenemine. Jäätmeteke viiakse miinimumini.

Lahti oli Euroopa Rohepealinn 2021, jätkusuutlikkusele üleminekul on tehtud korralik kannapööre[22]. 1975 oli linn rasketööstuse ja linnastumise keskus, Vesijärvi oli Soome reostunumaid järvi. Alates 1997 korraldatakse linnas keskkonna nädalat, mille eesmärk on ärgitada ettevõtjaid ja elanikke ühiselt rohelisi tegevusi algatama. 2017 avaldati regiooni rohelise majanduse teekaart. 2018 kasutati kolmandik piirkonnas toodetud jäätmetest uute toodete tooreineks ning kaks kolmandikku energiatootmiseks. 2050. aasta eesmärk on olla jäätme-vaba täielikult ringmajandav linn. 2019 testiti esmakordselt maailmas elanike reaal-aja süsiniku jalajälje jälgimissüsteemi. Lahti eesmärk on 2025. aastaks jõuda süsinikuneutraalsuseni, st 10 aastat enne Soome eesmärki ja 25 aastat enne EL eesmärki.

[19] Helsinki-Uusimaa Circular Valley, link.
[20] CIRCWASTE projekt, link.
[21] Helsinki Kierrätuskeskuse koduleht, link.
[22] Rohelise Lahti koduleht, link.

3.1.5. NORRA

Norra linn Bodø keskendub ehitus- ja lammutusjäätmete korduskasutamise ja taaskasutamise soodustamisele. Norra linnas Bodøs viidi läbi **CIRCULUS'e projekt**[23] ja **CityLoops projekt**[24]. CIRCULUS keskendus betooni puhastamisele ja taaskasutamisele, kus osalesid ka kohalikud äripartnerid ja uurimispartnerid samast piirkonnast. Projekti eesmärk oli taastada 75% piirkonna betoonimassist. Projekti algatuse aluseks olid tulevased nõuded EL-is (sealhulgas ka Norra), mille kohaselt peab taaskasutama vähemalt 70% nn mitteohtlike ehitus- ja lammutusjäätmetest. CityLoopsi projekti meeskond töötas välja ehitusmaterjalide masskäitlemise ja ringtöötluse arenduspoliitika.

Circular Resource Centre Norras – keskuse asub Oslos (Økern Torgvei 6, ca 10 km kesklinnast ida suunas), selle eesmärk on võimaldada müüa ja osta kasutatud ehitusmaterjale kasvava ringsete ehitusprojektide vajaduse tarbeks. 4500 m^2 sisepinnal on ladustamise ruum, kontorid, töötubade, seminaride ja kohtumiste ruumid, lisaks on 2500 m^2 välist müügipinda. Toeks on müügiassistent, tulevikus on plaanis panustada ka materjalide testimisse, teadlikkuse tõstmisesse ja teaduskoostöösse. Keskust haldavad koostöös Resirqel (konsultatsioonieettevõte), Pådriv (koostööplatvorm) ja Statsbygg (ehitusfirma). Keskuse kodulehel on ka veebipood.[25]

3.1.6. ROOTSI

ReTuna Återbruksgalleria[26] on maailma esimene **taaskasutuskaubamaja**, kus vanadele esemetele antakse uus elu tänu parandamisele või ümbertöötlemisele. Tooted, mida müüakse on kõik teisel ringil, taaskasutatud või toodetud orgaaniliselt või jätkusuutlikult. Kaubamaja avati juba 2015. Külastajatele on lihtsaks tehtud esemetest loobumine – konteinerid on taaskasutatavatele mänguasjadele, riietele, dekoratsioonidele, elektroonikale – vastuvõtupunktis vaatavad töötajad asjade taaskasutatavuse üle ning viivad kaubamaja poodidesse laiali, kus teise ülevaatluse teeb poepidaja – otsustatakse, mida tasub parandada, muuta, kohandada ja lõpuks maha müüa. 2018 aasta müügimaht oli 11,7 MSEK / ca 10,6 MEUR. Lisaks kauplemisele korraldatakse sündmuseid, töötubasid, loenguid, teemapäevi ja muudki fookusega taaskasutusel. Kasutamiseks on ka konverentsiruum, kohvikus pakutakse orgaanilist lõunat ja küpsetisi. Kaubamaja haldab KOVi ettevõte, loodud on ca 50 töökohta.

3.1.7. SLOVEENIA

Maribori linnas on mitmeid algatusi edendamaks ringmajandust ja sellega seonduvat mõttelaadi WCYCLE. Üheks selliseks on **Instituut Maribor** [27] platvorm, kus on võimalik arutada ja algatada uusi ringmajandusprojekte linna ja piirkonna erinevatele huvigruppidele. Ringmajanduse algatuse osana ja 2021. aasta Euroopa jäätmetekke vähendamise nädala raames toimus Mariboris kahepäevane avalik festival[28], et tõsta kodanike teadlikkust ja julgustada ringtarbimises aktiivset osalemist. Nendel päevadel paluti inimestel tuua ja annetada oma soovimatud tooted (nagu raamatud, riided, mänguasjad), kasutada mobiilset elektroonikaparandusjaama, jagada korduvkasutatavaid tasse ja ökoloogilisi seemneid. Teiseks on läbi viidud projekt „**linnamuld toiduks**"[29], mille eesmärk oli kasutada linnade bio- ja mineraaljäätmeid kvaliteetse pinnase tootmiseks linnaaedades, haljastuses ja ehituses. Seda meetodit ohutu, sertifitseeritud pinnase tootmiseks katsetati neljas linnaaias kasutamata munitsipaalmaal, aidates kaasa ka toiduga isevarustamisele ja piirkondlikule hooajalisele tarbimisele.

[23] Circulus projekt, link.
[24] CityLoops projekt, link.
[25] Circular Resource keskus Norras, link. OMBYGG koduleht, link.
[26] ReTuna taaskasutuskaubamaja, link.
[27] Wcycle Intituut Mariboris, link.
[28] Maribor – suurendades tekstiili ümbertöötlemise teadlikkust, Euroopa Komisjon, link.
[29] Circular Cities Declaration Report 2022, Maribor, Slovenia, link.

3.2. EESTI RINGMAJANDUSE PRAKTIKATE KAARDISTUS

3.2.1. RIIGI STRATEEGILISED RINGMAJANDUSE EESMÄRGID

Katusstrateegia „**Eesti 2035**“ [30] eesmärgid seoses ringmajandusega on ringmajanduse põhimõtete kasutuselevõtt ehk jätkusuutlike tootmis- ja tarbimismudelite kasutuselevõtmise soodustamine suurendamaks materjalide ringlussevõttu ja teisese toorme kasutust ning jäätmemajanduse ümberkorraldamine jäätmetekke vähendamiseks ning materjali ringlussevõtu suurendamiseks.

„Eesti 2035“ strateegia tegevuskava[31] üks eesmärke on teisese toorme kasutust suurendavate tootmis- ja tarbimismudelite ning ohutu materjaliringluse arendamine ja kasutuselevõtmine ning vastava pädevuse kasvatamine koostöös ettevõtete ja KOVidega.

Ringmajanduse visioon on sõnastatud järgmiselt: „Eestis on toimiv ringse tootmise ja tarbimise süsteem ning oleme nutikas ringmajandust eest vedav riik. Tõhusa ringmajanduse rakendamisega tagatakse tasakaal ettevõtluse ja keskkonnakoormuse vahel, tõstes konkurentsivõimet ja säilitades toorainete varustuskindlust. Eestis kasutusel olevate ressursside tarneahel on selge ja võimalikult lühike. Kasutame ja tarbime kõiki ressursse targalt ja keskkonda hoidvalt ning see muudab meie ühiskonna kestlikuks. Looduskeskkonna ressursse kasutatakse kestlikult, võimaldades nende säilimise ja taastumise järgnevatele põlvedele. Tooted on kauakestvad ja materjalid on ohutult, pikalt ringluses. Ringmajanduse keskmes on ressursside kasutamise vähendamine, digitaalsed lahendused ja uued ärimudelid, mis ergutavad ka koostööd erinevate ettevõtete ning ettevõtete ja teadusasutuste vahel. Meil on olemas piisav ekspertide järelkasv, mis tagab süsteemi jätkusuutlikkuse ning arenemise.“[32]

Ringmajanduse prioriteetsed arengusuunad **ringmajanduse valge raamatu**[33] alusel on järgmised:

1) Ressursse kasutatakse vastutustundlikult ja nõudlusest lähtuvalt, **ressursikasutus** on läbi mõeldud ja **jäätmeteke** on viidud miinimumi.
2) Eesti **ettevõtete ärimudelid** on jätkusuutlikud ja ringmajandussuunitlusega.
3) Eestis on ringmajanduse rakendamiseks vajalik **oskusteave ja eksperdid** ning toimiv **koostöö** erinevate valdkondade ja sektorite vahel.
4) Loodud on toimivad digitaalsed **IT lahendused** ringmajanduse toetamiseks ning tagatud **kvaliteetsed andmed** olukorra seiramiseks.
5) Ringmajandus on riiklikul tasandil hästi **koordineeritud** ning loodud on ringmajandust toetav **õigus- ja majanduskeskkond**.
6) Juurdunud on **keskkonnateadlik mõtteviis** ja **keskkonnahoidlik käitumine**.

Riigi jäätmekava 2022-2028 eelnõu [34] strateegilisteks eesmärkideks on muuhulgas **korduskasutuse edendamine ning ohutu materjaliringluse suurendamine**. Riigi jäätmekava juurde kuuluvas lisas nimega „Riigi jäätmekava 2023–2028 rakenduskava“ on muuhulgas toodud eesmärgid ja meetmed, mis peavad kaasa aitama ohutu materjaliringluse tagamisele.

3.2.2. RINGMAJANDUSPRAKTIKAD EESTIS

Eesti suurimad kasutatud toodete ringlusega tegelevad organisatsioonid on MTÜ Uuskasutuskeskus[35] ja MTÜ Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidule kuuluv kauplustekett Sõbralt Sõbrale[36]. **Uuskasutuskeskuse** puhul on tegemist isemajandava sotsiaalse ettevõttega, mille eesmärk on saata

[30] Eesti 2035, link, 18.10.2023.
[31] Eesti 2035 strateegia tegevuskava (11.05.2023 versioon), link, 18.10.2023.
[32] Ringmajanduse visioon, link, 18.10.2023.
[33] Ringmajanduse valge raamat, link, 18.10.2023.
[34] Riigi jäätmekava 2022-2028 eelnõu, link, 18.10.2023.
[35] Uuskasutuskeskuse koduleht, link.
[36] Sõbralt-Sõbrale kaupluste koduleht, link.

kasutatud asjad ringlusesse ning muuta uuskasutamine lihtsasti kättesaadavaks ja igapäevaseks kõikidele Eesti inimestele. Selle tegevusmudel on üles ehitatud Eesti inimestelt annetuste kogumisele ning heas korras asjade uuele ringile suunamisele kauplustes. Asjade müügist saadud tuluga kaetakse Uuskasutuskeskuse kaupluste ülalpidamiskulud ning laienemine üle Eesti, et pakkuda järjest rohkematele inimestele võimalust nii annetada kui ka soetada soodsalt teise ringi esemeid. Paljude annetajate jaoks on oluline ka teadmine, et Uuskasutuskeskus on MTÜ, mitte kasumile suunatud äriettevõte. Uuskasutuskeskusel on kogumiskapid ja -kastid Tallinnas ja Tartus, konteinerid Saku vallas ja Viimsis ning kogumismajad Astri Grupi keskustes.

Sõbralt Sõbrale on Eesti suurim sotsiaalne ettevõte, millele kuulub 16 taaskasutuskauplust, kes lisaks taaskasutuskaupade müümisele toetab abivajavaid perekondi ja lapsi. Annetusi saab viia kõigisse kauplustesse. Abivajajate abistamisse saab panustada igaüks, kuna kauplused võtavad vastu klientide esemeid, mille müügitulu läheb heategevusse.

Humana ja kohalike omavalitsuste koostöös on välja arendatud kogumisvõrgustik, mille kaudu saab igaüks seisma jäänud riided ja jalanõud uuele eluringile suunata. 2016. aastani võeti riideannetusi vastu Humana kauplustes, nüüd tagatakse esemete uuele ringile suunamine KOVide riidekonteinerite kaudu. Humana Sorteerimiskeskus OÜ tegeleb jaemüügi ja sorteerimisega ning MTÜ Humana Estonia tegeleb teadlikkuse tõstmise projektidega.

Samuti on Eesti linnades mitmeid väiksemad teenusepakkujaid/ettevõtteid, kes tegelevad ringlusega, eelkõige rõivad ja kodukaup, aga on ka teenusepakkujaid, kes pakuvad laenutusnõusid erinevateks sündmusteks[37]. Sellisteks ettevõteteks on näiteks Ringkarp, Ringo, Topsiring, Panditops ja Peobox.

Tallinnas on tänaseks juba 30 **kogukonnaaeda**, kus saavad linnakodanikud ise midagi kasvatada, nendes korraldatakse ka kultuurisündmusi – talgud, kontserdid, töötoad, loengud, jutuõhtud.[38] Samuti on Tartus mitmed kogukonnaaiad ehk linnaaiad, kus lisaks tavapärasele aiamaadel toimetamisele, aiasaaduste ja lillede kasvatamisele, edendatakse neis aedades ühistegevust ning rohelist elu- ja mõtteviisi. Muuhulgas korraldatakse avalikke loodushariduslikke loenguid, temaatilisi töötubasid, vestlusõhtuid.[35]

Arvestama peab ka sellega, et klassikalised õmblusteenuse pakkujad, kingsepa töökojad, kodu- ja aiatehnika remondi ettevõtted ja jalgrataste ning autoremondiettevõtted on ka ringmajanduses olulist rolli omavad, kuna nende tegevuse abil pikendatakse erinevate toodete eluiga ja kasutusaega. Samuti on ringmajanduses olulisel kohal jagamismajandus, mis on **ringmajanduse valge raamatu** [39] esimese prioriteetse tegevussuuna (ressursse kasutatakse vastutustundlikult ja nõudlusest lähtuvalt, ressursikasutus on läbi mõeldud ja **jäätmeteke** on viidud miinimumi) üks aluseid (valges raamatus I arengusuuna all- arengusuund on jagamismajanduse soodustamine). Jagamismajanduse alla lähevad eelpool mainitud laenutusnõusid pakkuvad ettevõtted, aga ka nt Bolt jt oma tõukerataste, jalgrataste laenutamisega või autorendi võimalustega. Samuti on jagamismajanduse osaks klassikalised ehitustööriistade rendi ettevõtted ja autorendiettevõtted.

3.2.3. PARANDUSTOAD

Eestis on parandustubade ja ringluspunktide eestvedajad tihtipeale MTÜ-d, kuna tegemist on kogukonna ja aktiivsete inimeste poolt algatatud ettevõtmistega. Linnad ja vallad on seotud juba suuremate projektidega (nt Tallinna ringmajanduskeskused).

Tallinna linn avas 2023. aastal koostöös MTÜ Uuskasutuskeskuse ja Tallinna Tehnikakõrgkooliga Uuskasutuskeskuse kaupluse juures asuva **õmblusparandustöökoja**, kuhu saavad linlased parandamiseks tuua nii rõivaid kui ka kodutekstiile. Õmblusparandusteenust osutatakse pilootprojekti raames tasuta kuni 30. aprillini 2024. Projekti eduka õnnestumise korral kaalub MTÜ Uuskasutuskeskus ka teiste poodide

[37] Ringmajanduse edulood, Kliimaministeerium, link.
[38] Kogukonnaajad, Tallinna Linna koduleht, link.
[39] Ringmajanduse valge raamat, link, 18.10.2023.

juurde parandamiseks mõeldud õmblustubade avamist. Erinevaid õmblustube on Eestis mujalgi avatud, näiteks Paikuse raamatukogus ja Sõle raamatukogus[40], kus soovijad saavad teha vajalikke õmblus- ja parandustöid, õmblemist raamatukogudes ei õpetata.

Esimeseks kogukondlikuks **parandustöökojaks** oli Kopli parandustöökoda nimega **Kopli 93**, mis on peamiselt puutöösuunaline kogukondlik parandustöökoda – olemas tööriistad mööbli restaureerimiseks, parandamiseks, uute detailide saagimiseks, saepingid, puurpingid, lihvimismasinad, lõikurid, akutrellid jm, saab keevitada, tinutada, 3-D printida, kasutada käsitööriistu. Huvi on suur. Parandustöökoda toimetab Kopli rahvamaja garaažides, loomist toetasid Tallinna linn ja KIK (ringmajanduse programmist), lisaks seotud HORIZON 2020 uurimisprojektiga CENTRINNO (2020-2024). Parandustöökoja eesmärk on toetada kestlikku eluviisi. Avatu K, N 17-21 ning erisündmuste ajal.[41]

TARTU PARANDUSKELDER

Tartu linnas asub **MTÜ Paranduskelder**[42]. Paranduskeldri missioon on muuta inimeste mõttemaailma ja tarbimisharjumusi elutervemaks, et eelistataks kestvamaid ja kvaliteetsemaid asju, ning aidata kaasa jätkusuutlike tarbimismallide arengule. Eesmärgiks on harimine läbi tegutsemise, et inimesed õpiksid ise asju parandama ja hooldama ning saaks kodus edaspidi iseseisvalt hakkama.[43] Paranduskelder on avatud teisipäeviti, kolmapäeviti ja neljapäeviti kella 17st 21ni ning pakub erinevaid teenuseid: Avatud Kelder, paranduspunkt, paranduskohvik, töötoad, haridusprogrammid ja ruumi rent.

Avatud Keldri raames on võimalik Paranduskeldri lahtioleku aegadel kasutada ruume ja tööriistu (aastane liikmetasu on 30 eurot ja ühekorrapilet 5 eurot). Tegeleda võib nii oma projektidega kui asjade parandamisega. Kohapeal kasutamiseks on järgmised tööriistad: nurgasaag, ketassaag, tikksaag, lintsaag, akutrell, puurpink, nurgalihvija, ekstsentriklihvija, dremelid, ratta tööriistad, neetijad, käsitööriistad, jootekolb ja kuumaõhu jootejaam, käiad, kruustangid, 3d printer.

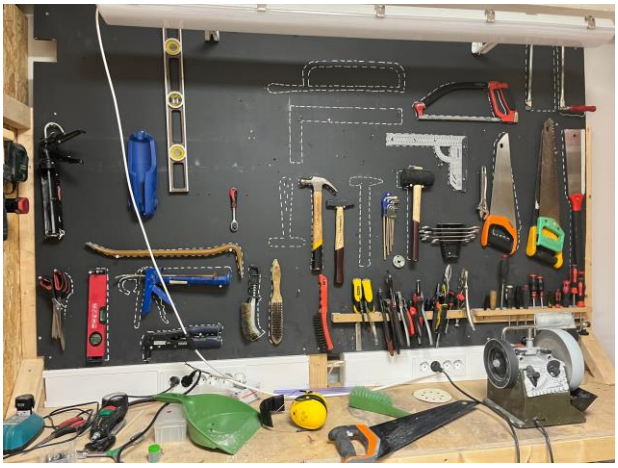

Fotod Tartu Paranduskeldrist, tehtud 17.10.2023 toimunud kohakülastuse raames (Civitta).

Paranduspunkt on mõeldud meistrite käe all katkiste asjade parandamiseks - meister juhendab, õpetab võtteid ja annab nõu, tasuks vabatahtlik annetus. Eeldatakse, et inimene toob oma projekti jaoks kuluva materjali ise, kuid on võimalik kasutada ka kohapeal leiduvat jääkmaterjali. Paranduspunkt toimib vabatahtliku annetuse põhiselt. Teisipäeviti on kohal **kaks õmblusmeistrit** – katkise rõiva parandamine, vanast uue tegemine, töö õmblusprojektidega, võimalik kasutada õmblusmasinaid, ääristajat, põhilisi õmblustööriistasid, jääkkangaid, neetimismasinat ja -tarvikuid. Perioodil 2.02.2022-24.10.2023 enim

[40] „Sõle raamatukogu uuenenud õmblustuba pakub avaramaid võimalusi“, Postimees, link.
[41] „Kopli parandustöökoja meister: huvi asjade remondi ja isetegemise vastu aina kasvab“, Keskkonnaagentuur, link. CENTRINNO projekt, link.
[42] MTÜ Paranduskelder koduleht, link.
[43] Civitta, Alkraneli ja Lääne-Harju valla esindajad külastasid Tartu Paranduskeldrit 17.10.2023.

parandatud asjad õmbluse töötubades klientide tagasiside tabeli alusel on: püksid, sh teksad, kotid, sh käe- ja seljakotid, pluusid, särgid, jalanõud, kampsunid ja pusad, seelikud, joped, mantlid, kombed, lukuvahetus jpm. Kolmapäeviti on kohal **kaks elektroonikameistrit** ja fookuses on olmeelektroonika parandamine (nt mobiiltelefoni klaasi vahetus), sh 3D printeri kasutamine. Enim parandatud asjad elektroonika töötubades on: valgustid, elektrirattad, kõrvaklapid, kõlarid, sülearvutid, raadiod/makid, klaviatuurid, mikserid, hiired, jõulutuled jne. Neljapäeviti on kohal **üldparandusmeister ja rattameister** – ratta hooldus ja parandus, rehviparandus, mänguasjad, vihmavarjud, kohvrid jne. Üldparanduse töötubade enim parandatud asjad on tolmuimejad, mänguasjad, nõud, kohvrid, küünlajalad, lauad jm. Rattatöötubades tehakse töid alates ratta hooldusest, rehvide pumpamise, paranduse, vahetamiseni, lisaks pidurite vahetamisi, käikude hooldust jne.

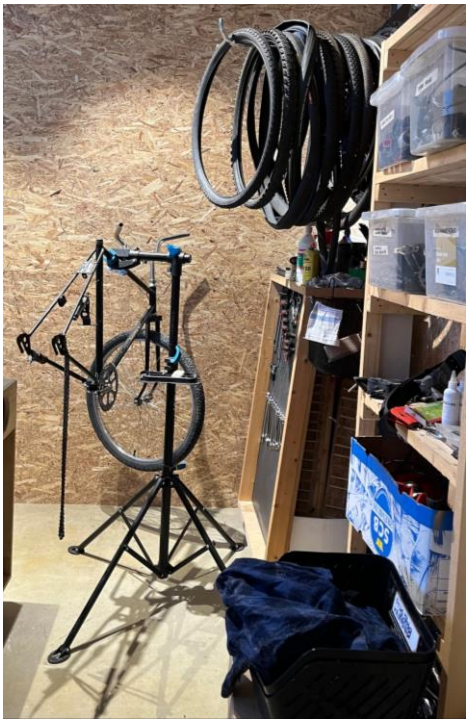

Fotod Tartu Paranduskeldrist, tehtud 17.10.2023 toimunud kohakülastuse raames (Civitta).

Paranduskohvikute eeskujuks on üle maailma toimuvad Repair Cafe-d, kus inimesed saavad vabatahtlike meistrite juhendamisel oma katkiseid asju parandada. Paranduskohvikul alati konkreetne fookus. Lisaks on kohviku ala koduste küpsetiste, tee ja kohviga (tasu eest), mis loob vabama keskkonna ja isiklikuma kontakti. Korraldatud koostööpartnerite toel (nt Tartu linnavalitsus, EL toetused).

Töötubade raames korraldatakse spetsiaalseid kursused, loenguid, üritusi asjade parandamise, hooldamise ja isetegemise valdkonnas eesmärgiga, et inimesed omandaksid oskused ise parandada. Näited töötubadest: prahist loovaks – loomingulised lahendused kasutamata esemetest, sashiko – Jaapani tikand või õmblus riiete tugevdamiseks ja parandamiseks, lammuta ja disaini – uue alternatiivi leidmine vanale esemele, porilaua pikenduse töötuba, 3D printimise ABC, villaesemete nõelumine, kodutehnika ABC, elektriliste saagide ABC, mänguasjade parandus, jootmise ABC jpm.

Haridusprogrammid on mõeldud õpilastele ringmajandus- ja keskkonnateemaliseks harimiseks erinevatel teemadel, nt riiete eluiga, paranduskelder ja parandamine, säästliku eluviisi võimalused Paranduskeldri näitel.

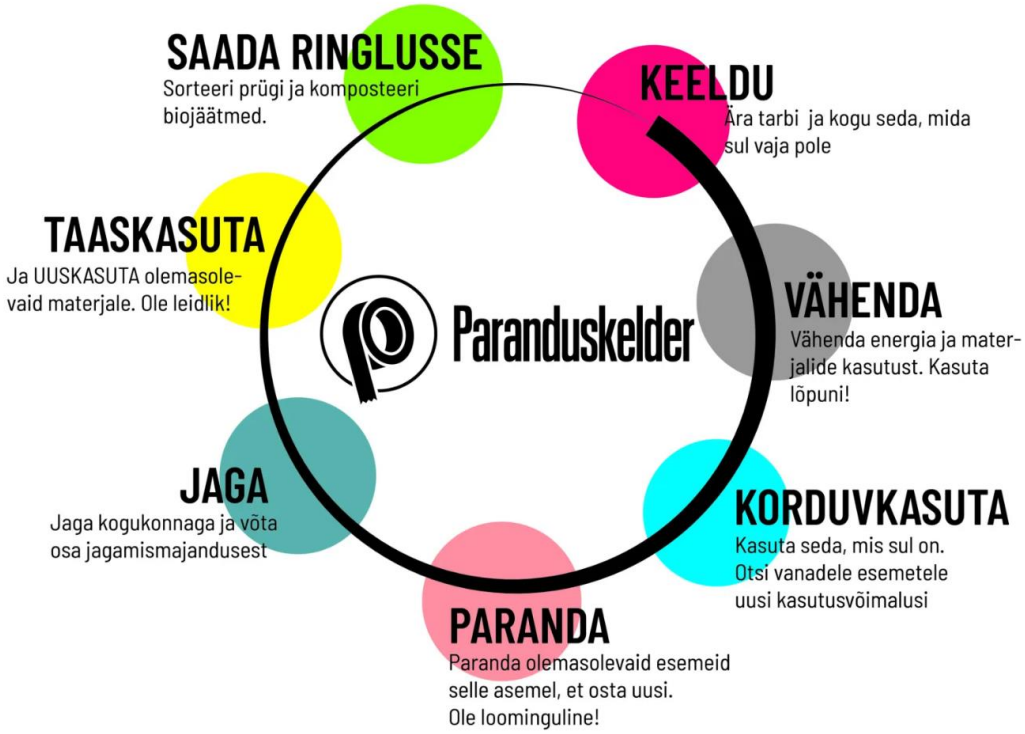

„Säästliku eluviisi võimalused Paranduskeldri näitel“ ringmajanduspõhimõtete joonis Paranduskeldri kodulehel.[44]

Tartu Paranduskelder on saanud starditoetust Tartu linnalt, Negavati II koha auhinnaraha ning Keskkonnainvesteeringute Keskuselt (KIK) toetust (mh rahastus järgmiseks kaheks aastaks). Seadmed, masinad, tööriistad hangitud toetuste eest. Materjalid on hangitud näiteks laudade, tööpinkide, riiulite jaoks paljuski lammutustelt või renoveerimisse läinud hoonetest tutvuse või otse küsimise kaudu. Annetused ja liikmemaksud aitavad katta KIKi toetuse omafinantseeringu nõuet.

Kõige suurem väljakutse on leida entusiastilikud eestvedajad. Paranduskeldri formaat **ei ole majanduslikult jätkusuutlik või isemajandav**, parandamine kui õiglast hinda maksta, ei ole taskukohane, sh paljud asjad ei olegi parandatavad. Kui projektirahad lõppevad, siis rahastus puudub edasi tegutsemiseks. Oluline probleem on, et vaatamata mahukale koordineerimisele ja teavitusele ei saa garanteerida, et inimesed tulevad, samas meistrile tuleb maksta või vabatahtlik kohale kutsuda kui on päev välja reklaamitud. Keskmine külastatavus (2023. aastal) Tartus oli 5-10 inimest õhtu jooksul või töötoas (17-21), keskmine annetus oli samuti 5 eurot. Vähem tegevusi on tegelikult parem ja väiksemad ruumid, samas ruumid peaks olema pigem hästi ligipääsetavad, nähtavad, keskuses. Kulud on seotud keldri majandusliku ja organisatoorse tegevuse korraldamisega, töötasudega, lähetustega, ekspertide töö tasustamisega ning muude liikumise eesmärkide ja tegevustega seotud kulutustega. Ilma püsirahastuseta ja palgata on keeruline valdkonda eest vedada, lihtne läbi põleda. **Linna, valla või riigi toetus** peab kindlasti teenuse toimimist toetama.[45]

Paranduskelder viib Tartu projekti TREASoURcE raames läbi uurimust teemal „**Kuidas innustada inimesi parandama, tagades samal ajal organisatsiooni majanduslik toimetulek**“, kokkuvõte on avaldatud ka Keldri kodulehel. Põhijäreldusena võib välja tuua, et **parandusorganisatsioonidel ei ole veel õnnestunud leida jätkusuutlikku majandusmudelit**, väga oluline on KOVi tugi (nt meistrite tasustamine, ruumide rent); et oma sõnumil ning selle esitamisel ja reklaamimisel on väga suur roll, et paranduskohvikutel on ka sotsiaalne pool – tööriist üksinduse vastu. **Inimeste paranduskeldrisse toomiseks** on oluline kaasata kogukonda, läbi viia kaasavaid tegevusi, soovitavalt kaasata suunamudijaid kampaaniatesse, teha reklaami,

[44] MTÜ Paranduskelder koduleht, link.
[45] 17.10.2023 toimunud kohakülastuse käigus saadud info.

paranduskohvikuid, parandada kohtades, kus inimesed on juba harjunud käima (nt raamatukogu). **Nõudlust paranduskultuuri järele aitaks luua** artiklite ja arvamuslugude kirjutamine ja jagamine tava- ja sotsiaalmeedias, konverentsid, paneelarutelud, koolide külastamine, õppevideod, raiskamisest visuaalse info jagamine. Kulusid aitaks optimeerida nt ruumide ristkasutus (nt raamatukoguga, teiste organisatsioonide, kohvikute, koostöötamiskeskustega). Uuring valmib eelduslikult 2024 alguses.[46]

TALLINNA RINGMAJANDUSKESKUSED

Tallinna jäätmekavaga võeti eesmärgiks muuta olemasolevad jäätmejaamade kontseptsiooni ning luua jäätmejaamade juurde ka ringmajad ja nimetada need **ringmajanduskeskusteks**.[47] Ringmajanduskeskuses on jäätmete vastuvõtt, parandustöökojad, õppeklassid, korduskasutusruumid meistriga koos ise parandamiseks. Eesmärk on ületarbimise vähendamine, korduskasutuse suurendamine, keskkonnakoormuse vähendamine. Igas linnaosas võiks olla mugavas kauguses ringmajanduskeskus, kus lisaks jäätmete vastuvõtule saaks katkiseid asju parandada, õppida, ise teha ja korduskasutada. **Pääsküla, Paljassaare, Rahumäe ja Pärnamäe jäätmejaamad** muudetakse eri fookusega (õmblus-, mööbli-, puidu-, metalli- või elektroonikaparandus) ringmajanduskeskusteks (Pääskülas üldparandus, Paljassaares puiduparandus). 2024 valmib väiksem **Lilleküla ringmajanduskeskus** – hoone jäätmete toomiseks ning eraldi hoone õppeklassi, parandustöökodade (fookuses õmblus- ja mööbliparandusel) ja korduskasutusruumiga.[48] Peale seda ehitatakse **Lasnamäe**le Punasele tänavale **ringmajanduskeskus**, jäätmejaama osa siseruumides, lisaks õppeklassid, parandustöökojad, ringpood ja ringkohvik. Kolmas **ringmajanduskeskus** on kavandatud **Haaberstisse**.[49]

2023. aasta juulis avasid **Tallinna Jäätmekeskus ja MTÜ Säästva Renoveerimise Infokeskus Pääskülas** parandustöökoja[50], kus meistri juhendamisel on võimalik omal käel parandada esemeid, mis vajavad jootmist, neetimist, liimimist või keevitamist. Pääsküla parandustöökoja ja korduskasutusruumi loomist toetab Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK) Euroopa Majanduspiirkonna vahenditest (projekt lõppeb 30.04.2024), projekti ajal on teenuse kasutamine tasuta, meister saab palka projekti vahenditest.[51] Pääsküla parandustöökoda on avatud 2 päeva nädalas: T ja K kell 14.00-19.00.[52] Seadmed, tarvikud ja väikevahendid on hangitud uutena projekti eelarvest (ca 8 tuhat eurot, meister oleks topelt summa eest hankinud). Peale projekti lõppu jätkub rahastamine kohaliku omavalitsuse vahenditest, kas tasuta või tasu eest, selgub hiljem (projektipartner SEI (Stockholmi Keskkonnainstituut) annab soovitused ja ettepanekud projektijärgseks toimemudeliks). Ilma KOV toeta ilmselt siiski majandada ei ole võimalik.[53]

Korraldatakse ka töötubasid – nt puidust välimööbli korrastamise töötuba (Pääsküla jäätmejaamas, 28.05.2023) ning puitakende korrastamise töötuba (Paljassaare jäätmejaamas, 15.06.2023).[54]

---

[46] MTÜ Paranduskelder koduleht, link.
[47] Tallinna jäätmekava, Riigi Teataja, link. „Linn alustab Lilleküla ringmajanduskeskuse ehitusega“, Tallinna linna koduleht, link. „Lilleküla ringmajanduskeskus“, Tallinna linna koduleht, link.
[48] „Lilleküla kerkib uus ringmajanduskeskus“, Pealinn, link.
[49] Tallinna strateegiakeskuse ringmajanduse projektijuhi sisuturundusartikkel: „Tallinn kujundab korduskasutuse edendamiseks jäätmejaamadest ringmajanduskeskused“, Delfi, link. „Puitkonstruktsioon ja taaskasutatud materjalid – Lasnamäele tuleb uue põlvkonna ringmajanduskeskus“, Pealinn, link.
[50] Pääsküla parandustöökoda, Tallinna linna koduleht, link.
[51] Ivar Soopani intervjuu Tallinna Jäätmekeskuse juhataja Rein Kallega: „Rohetund #42: Kas see tooks prügimajandusse pöörde, kui jäätmejaamas oleks pood, kohvik ja parandustöökoda? Tallinn on sinna poolel teel“, link. Ringmajanduse pilootprojekt, Tallinna Jäätmekeskuse koduleht, link.
[52] Pääsküla parandustöökoda, Tallinna Jäätmekeskuse koduleht, link.
[53] Tallinna strateegiakeskuse ringmajanduse osakonna projektijuhi 8.12.2023 kirjalik sisend. 12.12.2023 toimunud kohakülastuse käigus saadud info.
[54] Tallinna strateegiakeskuse ringmajanduse osakonna projektijuhi 8.12.2023 kirjalik sisend. Ringmajanduse pilootprojekt, Tallinna Jäätmekeskuse koduleht, link.

3.2.4. RINGLUSPUNKTID

Eestis tehtavad ehitusjääkide ringkasutamist puudutavad algatused ja projektid on pigem lokaalsed ja leiavad aset kindlas piirkonnas või linnas.

Tartu linnas on algatatud ehitusmaterjalide **ringrenoveerimise projekti** [55] ning 2023. aastal avati **ehitusmaterjalide ringkasutuspank**[56]. Tartu Ringrenoveerimise projekti raames piloteeritakse lahendusi, mis tõendavad ehitusmaterjalide ringkasutuspotentsiaali. Projekti kõige olulisem eesmärk on, et ringmajanduse põhimõtted oleksid integreeritud Tartu linnas toimuva renoveerimislaine protsessi. Projekti rahastab Keskkonnainvesteeringute Keskus.

LIFE IP BuildEST ehk renoveerimismaraton on projekt[57,58], mille käigus uuendatakse ja viiakse ellu Eesti hoonete rekonstrueerimise pikaajalise strateegia eesmärke ning tegeletakse rohepöördega hoonete energiatõhususe ja kliimakindluse vaates. Projekti käigus luuakse lammutatud ja renoveeritud majade vanadest ehitusmaterjalidest vahelaod. Sealt saab igaüks valida materjali, et kasutada seda uute hoonete ehitamiseks või remontimiseks. See on üheks viisiks, kuidas suurte renoveerimiste käigus ehitusjääke ära kasutada ka edaspidi.

Eestis tegutseb ka **Säästva Renoveerimise Infokeskus** (SRIK)[59], mis tegeleb restaureerimise, säästva renoveerimise ja ökoloogilise ehitamise alase teavitustegevuse, koolituste ja projektidega.

Eestis toimib tõhusalt **ehitusjäätmete järelturg**, kus aktiivsed kodanikud omal algatusel ostavad, müüvad või vahetavad ehitusjääke[60]. Facebookis on ehitusmaterjalide üldisemaid ostu-müügi gruppe üle kümne, aga leidub ka piirkondade põhiseid gruppe (Uuskasutus Tartus – ehitus ja remont, Taaskasutus Tallinnas – ehitus, remont, aed). Suurimates gruppides on liikmeid üle 57 000 ja 52 000. Samuti on aktiivsed Ehitusfoorum ja ostu-müügiportaalid Kuldne Börs ja Soov.

TARTU RINGKASUTUSPANK

Ringkasutuspanga[61] mõte on parandada kasutatud ehitusmaterjalide kättesaadavust, suurendada nende taaskasutust ja vähendada ehitusjäätmete teket. Algne vajadus tekkis sellest, et Tartu linn soovis ehitada kasutatud materjalidest neli rattamaja. Pilootprojekt algas 1.10.2023 ja kestab ühe aasta ning selle abil saab ka parema ülevaate turuolukorrast ning niisuguse ärimudeli tasuvusest. Ootus on, et muus osas (va tasuta ruumid) on ettevõtmine isemajandav, kuigi esialgse pigem tagasihoidliku huvi alusel ei pruugi see nii minna.[62]

Tartu Linnavalitsuse poolt on aastaks tasuta ruumid (tühi laohoone jäätmejaama kõrval, 500 m^2), kasutatud ehitusmaterjalide ringkasutuspanga teenust osutab Terasteenus OÜ, tegemist on lammutusfirmaga, kes ise ka toob objektile enda materjale ning jääke. Kohustus on ringkasutuspanka vastu võtta ainult selliseid taaskasutatavaid materjale, mida on võimalik taaskasutusse suunata ja edasi müüa, vajadusel võib ka osta, kui nii mõistlik tundub, vastu võetakse nii kasutamata materjalide jääke kui ka lammutusjääke. Ringkasutuspank on suunatud eelkõige kodanikele kui ostjatele, kuid ringkasutuspank peaks olema kasulik nii materjalide loovutajatele kui uutele omanike. Praegu peab ehitusest või lammutusest üle jäänud materjalide jäätmejaama viimise eest maksma, kuid ringkasutuspanka saab taaskasutatavaid ehitusmaterjale tasuta ära anda. Taaskasutuspotentsiaaliga on näiteks uksed (tuletõkke-, välis-, metall-),

[55] Tartu linna ringrenoveerimise projekt, Tartu linna koduleht, link.
[56] Raavik, J. (2023) „Tartlased saavad nüüdsest ehitusmaterjale ringkasutada“, Tartu Postimees, link.
[57] Teadusarendusprogramm LIFE IP BuildEST – hooandja hoonete renoveerimisel, Kliimaministeerium, link.
[58] Teadusprojektiga luuakse laod, kust saab soetada vanadest hoonetest pärit ehitusmaterjali, LIFE programm, link.
[59] Säästva renoveerimise infokeskus, link.
[60] Parimad kohad internetis, kus osta-müüa-vahetada ehitusmaterjale ja tööriistu, Delfi, link.
[61] Raavik, J. (2023) „Tartlased saavad nüüdsest ehitusmaterjale ringkasutada“, Tartu Postimees, link.
[62] Civitta rääkis telefoni teel Tartu ringkasutuspanga teemadel 16.10.2023 Henrik Kuuse ja Eva Läänega Tartu linnast ning 17.10.2023 Tõnisega Terasteenus OÜ-st.

plastaknad, katuseplekk, seinaplaadid, elektrikilbid, lülitid, pistikupesad, penoplast, vill jmt. Hinnad ca 3-30x odavamad, kui poes, hinnastamine toimub kõhutunde, kogemuse ja konkurentide hindade alusel.

Ehitusmaterjalide ringlus ettevõtete vahel toimib nt osta.ee või Facebooki kaudu. Ettevõtetel ei ole mõtet jääke seisma jätta, kuna need võivad nt viga või kahjustusi saada. Eestis ei ole jäätmete kasutamine ehitistel soodustatud, normide ja sertifikaatide nõude tõttu ei ole paljudel objektidel võimalik seda isegi kaaluda, materjalide taaskasutamine on lisaks paljudel juhtudel ka kulukam kui uute hankimine. Ehitusmaterjalide taaskasutus eeldab Eestis seadusemuudatust ning tellijapoolset suunamist.

TALLINNA RINGMAJANDUSKESKUSED

Tallinna ringmajanduskeskuste juurde on loodud **taaskasutusruumid**, kuhu saab tuua asju, mis on taaskasutatavad: **riided, jalatsid, kotid, aksessuaarid, mänguasjad, raamatud, nõud, köögitarvikud, sisustusesemed, kodutekstiilid, hobi- ja spordivahendid ning väiksema kodutehnika**. Taaskasutusruumi toodud esemeid ei loeta jäätmeteks. Kord nädalas koristatakse ruumi, mis ei sobi kasutamiseks, viiakse jäätmejaama, [63] kuna inimestel on erinev arusaam taaskasutatavusest. Vastavalt vajadusele (ruumide täitumisele, etteteatamise peale) käib ruumi tühjendamas partner Uuskasutuskeskus. Taaskasutusruumide kasutamine on väga populaarne, eriti tekstiilide osas (nii toomine kui viimine).[64] Välja viidavate esemete kaal ja kategooriad fikseeritakse, et saada ülevaade, kui palju kasutuskõlblikke esemeid on päästetud.[65]

Fotod Pääsküla ringmajanduskeskuse taaskasutusruumist, 12.12.2023 toimunud kohakülastuse raames (Civitta).

Õppetunnina järeldati, et ringluspunkt toimiks paremini, kui kohapeal oleks inimene, kes võtab vastu ja ebasobivad esemed saadab tagasi. „Raamatuhaid" sordivad kiiresti väärtuslikumad raamatud välja, mistõttu nt Raamatukoiga koostööd teha ei olnud võimalik (98% läks jäätmejaama). Kuna tegemist on avaliku raha kasutamisega, on oluline kohe alustada ka seirega.[66]

Pääsküla jäätmejaamas on alates 23.09.2023 loodud võimalus **puidust ehitusdetailide** taaskasutamise korraldamiseks – nt uksed, aknad, trepid, laiad põrandalauad ja ehitusdetailid saab eraldi konteinerisse viia ning **Säästva Renoveerimise Infokeskus** korraldab nende ladustamise ja ringlussevõtu. Puidust ehitusdetailide äraandmine on tasuta.[67]

[63] Rohetund: intervjuu Tallinna Jäätmekeskuse juhataja Rein Kallega, link.
[64] Tallinna strateegiakeskuse ringmajanduse osakonna projektijuhti 8.12.2023 kirjalik sisend.
[65] „Kaalu, mida võtad", Tallinna Jäätmekeskuse koduleht, link.
[66] 12.12.2023 toimunud kohakülastuse käigus saadud info.
[67] „Puidust ehitusdetaile kogutakse nüüd ka Pääsküla jäätmejaamas", Tallinna Jäätmekeskuse koduleht, link.

3.3. LÄÄNE-HARJU VALLA HETKEOLUKORRA KAARDISTUS

Lääne-Harju vallas elab 13 700 inimest (2024), pindala on 646 km^2, külasid on 46, alevikke 6 ja linnu 1 (Paldiski), koole 7 ja lasteaedu 10[68]. Suuremad asulad on toodud tabelis 4.

TABEL 4. LÄÄNE-HARJU VALLA ELANIKKOND 2024. A ALGUSES ASULATE LÕIKES

Paldiski linn	**3 826**	Tuulna küla	452	Karjaküla alevik	271
Klooga alevik	**1092**	Keila-Joa alevik	347	Kulna küla	271
Laulasmaa küla	**936**	Kloogaranna küla	338	Lohusalu küla	231
Rummu alevik	**883**	Lehola küla	338	Meremõisa küla	215
Vasalemma alevik	**801**	Padise küla	334	Ülejäänud väiksemad külad	...
Ämari alevik	562	Harju-Risti küla	333	**KOKKU**	**13 770**

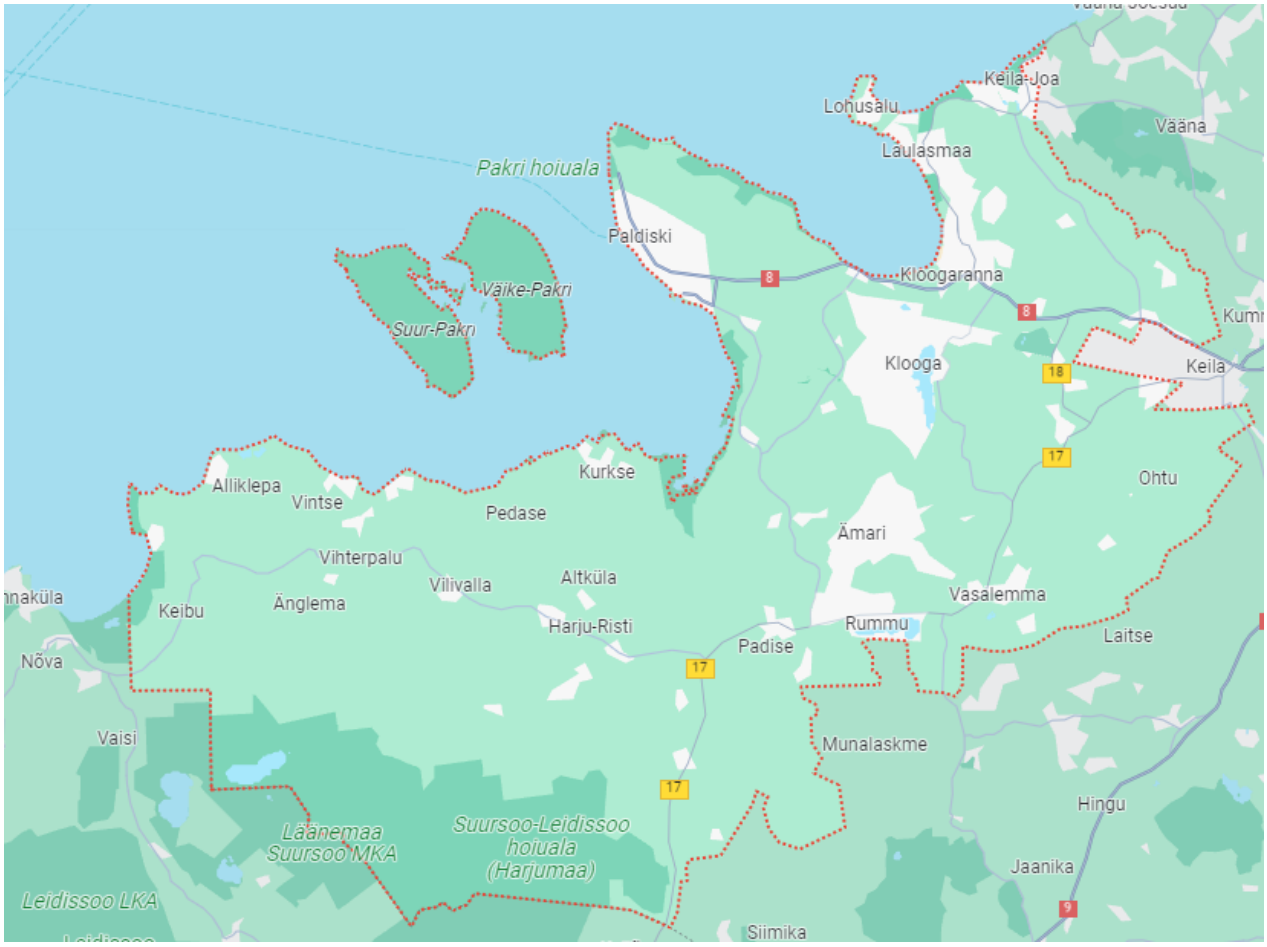

Lääne-Harju valla kaart Google kaardirakenduses

Lääne-Harju valla arengukava 2019-2030[69] keskkonna- ja kliimaga seotud eesmärk on tagada valmisolek kliimamuutustest põhjustatud ebasoodsate mõjude teadmistepõhiseks vähendamiseks ja positiivsete mõjude parimaks ärakasutamiseks.

[68] Lääne-Harju valla koduleht, link, 12.10.2023.
[69] Lääne-Harju valla arengukava, link, 12.10.2023.

Lääne-Harju valla ringmajanduse teekaardi[70] kohaselt Rohelise valla 2023.a fookusteemade hulgas mh **ringmajanduse toimimise- ja rahastusmudeli** väljatöötamine eesmärgiga pikendada toodete eluiga, suunata olemasolevad materjalid ja esemed ringlusesse kogukonnas, vähendades jäätmeteket ja ressursikasutust. Siinkohal on määrava tähtsusega kogukonna teadlikkus ja tarbijakäitumine.

Jäätmejaamad ja jäätmepunktid valla territooriumil ja lähialal on järgmised[71]:

- Karjaküla jäätmejaam (Tõmmiku küla, Tõmmiku tee 8), liigiti kogutud jäätmed, sh ohtlikud jäätmed (tasuta), rõivad, tekstiilid, ravimid, ehitusjäätmed.[72]
- Paldiski jäätmepunkt (Peetri tn 4, Paldiski linn), liigiti kogutud jäätmed, sh ohtlikud jäätmed (tasuta), rõivad, tekstiilid, ravimid, ehitusjäätmed.[73]
- Keila jäätmejaam (Uus-Paldiski tee 6, Keila linn), liigiti kogutud jäätmed, sh ohtlikud jäätmed (tasuta), rõivad, tekstiilid, ravimid, ehitusjäätmed.[74]
- Makrokapital OÜ kogumispunkt (Tehase tn 5, Keila linn), sh võetakse vastu asbesti sisaldavaid ehitusmaterjale, sh eterniiti, lisaks papp, paber, pakend, pudelid, rehvid, elektroonika, aiajäätmed.
- ATI Grupp OÜ (ehitusjäätmed, Väo karjääri käitluspaik), sh **ümbertöödeldud materjalide müük** (betoonkillustik, purustatud betoon, sõelutud muld, suured graniitkivid.[75]
- CRONIMET Nordic OÜ Paldiski kokkuostupunkt (Rae põik 8, Paldiski linn). Vastu võetakse: must metall, värviline metall, terasest ja malmist seadmed, suured kodumasinad (pliidid, pesumasinad, nõudepesumasinad), ehitus- ja lammutusjäätmed. Vastu ei võeta väikeseid kodumasinaid (rösterid, kohvimasinad, mikserid) ja külmkappe. Kokku kogutud vanametall **viiakse välismaale ümbersulatamiseks**, osa jõuab toodetena tagasi Eestisse. [76]
- Kuusakoski AS (Jaama tn 1, Paldiski linn). Vastu võetakse: pesumasinad, pesukuivatid, nõudepesumasinad, toiduvalmistamise masinad, elektripraeahjud, vanad arvutid, tahvelarvutid ja mobiiltelefonid (v.a külmkapid, kineskoopteleviisorid ja kineskoopmonitorid); autode pliiakud. Sõiduauto rehvid. Taastatakse jäätmete väärtust, kogudes need kokku, **töödeldes ümber ja muutes uuesti tooraineks**.[77]
- Rummu ehitus- ja lammutusjäätmete käitluskoht Rummu alevikus, Haapsalu mnt 11, endise Murru vangla territooriumil. Vastu võetakse tasu eest: ehitus ja lammutussegapraht, suurjäätmed (mööbel, madratsid jms), betoon, klaas, plastid, tellised, plaadid ja keraamikatooted, puit, kivid, pinnas, liiv, isolatsioonimaterjalid, kipsipõhised ehitusmaterjalid, tekstiilid, vanarehvid, paber ja kartong, metallid, plastid ja kummi, klaas, tõrvapapp, bituumen.

Lääne-Harju valla jäätmekava[78] kohaselt tuleb ehitusjäätmed sortida liikidesse nende tekkekohal. Kui ehitusjäätmete tekkekohas puudub võimalus neid sortida või see osutub majanduslikult ebaotstarbekaks, tuleb jäätmed anda töötlemiseks vastavat õigust omavale jäätmekäitlejale, kes teeb selle töö teenustööna. Eelistada tuleks ettevõtjat, kes tagab jäätmete täielikuma taaskasutamise.

Lääne-Harju vallas oli 2020. aasta alguse seisuga registreeritud 878 **ettevõtet**, arv on olnud tõusev. Peamised tegevusvaldkonnad on hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont (141

[70] Kohaliku omavalitsuse ringmajanduse teekaart - Lääne-Harju vald, 31.08.2023, link, 12.10.2023.
[71] Lääne-Harju valla koduleht, link, 12.10.2023.
[72] Karjaküla jäätmejaam, link, 12.10.2023.
[73] Paldiski jäätmepunkt, link, 12.10.2023.
[74] Keila jäätmejaam, link, 12.10.2023.
[75] Ati Grupp koduleht, link, 12.10.2023.
[76] Cronimet kokkuostupunkt, link, 12.10.2023.
[77] Kuusakoski koduleht, link, 12.10.2023.
[78] Saue valla ja Lääne-Harju valla ühine jäätmekava aastateks 2021-2026, link, 18.10.2023.

ettevõtet), kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus (124 ettevõtet), ehitus (101 ettevõtet) ning põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (80 ettevõtet). Tööstusalad asuvad Paldiski linnas ja selle lähiümbruses, suurimad ettevõtted on Alexela Group OÜ, AS Tallinna Sadam, Paldiski Sadamate AS, ESTEVE AS, Kuusakoski AS jt.[79]

Lääne-Harju valla jäätmetekkest valdava osa (u 40-47%) moodustavad jäätmete mehaanilise töötlemise jäätmed – peamiselt **erinevad metallid** (mustmetallid, värvilised metallid ja muud värvilised metallid ja nende sulamid) ning **põllumajanduses tekkinud metsamajandusjäätmed**. Ehitus- ja lammutusjäätmeid tekkis 2019.a vallas vähem kui taaskasutati (tekkis 20 733 tonni, taaskasutati 87 300 tonni), ehitusjäätmete taaskasutuskohti oli 3 (pinnasetäitekohad).[80]

3.3.1. LÄÄNE-HARJU VALLA KORDUSKASUTAMISE ÜLEVAADE

Kõik ringmajandust toetavad võimalused on koondatud eraldi veebikaardile, kus on kihtidena lihtsasti leitav info **jäätmejaamade** (3: Karjaküla, Keila, Paldiski), **teise ringi võimaluste** (6: Sõbra tuba – riideid, jalatseid, nõusid ja majapidamistarbeid, annetuse eest (Harju-Risti), Inna pood – riided, jalatsid, nõud ja majapidamistarbed (Rummu alevik), Teine Võimalus – riided, jalanõud, mööbel, tekstiil, majapidamistarbed ja palju muud (Paldiski linn), Humana riidekonteiner – saab ära anda: terved ja puhtad rõivad, jalatsid, kodutekstiil, aksessuaarid ja mänguasjad (Keila linn), Vasalemma second hand – riided, jalatsid, nõud ja majapidamistarbed), **kogukondlike kompostrite** (4: Lehola, Padise, Keila-Joa, Vasalemma), **avalike pakendite kogumismahutite**, **nõude ja inventari laenutuse** (Padise kastell Padise külas), **parandusteenuste** (kellasepp Paldiskis), **taaskasutustöökoja** (Re Stuudio Kloogaranna alevikus) ja **toiduringluse kappide** (Laulasmaa, Paldiski, Vasalemma, Lehola) kohta.[81]

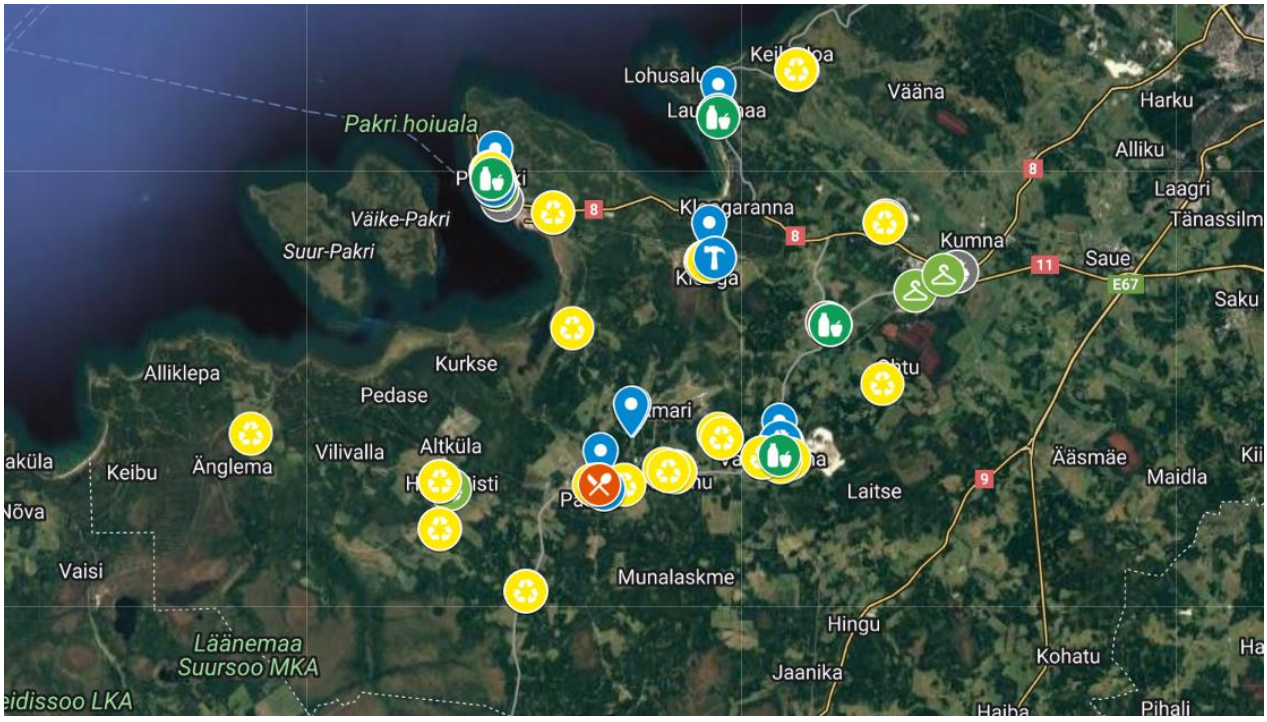

Lääne-Harju valla ringmajanduse kaart

[79] ibid
[80] ibid
[81] Lääne-Harju valla ringmajandust toetavate võimaluste kaart, link.

Kogukonna 2019.a alguse saanud algatuse „**Roheline vald**“ eesmärgiks on tõsta valla elanike teadlikkust, kuidas teha keskkonnasäästlikumaid valikuid ja samm-sammult üle minna rohelisel mõtteviisil põhinevale elu- ja töökeskkonna mudelile.[82] Jätkusuutliku valla visiooni arendamisel ja praktilisel elluviimisel teevad koostööd kohalikud kogukonnad, vallavalitsus ning kaasatud teaduspargid ning Teeme Ära turunduse eestvedajad. Selle tulemusena on vallas algatatud purgiringlus ning käivitatud toiduringluskapid.[83] 2020. aastal alustati raamatukogude kaudu **kasutatud lauamängude laenutusega**[84], kavandati keerulisemate mängude tutvustusi ja mänguõhtuid. Eesmärgiks on raamatukogude külastatavuse suurendamine, lugejate arvu tõus, põlvkondade sidususe suurendamine ja ühistegevused (sh koroonaajal), ekraanidest eemale hoidmine, raha kokkuhoid.

Parandustubasid Lääne-Harju vallas otseselt ei ole, kuid vallas tegutseb kogukondlik taaskasutustöökoda Re Stuudio[85], mille eesmärk on kasutada ära **jäätmeressursse asjadele uut elu andes** ning seeläbi aidata kaasa looduse säilimisele ja jätkusuutliku elustiili edendamisele. Üldiselt toimub jäätmete kogumine jäätmepunktides ja jäätmejaamades ning eraldi ringluspunkte vallas ei ole. Kasutuskõlbliku tekstiili kogumine toimub Uuskasutuskeskuse kogumisringidel. Vallas on vähemalt kaks aktiivset sotsiaalmeedia gruppi, kus kodanikud omavahel asju jagavad.

Saku Vallavalitsus ja Lääne-Harju vald teevad tekstiilijäätmete kaardistamiseks koostööd **TEXroad**'ga[86,87]. TEXroad on digitaalne platvorm, mis kogub reaalajas tekstiilijäätmete andmeid pakkudes ettevõtetele ja avalikule sektorile kasulikku teavet ning statistikat. Tekstiilide ringluse edendamiseks ja turutõrgete maandamiseks on oluline alustada just info liikumise parandamisest ja digitaliseerimisest. Koostöö tulemina saavad nii Lääne-Harju kui ka Saku vald ülevaate detailsete andmevoogude abil, millest tekib suurem läbipaistvus tekstiilijäätmete tekitajatest ning jäätmekogustest ning mis annab võimaluse kogumislahenduste kavandamiseks.

3.3.2. KOGUKONNA VAJADUSED

LÄÄNE-HARJU VALLA ELANIKE KÜSITLUSE TULEMUSED

Lääne-Harju valla elanikel oli võimalik 9.-20.08.2023 vastata ringmajanduse teemalisele küsimustikule. Vastajaid oli 110 ning vanuseline jaotus suhteliselt ühtlane – ca neljandik 30ndates, 40ndates ja 50ndates ning neljandik ülejäänud vanusegruppides nagu illustreerib tabel 5.

TABEL 5. LÄÄNE-HARJU VALLA KÜSITLUSELE VASTAJATE VANUSELINE JAOTUS

Vanusegrupp	Vastajate arv	Vastajate %
20-29	4	4%
30-39	28	25%
40-49	31	28%
50-59	30	27%
60-69	10	9%
70-75	7	6%

[82] Rohevalla koduleht, link, 12.10.2023.
[83] Kohaliku omavalitsuse ringmajanduse teekaart - Lääne-Harju vald, 31.08.2023, link, 12.10.2023.
[84] Raamatukogud kui ringluskeskused, link, 12.10.2023.
[85] Re Stuudio koduleht, link, 12.10.2023.
[86] Texroad Foundation koduleht, link, 12.10.2023.
[87] Tekstiilijäätmete vähendamine, Saku valla koduleht, link, 12.10.2023.

Kõige suurema korduskasutus-potentsiaaliga asjad, mis visatakse ära, on **jalanõud, riided ja tekstiilid** (54% küsitletutest), ca kolmandik viskab ära **elektroonika**, neljandik **mööbli ja ehitusmaterjalid**, mida kannataks veel kasutada. Põhimõtteliselt väldivad ära viskamist 15% vastanutest. Küsitlustulemusi illustreerib tabel 6.

TABEL 6. LÄÄNE-HARJU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: KORDUSKASUTATAVATE ASJADE ÄRAVISKAMINE

Milliseid tooteid, mida oleks võimalik korduskasutada, viskad enim ära?	**Vastajate arv**	**Vastajate %**
Jalanõud, riided, tekstiilid	59	54%
Elektroonika	35	32%
Mööbel	27	25%
Ehitusmaterjalid	27	25%
Ei viska ära või väldin viskamist	17	15%

Kasutatud asju antakse enim edasi **sõpradele, sugulastele ja tuttavatele** (62% vastanutest), **Uuskasutuskeskusele** (55% vastanutest), müüakse edasi Facebooki või muu veebikeskkonna vahendusel (35% vastanutest) ning 25% vastanutest pigem viskab kasutatud asjad ära. Tulemusi illustreerib tabel 7.

TABEL 7. LÄÄNE-HARJU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: KASUTATUD ASJADE EDASIANDMINE

Kuhu või kellele annad kasutatud asju ära?	**Vastajate arv**	**Vastajate %**
Sõbrad, sugulased, tuttavad	68	62%
Uuskasutuskeskus	61	55%
Facebook Marketplace/ veebikeskkond	38	35%
Viskan kasutatud asjad enamasti ära	25	23%
Humana riidekonteiner	3	3%
Jäätmejaama	3	3%

Teise ringi asju ei soovi põhimõtteliselt soetada vaid 6% vastanutest, **mööblit soetaks** 60%, **jalanõusid, riideid ja tekstiile** 55%, ehitusmaterjale 40% ning elektroonikat 25%. Küsitlustulemusi illustreerib tabel 8.

TABEL 8. LÄÄNE-HARJU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: KASUTATUD ASJADE SOETAMINE

Milliste teisele ringile (korduskasutusse) suunatud asjade soetamisest oleksid enim huvitatud?	**Vastajate arv**	**Vastajate %**
Mööbel	66	60%
Jalanõud, riided, tekstiilid	61	55%
Ehitusmaterjalid	44	40%
Elektroonika	28	25%
Ei soovi teise ringi asju soetada	7	6%

40% vastanutest leidis, et **korduskasutuspunkte kas ei ole üldse või ei ole piisavalt**, ca 20% **ei oma piisavalt infot** ning teise 20% jaoks on probleemiks kogumiskohtade **asukohad, vahemaad või lahtiolekuajad**, ca 5% tõid välja, et probleem on inimeste harjumuses, 5%, et probleemi ei ole ja 5% hinnangul pole ka tavaprügi sorteerimisvõimalusi loodud. Küsitlustulemusi illustreerib tabel 9.

TABEL 9. LÄÄNE-HARJU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: TAKISTUSED KORDUSKASUTUSSE SUUNAMISEL

Mis on suurim takistus asjade korduskasutusse suunamisel Sinu koduvallas?	**Vastajate arv**	**Vastajate %**

Korduskasutuspunktide puudumine, vähesus	45	41%
Infopuudus	21	19%
Kogumiskohtade asukohad, vahemaad, lahtiolekuajad	21	19%
Inimeste käitumisharjumused	5	5%
Takistusi ei ole	6	5%
Prügisorteerimisvõimaluste puudumine	4	4%
Vähene keskne koordineerimine	1	1%

Ligi kolmandik vastajatest üritab pea alati leida võimaluse asjade parandamiseks, 57% pigem üritab leida võimaluse, 8% viskab pea alati katkised asjad ära (vt joonis 1).

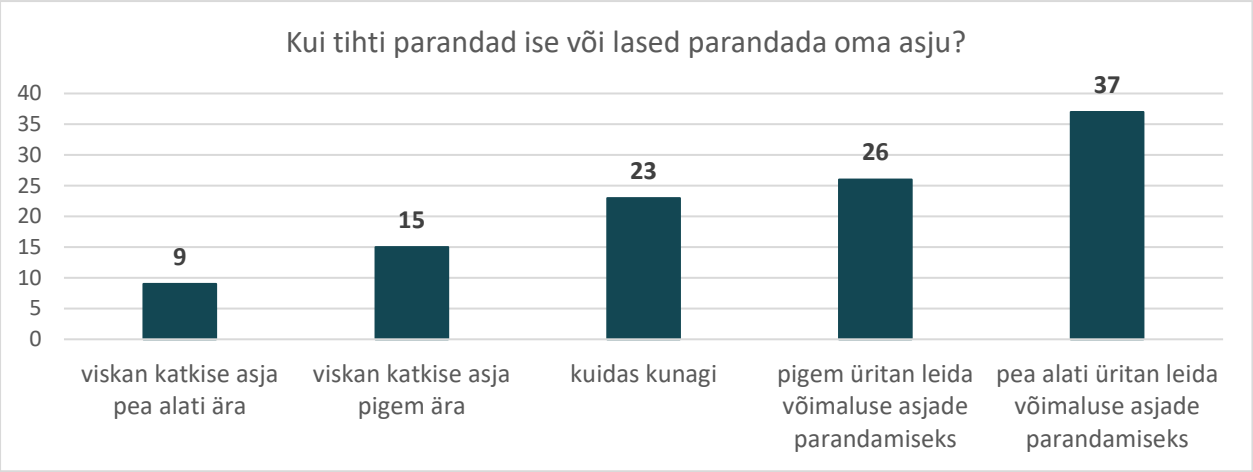

JOONIS 1. LÄÄNE-HARJU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: ASJADE PARANDAMINE VS ASJADE ÄRA VISKAMINE.

Hinnangut parandusteenuste kättesaadavusele iseloomustab joonis 2. Teenuste kättesaadavust heaks hindavad üksikud inimesed ning väga heaks mitte keegi vastanutest. 75% vastanutest ei ole rahul parandusteenuste kättesaadavusega.

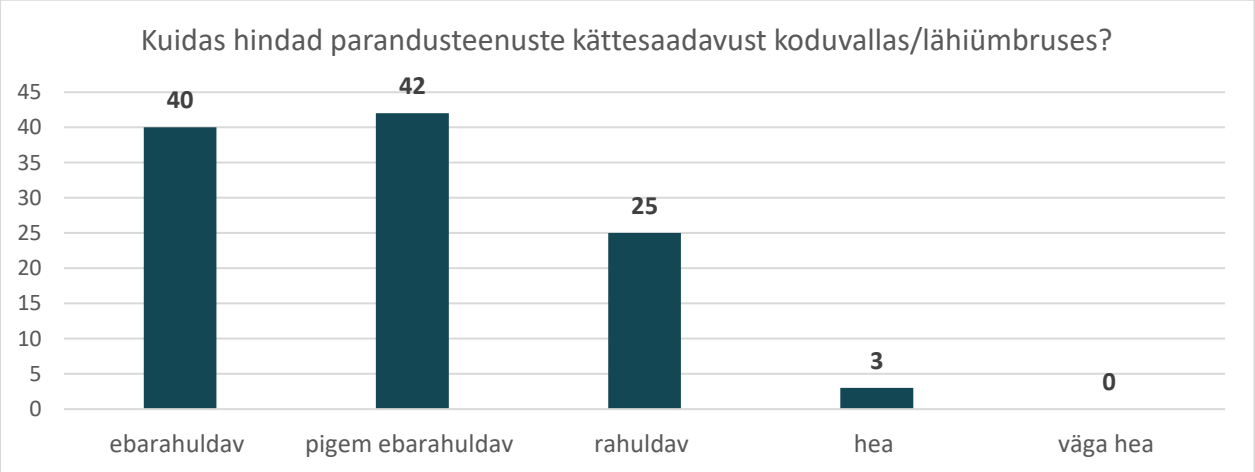

JOONIS 2. LÄÄNE-HARJU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: HINNANG PARANDUSTEENUSTE KÄTTESAADAVUSELE.

Kui loodaks paranduskeskuseid või **ringluspunkte**, kuhu saab tuua terveid või pisut parandamist vajavad kasutatud asju annetuseks või **kasutada parandusteenuseid**, siis sellisest teenusest oleks huvitatud **81% vastajatest** (89 vastajat), ei oleks huvitatud 2% vastajatest ning ei oska öelda 17% vastajatest. **79%**

vastanutest leidis, et paranduskeskused ja ringluspunktid tuleks rajada hajutatult (väiksematesse keskustese) ning 21%, et valla keskusesse tuleks rajada üks suurem.

Enim huvi pakkuvad parandusteenused on **jalanõude ja riiete parandus** (72% vastanutest kasutaks), **elektroonika parandus** (57%), arvestatavat huvi tuntakse ka **töötubade vastu** (56% vastanutest), kus saaks ise asju juhendaja käe all parandada või eri tööriistu kasutada. Ligi pooled vastanud oleks huvitatud ka **mööbli parandamisest**, kolmandik **lukksepa teenustest** ning 17% **kergliikurite parandusest**. Küsitlustulemusi illustreerib tabel 10.

TABEL 10. LÄÄNE-HARJU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: ENIM HUVI PAKKUVAD PARANDUSTEENUSED

Millised paranduskeskuse teenused pakuvad enim huvi?	Vastajate arv	Vastajate %
Jalanõude ja riiete parandus	79	72%
Elektroonika parandus	63	57%
Töötoad, et ise parandamist õppida	62	56%
Mööbli parandamine	52	47%
Lukksepp	33	30%
Kergliikurite parandus	19	17%

Enamus (81% vastanutest) oleks **nõus maksma meistrile, kes ise parandaks vajalikud asjad ära**; 56% oleks valmis **annetama materjale**; 29% oleks nõus maksma ühekordset piletiraha, 24% eelistaks, et tegevused on vabatahtlikkuse alusel, **kuutasu** maksmisest väga huvitatud ei olda ning mõned ei ole valmis panustama, aga nemad ei ole ka valmis parandama või taaskasutama. Küsitlustulemusi illustreerib tabel 11.

TABEL 11. LÄÄNE-HARJU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: OMAPANUS

Kas ja kuidas oleksid ise nõus paranduskeskuse teenuse tööshoidmisesse panustama?	Vastajate arv	Vastajate %
Tasun parandusteenuse eest, parandab meister	89	81%
Materjalide annetamine	62	56%
Ühekordne pilet seadmete kasutamiseks, kuid parandan ise	32	29%
Vabatahtlik tegevus kogukondlikus ringmajanduskeskuses	26	24%
Ei ole nõus panustama	3	3%
Maksan ligipääsu saamiseks kuutasu	2	2%

Avatud küsimusele: „Mis peaks muutuma kohalikul tasandil, et parandaksid oma asju senisest rohkem?“ sarnase mõttega vastustest enim soovisid, et **valda loodaks sobivad võimalused** asjade parandamiseks, vastavate teenuste kättesaadavaks tegemiseks (töötoad/ paranduskohad/ juhendaja). Paljude arvates on **probleemiks teadlikkus ja piisav info liikumine** võimaluste kohta, kus mida teha saab. Leiti ka, et **muutus algab inimesest ja tema mõtteviisist ning suhtumisest**. Oskuste olemasolu korral parandaksid rohkemad inimesed oma katkiseid asju ning kasutaks neid kauem.

LÄÄNE-HARJU VALLA KOGUKONNASEMINARI PEAMISED JÄRELDUSED

Lääne-Harju valla kogukonnaseminar toimus vallavalitsuses (Rae tn 38, Paldiski) 21.11.2023 kell 17.00-18.25, seminari protokoll on aruande lisas (5.3.1) tulemused kaardistatud joonisel 3.

Arvestades valla rahvaarvu ja asutustihedust leiti, et oleks ilmselt hea alustada **paranduskohvikutega**, harjutada inimesi koos käima, üks kohvik, üks teema, 1x kuus või tihemini. Kui kliente napib, ei saa pidevalt avatult hoida, samas tihti on parandada vaja kohe, mitte paari kuu pärast. **Kaaluda võiks ka liikuvat punkti** – meister liigub eri kohtade vahel, nt parandusbuss, ratastel töötuba, pakuti välja parandusfestivali

korraldamine. Paremini võiks ära kasutada **sotsiaalmeedia gruppe** – juba toimivad, inimesed jagavad, müüvad, vahetavad omavahel, aga mitte eriti aktiivne hetkel. Kaaluda ka võimalusi **koolide tööõpetuse klasside**, kus on juba vajalikud tööriistad, kasutamist peale tööaega. Võiks kaaluda ka teenust, kus katkine ese edastatakse nt pakiautomaadi vahendusel, **keegi parandab ära ja saadab tagasi**, et ei peaks kuskile eraldi sõitma. Oluline on nähtavuse tagamine, bränd – et inimesed teaksid, kust saab abi. Joonisel 3 on toodud seminaril arutatud võimalused.

Ehitusmaterjalide ringluspunktil leiti, et võiks jumet olla. Ka täna vahetatakse ehitusmaterjale, kas tasuta või tasu eest. Ringluspunkti tulevad materjalid võiksid veebis fotona või sotsiaalmeedia lehel olemas olla. Valda ei ole mõtet teha mitut ringluspunkti (1, maksimum 2, kaaluda ühist punkti koostöös Keilaga, jäätmejaama territooriumile), et kui taaskasutamiseks ei sobi, saab anda jäätmejaama. Ringluspunktis võiks ringelda lisaks ehitusjääkidele kasutatud asjad ja objektid, materjalid, elektroonika jm asjad, mööbel.

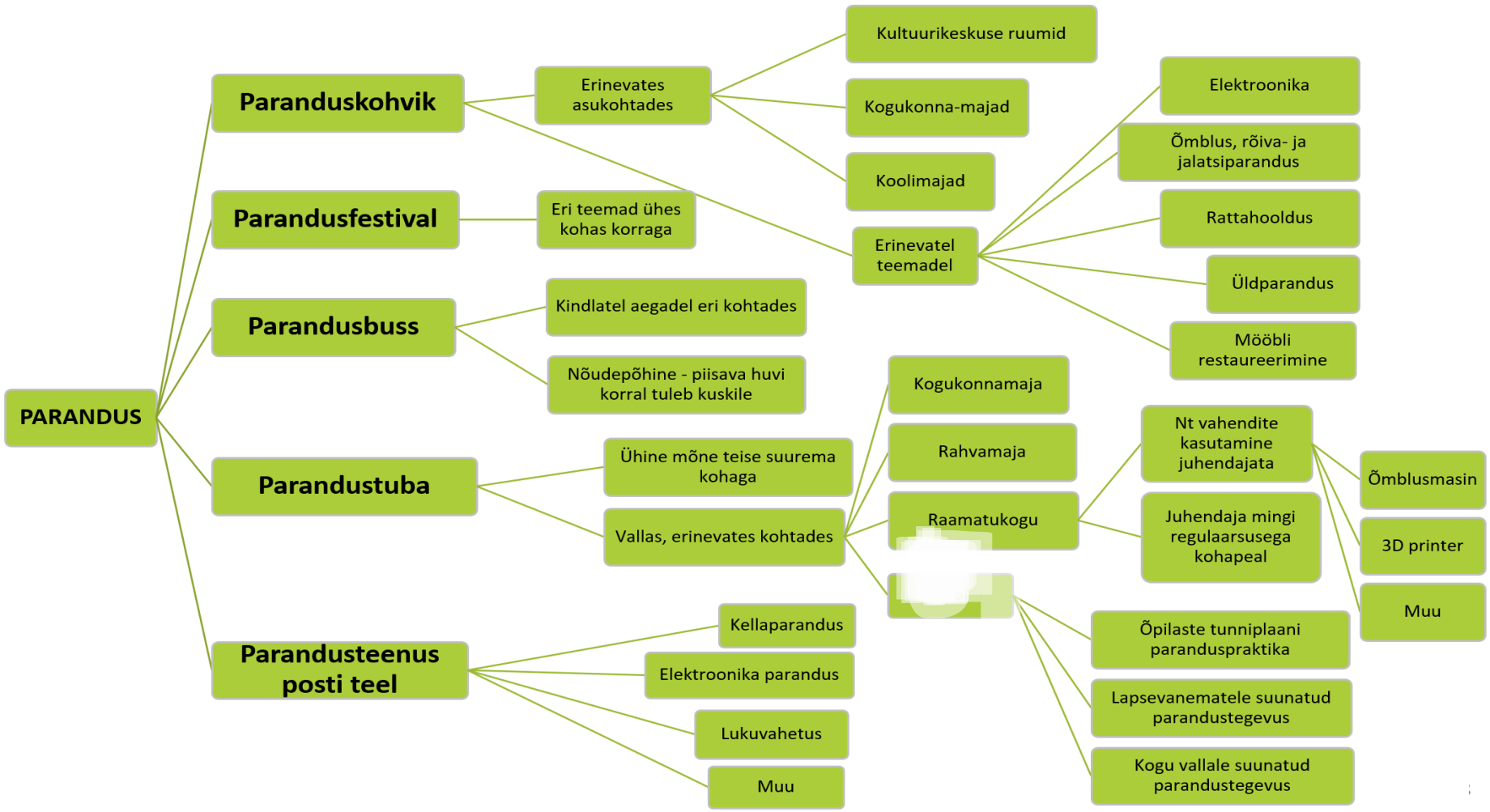

JOONIS 3. LÄÄNE-HARJU KOGUKONNASEMINARI KOKKUVÕTTEV KAARDISTUS PARANDUSTUBADEGA SEOSES

Allikas: Civitta koostatud seminari arutelude alusel

ETTEVÕTJATE KÜSITLUSE TULEMUSED (02.01.2024-24.01.2024)

Lääne-Harju ja Saku valla ettevõtjate ehitus- ja lammutusjääkidest ning jääkide taaskasutusse suunamisest ning taaskasutamisest kohapeal ülevaate saamiseks viidi läbi ettevõtjate küsitlus. Küsimustik saadeti kokku 560 ettevõtjale, vastata oli võimalik 3.01.2024-24.01.2024. Meeldetuletused saadeti 10.01.2024 ning 17.01.2024. Küsimust avati 110 korda, kuid sisulisi vastuseid andsid 37 ettevõtjat (33% nendest, kes lingile klikkasid, 7% küsitluse saanutest), sh 20 vastust Lääne-Harju vallast, 13 Saku vallast (joonistel LHV), 4 Tallinnast. Üldiselt võib järeldada, et **teema valla ettevõtjaid väga vastama ja kaasa mõtlema ei kutsu**.

Vastanute profiilid olid väga erinevad, nt autoremont, varuosad, ehitus, elektritööd, elektroonika, huvitegevused, jäätmekäitlus, kaubandus, kinnisvara, klienditeenindus, konsulteerimine, korrashoid, massaaž, mööblitootmine, seadmete rent, siseviimistlus.

Vastanutest **kolmandikul kordus- või taaskasutatavaid materjalide jääke ei teki** (N=11, joonis 4). Enim tekib vastanud ettevõtetel papi ja paberi jääke (peamiselt pakend, aga ka trükiste jäägid, rullipõhjad) (N=18). Mitmetel tekib ka plastijääke, metallijääke ning kile jääke, puidujäätkidena toodi välja kaubaaluseid ja kaste, aga ka plaate, saepuru, höövlilaastu. Klaasijäägi näidetena mainiti purke, pudeleid, ukse- ja piirdeklaasi. Mineraalsete materjalide jääkidena mainiti (nt liiv, kivid, muu) väljakaevatavat pinnast ja lõigatud tellise tükke. Vähesel määral mainiti ka kanga ja tekstiilijääke (nt trikotaaži ribasid ja tükke ja lõnga, N=4), elektroonikakomponente (lülitid, pistikud, valgustid, protsessorid, trükkplaadid, N=3), toidutootmisjääke (N=2), ühel ettevõtjal jääb vähesel määral järgi naha ja kunstnaha jääke ning ühel põllumajandusjääke (hein, muru ja puulehed). Eraldi toodi välja, et laevaremonditööde käigus jääb hooajaliselt üle silikoone ja värve, mida ettevõtja hea meelega kasutusse annaks selmet hävitada. Jääkide kogused erinevad väga vähestest tonnideni aastas (nt silopallide kile, vanaraud).

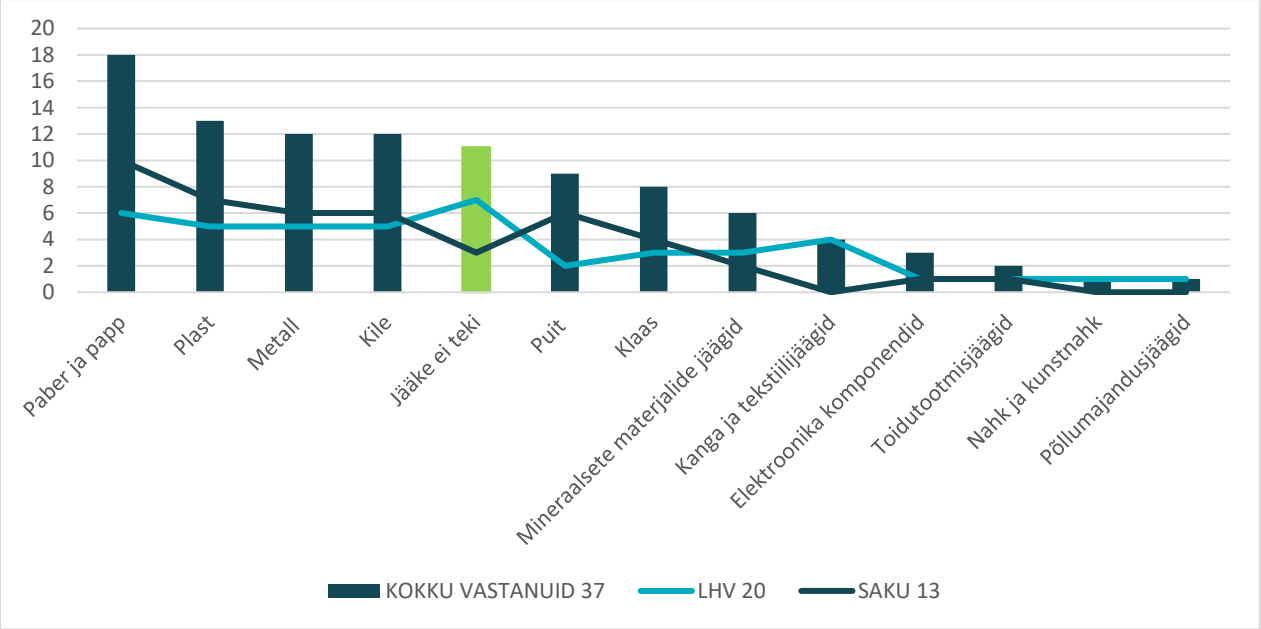

JOONIS 4. ETTEVÕTETES TEKKIVAD KORDUS- VÕI TAASKASUTATAVATE MATERJALIDE JÄÄGID.

Jääkide teiste ettevõtete või kogukonna käsutusse andmisest huvitusid umbes pooled (N=17), soovitavalt juhul kui keegi ise järgi tuleks (N=6, valdavalt paberi ja papi jäägid, sh pappkastid, pakkematerjal, rullipõhjad, kanga ja tekstiilijäägid, metall, klaasijäägid, sh veinipudelid, plast, kile, puit, mineraalsete materjalide jäägid), tasuks õiglast hinda (N=2, vanametall, pressitud papi pallid, metall laastud ja pisidetailid, plastist praakdetailid, pressitud kile pallid, puidust kaubaalused) või sõltuvalt suurusest või materjalist annaks kas tasuta või mõõduka tasu eest (N=4, lülitid, pistikud, valgustid, soome papp, kanga ja tekstiilijäägid, nahk ja kunstnahk, metallid, klaas, plast, puit, mineraalsete materjalide jäägid). Vastanute

hulgas oli ka neid, kellel midagi ei jää üle (kõik jäägid suunatakse ise taaskasutusse) või on juba jääkidele sobiv taaskasutus leitud.

Vastanutest 1/3 **annab või müüb materjali jääke teistele ettevõtetele kordus- või taaskasutamiseks**, 2/3 ei tee seda. Kogused on pigem väikesed või ei peeta nende üle arvestust. Materjalide ringluse kohtadena toodi välja soov, Facebook, Cronimet.ee, Tradey.com, KOV leht, metalli kokkuostjad, suust-suhu, lepingulistele partneritele, koolide tööõpetuse õpetajad (puidu ja plaadijäägid), kontakt lasteaiaga (trükise jäägid, kleebiskile jmt), toodi välja ka korraldatud jäätmeveo lepingulised partnerid. Jäägid liiguvad oma valla sees (N=2), maakonna piires (N=5, ettevõtted, kellel tekib igasuguseid jääke), Eesti piires (N=6, ettevõtted, kellel on elektroonikajääke, kanga ja tekstiilijääke, metallijääke, klaasijääke, plastijääke, kilejääke, puidujääke, mineraalsete materjalide jääke), väljapoole Eestit (N=3, ettevõtted, kellel tekib mh metalli jääke).

Vastanud ettevõtetest **pooled ei saa kasutada kordus- või taaskasutatavaid materjali jääke** oma tegevuses asendamaks toormaterjale (joonis 5). Puidu kasutusvõimalustena nähakse kaubaaluste ja kastide ning ehituspuidu taaskasutust, mineraalsete materjalide jääkide korral pinnasejääkide, liiva, killustiku, mulla, paekivi jääkide ning põranda ja seinaplaatide jääkide kasutust. Metalli jääkide osas võiks kordus- või taaskasutust leida ehitusmetalli ja plekkprofiilide jäägid. Kanga ja tekstiilijääke annaks kasutada kangastelgedel, õmblemisel ja masinkudumisel. 9 vastanut oleks valmis materjalijääke teiselt ettevõttelt ostma (ostma osaliselt või mõistliku hinnaga).

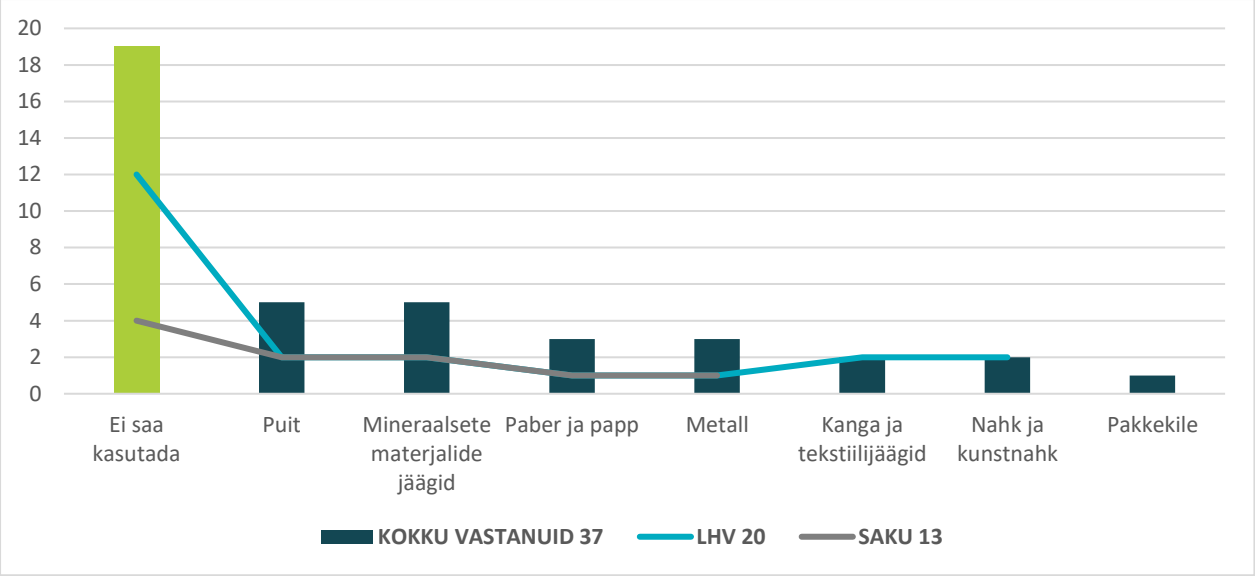

JOONIS 5. KORDUS- VÕI TAASKASUTATAVAD MATERJALI JÄÄGID, MIDA SAAKS KASUTADA.

Tulenevalt peamiselt ettevõtte eripäradest, kvaliteedikaalutlustest ja klientide nõuetest, enamus vastanutest (68%) ei kasuta tootmise sisendina teistest tootmisprotsessidest ülejäävaid materjale (joonis 6). Kohati kasutatakse oma enda tootmisprotsessidest ülejäävat materjali (N=6), mõned (N=3) kasutavad teiste ettevõtete tootmisprotsessist ülejäävat materjali, nt pinnasega seonduvalt – pinnas sõelutakse, muld haljastusse, mineraalsed jäägid täitematerjaliks, nt trikotaažkangaste jääkidest toodete õmblemisel, nahatöödel. Väljastpoolt Eestit asuva ettevõtte tootmisprotsessist ülejääva materjali (pakendamiseks) kasutamine toodi välja ühel juhul.

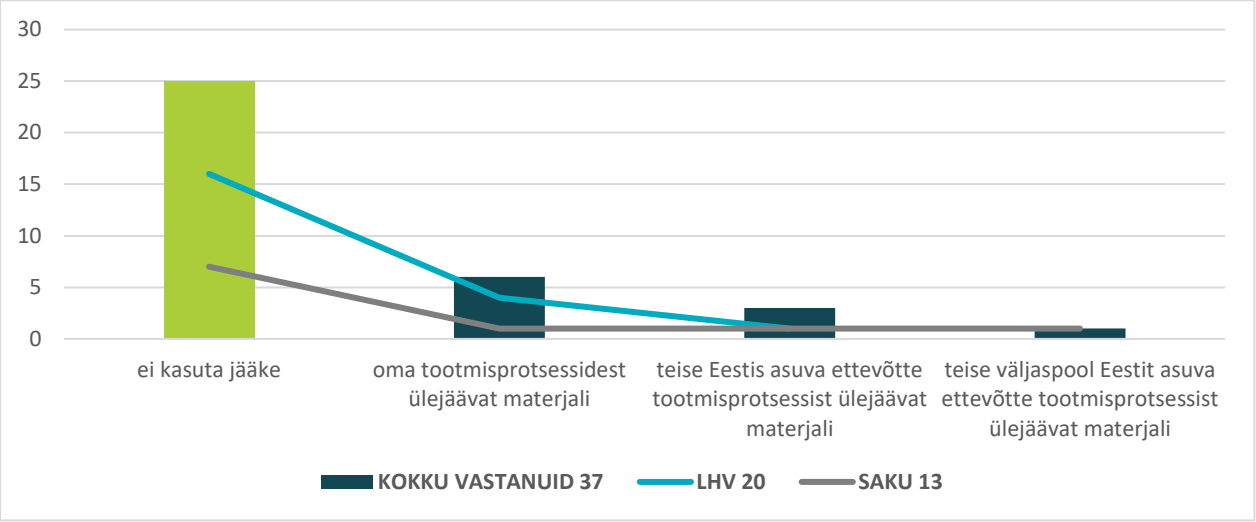

JOONIS 6. TEISEST TOOTMISPROTSESSIST ÜLEJÄÄVATE MATERJALIDE KASUTAMINE TOOTMISE SISENDINA.

Vastanud ettevõtetel valdavalt **tooteid, mida saaks korduskasutusse suunata**, üle ei jää (54%). On ettevõtteid (N=5), kellel jääb üle mööblit, nt on vale mõõdu tõttu tagasi saadetud, töölaudu, kappe, plaadijääke, saepuru. Arvutite vananemisel võivad üle jääda vananenud arvutid ja IT seadmed (N=2), kontoritehnikat aeg-ajalt uuendatakse (N=2), vanu tööriistu võib üle jääda (N=3) nt kui renditööriistad või seadmed vananevad ja vahetatakse välja. Ülejäävaid kasutatud tooteid on valmis kogukonna kasutusse andma iga neljas vastanu (N=10, peamiseks eelduseks on ise ära viimine, mõni eeldaks ka väikest tasu N=2), igal viiendal vastanul ei teki selliseid jääke, mida anda, või ei olda nõus andma või ei peeta seda mõistlikuks (N=7).

Suurimate takistustena materjalide ringsel kasutamisel on logistikaga seotud küsimused (transport, ladustamine, üle- ja taaskasutusse andmise kulu, N=5), aga valdavalt on põhjused ettevõtteti erinevad – nt puudub vajadus ringse kasutamise järele, vanade materjalide taaskasutamine ei ole turvaline, pole infot, kes tahaks taaskasutada või kohta, kuhu viia (nt värvid), huvi taaskasutatud materjalidest toodete vastu on väike, materjalide kogused on liiga suured. Toodi ka välja, et **jäätmejaama peaksid ka ettevõtted saama viia mõistlikus koguses taaskasutatavaid sorditud jäätmeid** (paber, papp, pakend, oksad jne), hetkel [Saku vallas] on surve need kas olmeprügi hulka visata või eraisikuna jäätmejaama viia.

Materjalide ringse kasutamise suurendamiseks võiks avalik sektor pakkuda tasuta transpordi, ladustamise ja jaotamise võimalust ettevõtetele (N=7), infot võimaluste kohta, sh soovijate ja pakkujate kokkuviimist (N=6). Ettepanekuna toodi, et veini, viina jm pudelitel võiks samuti olla **pandipakendi märgis** peal ja tagasikogumine korraldatud. Üks ettevõte on valmis teistelt **ülejäävaid pappkaste taaskasutusse** võtma [e-kaubandusega tegelev ettevõte Sakus].

Juhul kui vallas oleks jääkmaterjalide ringluspunkt, siis selle võimalusi kasutaks moel või teisel 20 ettevõtjat (57% vastanutest), sh 32% annetaks oma jääke, 30% müüks väikese tasu eest oma jääke (annetaks või müüks 43% vastanutest), 30% kasutaks sobivuse korral teiste tasuta tootmisjääke, 24% kasutaks sobivuse korral väikese tasu eest teiste tootmisjääke (32% kasutaks tasuta või sümboolse tasu eest teiste tootmisjääke) (joonis 7).

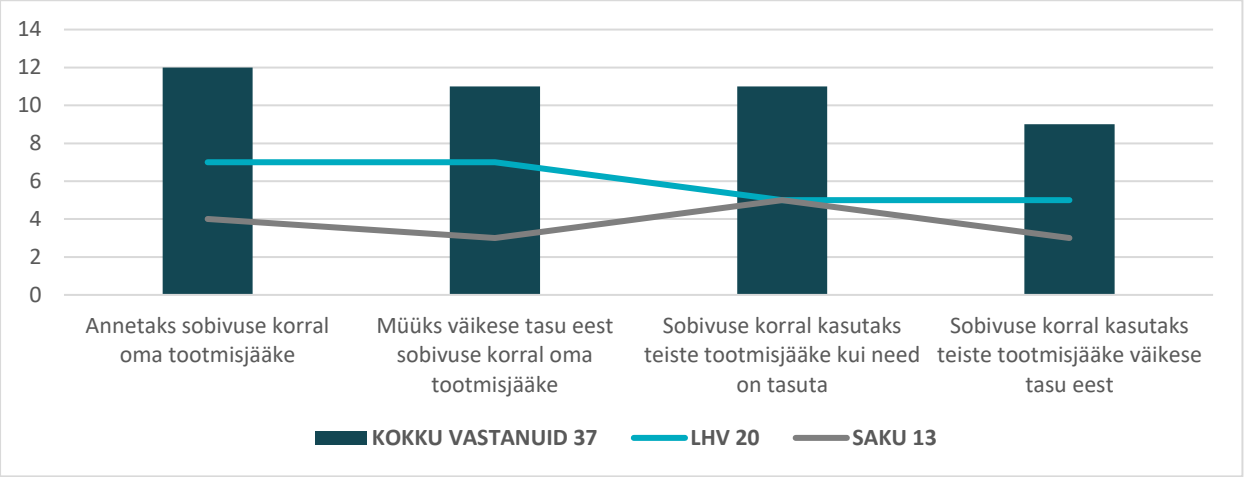

JOONIS 7. VALLASISESE JÄÄKMATERJALIDE RINGLUSPUNKTI KASUTAMINE SELLE OLEMASOLUL.

Rahalist toetust vallale jääkide ringmajanduse korraldamiseks ükski vastanu anda ei soovinud, mõõduka tasu eest on materjalijääkide ringluspunkti sisseseadmiseks pakkuda ühe angaari kasutamist [Lääne-Harju]. Kaks ettevõtjat [Lääne-Harju] on valmis ringluspunkti haldama [MasterLux OÜ, Haldusteenus OÜ].

3.3.3. LÄÄNE-HARJU VALLA KOKKUVÕTE

Ringluspunktide võrgustiku potentsiaal vallas on arvestatav, üle poolte küsitlusele vastanutest viskab ära **korduskasutuspotentsiaaliga** jalanõusid, riideid, tekstiile, kolmandik viskab elektroonikat, neljandik mööblit ja ehitusmaterjale. Iga neljas pigem viskab kasutatud asjad ära, st potentsiaali asjade taaskasutusse võtmiseks on, kui vaid luua mugavad tingimused. 40% vastanutest leidis, et korduskasutuspunkte ei ole üldse või ei ole piisavalt, 20% ei oma piisavalt infot ja 20% jaoks on probleemiks kogumiskohtade asukohad, vahemaad, lahtiolekuajad. Ringluspunktid tuleks sisse seada **hajusalt valla tihemini asutatud ja kergesti ligipääsetavatesse punktidesse, et annetamine asjade ära viskamise asemel võimalikult mugavaks teha.** Ca **pooled on valmis annetama.**

Paranduskeskuse potentsiaal on samuti olemas, kuigi alustada ja elanike tegelikku valmidust erinevate asjade parandamist õppida, ise parandada ja kuskile ekstra tulla, tuleks **piloteerida paranduskohvikute raames**. Valla hajusust ja elanike arvu silmas pidades tõenäoliselt ei ole võrgustiku loomine mõistlik. Küsimustikule vastanutest **kolmandik üritab leida võimaluse asjade parandamiseks**. Ringluspunkti, paranduskeskuse või parandusteenuse vastu tunnevad huvi enamus vastanutest (81%). Enim ollakse huvitatud jalanõude ja riiete (72%) ning elektroonika (57%) **parandusteenusest**, 56% on huvitatud töötubadest ja ise parandamisest või tööriistade kasutamisest. **Enamus maksaks meistrile**, kes asjad parandab. Parandusteenuse kättesaadavust vallas hindab enamus pigem **ebarahuldavaks**.

Ettevõtjatel tekkivate ja paranduskeskustes/ringluspunktides kasutamiseks sobivate **jääkide ringluse** potentsiaal on küsitav. Ettevõtjad olid küsimustikule vastamisel passiivsed. Kolmandikul kordus- või taaskasutatavaid materjalide jääke ei teki, tooteid üle ei jää. **Jäägid ning kogused on väga erinevad**, kogukonna **võimalused neid kasutada ilmselt piiratud** (valdavalt jäägid, mille liigiti kogumine ja taaskasutamine on riigis korraldatud või nt vanametall, millega inimesel vähe peale hakata). Peamiseks eeltingimuseks jääkide ära andmisel on **ise ära toomine**, mis tähendab arvestatavat ressursikulu, **asjalikumate jääkide eest** soovitakse ka õiglast hinda, mistõttu nende koondamine on kulukas. Ettevõtted ise valdavalt leiavad, et nad ei saa oma tootmisprotsessides jääke kasutada nt kvaliteedi-kaalutlustel või siis on huvi taaskasutatud materjalidest toodete vastu väike. Oma jääke ringluspunkti annetaks või müüks 43% vastanutest ning kasutaks tasuta või sümboolse tasu eest (vaid) 32%.

3.4. SAKU VALLA HETKEOLUKORRA KAARDISTUS

Saku vallas elab 11 897 inimest (1.02.2024), pindala on 170 km^2, külasid on 19, alevikke 2 (Saku, Kiisa) (tabel 12), koole 3 (Saku Gümnaasium, Kurtna Kool, Kajamaa Kool) ning Saku muusikakool ja lasteaedu 4 (Saku Lasteaed Päikesekild, Saku Lasteaed Terake, Kurtna Kool-lasteaed, Nõlvaku Lasteaed)[88].

TABEL 12. SAKU VALLA ELANIKKOND 2024. A ALGUSES ASULATE LÕIKES

Saku alevik	**5504**	Männiku küla	315	Kirdalu küla	91
Metsanurme küla	**915**	Jälgimäe küla	312	Kajamaa küla	75
Üksnurme küla	**816**	Saustinõmme küla	258	Lokuti küla	60
Kiisa alevik	**733**	Tagadi küla	220	Tammemäe küla	36
Roobuka küla	**628**	Rahula küla	190	Saku vald	32
Tänassilma küla	466	Saue küla	162	Sookaera-Metsanurga küla	29
Kasemetsa küla	456	**Tõdva küla**	158	**KOKKU**	**11 897**
Kurtna küla	335	Juuliku küla	106		

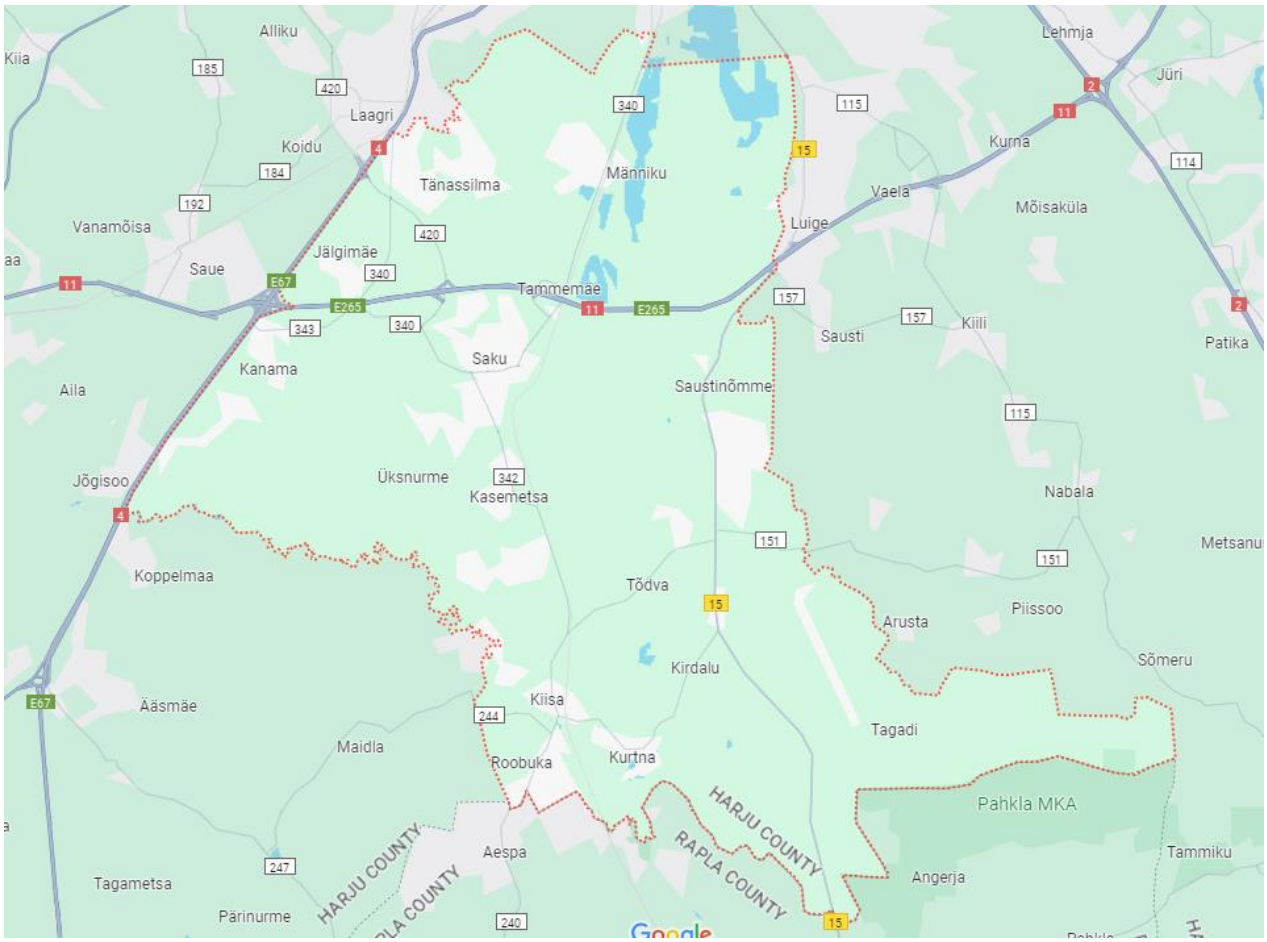

Saku valla kaart Google kaardirakenduses

[88] Saku valla koduleht, üldinfo, rahvastik, 27.12.2023, 5.02.2024.

Saku valla arengukava 2035+[89] keskkonnakaitse valdkonna eesmärk on luua valda tingimused sorteeritud jäätmete üleandmiseks, taaskasutamiseks ja utiliseerimiseks ning jäätmetekke vähendamine, taaskasutuse suurendamine, elanike keskkonnateadlikkus. Arengukava tegevuskavas on keskkonnakaitse valdkonnas kavandatud **kogukondlike jäätmemajade rajamine** (eelarvega 80 000 aastas aastatel 2024-2027) – igal aastal plaanitakse **rajada vähemalt kaks kogukondlikku jäätme/ringlusmaja**, et suurendada liigiti kogumist, kogukonna koostööd, jäätmete üleandmise võimalusi, ringlussevõttu ja taaskasutamist. Lisaks on kavandatud paranduskohtade ja laenutuspunktide loomine (nn kogukonnakeskuste mudel), kuid eelarve aastateks 2024-2026 on täpsustamata.

Saku valla ringmajanduse teekaardi[90] kohaselt on lahendamist vajavad kitsaskohad mh jäätmetekke vähendamine, kogukondliku ringluskeskuse rajamine (parandustöökojad, taaskasutuskeskus), tööstussümbioos, kogukonna ringmajanduse mudelite tekkimine.

Jäätmejaamad ja jäätmepunktid valla territooriumil on järgmised[91]:

- **Saku jäätmejaam** (Tiigi tn 15, Saku alevik), ainult liigiti kogutud jäätmed (va ehitus- ja lammutuspraht), sh tekstiil, betoon, metall, elektroonika, rehvid, aia- ja haljastusjäätmed, ohtlikud jäätmed, ravimid. Saku jäätmejaamas on ka taaskasutuspunkt, kuhu saab ära anda kõiki kasutuskõlblikke tarbeesemeid, rõivaid ning ka mööblit ja elektroonikat.
- **Kiisa jäätmepunkt** (Pargi tn 1, Kiisa alevik), iseteenindav videovalvega, kohalikel võimalik tasuta ära anda paberit, kartongi, pakendeid (metall-, plast- ja klaaspakendit), elektroonikajäätmeid, ohtlikke jäätmeid (värve, trükivärve, liime, vaikusid, lahusteid, õli ja rasva, luminestsentslampe, patareisid ja akusid, ohtlike ainetega saastunud pakendeid), klaasi ja plasti (plastist pesukausse, kanistreid, ämbreid, mänguasju, välja arvatud ehituslik plast, mida vastu ei võeta).

Peamiselt tekkivad jäätmed Saku vallas on betoon, biolagunevad aia- ja haljastusjäätmed, ehitus- ja lammutuspraht ning suurjäätmed. **Valla jäätmekava[92] kohaselt on** jäätmehoolduse eesmärk jäätmetekke vähendamine, jäätmete taaskasutamise ja ringlussevõtu suurendamine, liigiti kogumine, ohtlikkuse vähendamine, järelevalve tõhustamine, keskkonnateadlikkuse suurendamine. Jäätmetekke vältimise vaatest on oluline meede **paranduskohtade ja laenutuspunktide loomine**, toetamine ja arendamine. Ettevõtete jäätmetekke vähendamiseks tuleks kaardistada nende jäätmeteke ning soodustada erinevaid ringlussevõtu võimalusi (sh ettevõtjate vahelist koostööd). Jäätmehoolduse infrastruktuuri meetmeks on kogukondlike jäätmejaamade rajamine perioodil 2022-2026 (tegevus 4.1), jäätmetekke vähendamise meetmeks olemasolevate **taaskasutuspunktide** töös hoidmine, võimalusel uute loomine (tegevus 5.1), **paranduskohtade ja laenutuspunktide** loomine, toetamine ja arendamine (tegevus 5.2), ettevõtete jäätmetekke kaardistamine ja **kohapealsete ringlussevõtu võimaluste soodustamine** (tegevus 5.3).

3.4.1. SAKU VALLA KORDUSKASUTAMISE PRAKTIKATE ÜLEVAADE

Saku vallas on mitmeid **õmblustöökodasid ja kingsepp**, kelle juurde saab pöörduda oma riiete ja jalanõude parandamise sooviga. Kasutatud riideid saavad Saku valla elanikud viia **Humana riidekonteinerisse** või **taaskasutuspunktidesse**[93]. Taaskasutuspunkte on Saku vallas kolm, neist kaks on uudsed (Saku ja Kiisa alevikus), mille lõi vald koostöös Uuskasutuskeskusega, kolmas asub Saku jäätmejaamas. Taaskasutuspunkt näeb välja nagu väike majake, kuhu saab ise juhiste järgi annetused panna, st on iseteeninduslik. Taaskasutuspunktidesse saab tuua **puhtaid, terveid ja heas korras rõivaid ja jalatseid, nõusid ja söögiriistu,**

[89] Saku valla arengukava, link.
[90] Kohaliku omavalitsuse ringmajanduse teekaart - Saku vald, 31.08.2023, link, 27.12.2023.
[91] Saku valla koduleht, link, 27.12.2023.
[92] Saku valla jäätmekava aastateks 2022-2026, link, 27.12.2023.
[93] Taaskasutus Saku vallas, link.

raamatuid, mänguasju, hobi- ja sporditarbeid, kodutehnikat ning kasutuskõlblikku mööblit. Kiisa jäätmepunktis on olemas ka kasutuskõlbliku mööbli konteiner, Saku aleviku piires on võimalik tellida Uuskasutuskeskuse kaubik, kes viib ära elanike **suurema mööbli või kogukama kodutehnika**.

Kogukonnale ringmajandusvõimaluste leidmise lihtsustamiseks on loodud kaardirakendused, kust saab infot valla õmblustöökodade, kingsepa ja kasutatud riiete poe asukoha kohta ning kasutuskõlblike asjade taaskasutuspunkti või riidekonteinerite asukohtadega.

Saku valla kaart õmblustöökodade, kingsepa ja kasutatud riiete poe asukohtadega[94]

Saku valla kaart taaskasutuspunktide ja riidekonteineriga[95]

Saku vallas on algatatud ka **kogukonna ringlusmaja projekt**[96], Saku vallale on projekteeritud ringlusmaja, mis koosneb mitmest ruumist erineva otstarbega (liigitatud jäätmete kogumiseks, esemete vahetuseks ja laenutuseks). Ringlusmajad on mõeldud kogukonnale kasutamiseks ja hooldamiseks hästi ligipääsetavasse kohta. Esimene ringlusmaja kerkib 2024 suveks Tõdva külla.

Saku Vallavalitsus teeb samuti tekstiilijäätmete kaardistamiseks koostööd **TEXroad**'ga.

[94] Saku valla kaart taaskasutamise punktidega, link.
[95] Saku valla kaart taaskasutuspunktide ja riidekonteineritega, link.
[96] Laur, K. (2023) „Kogukonna ringlusmaja – mitte lihtsalt prügimaja“, Saku valla koduleht, link.

3.4.2. KOGUKONNA VAJADUSED

SAKU VALLA ELANIKE KÜSITLUSE TULEMUSED

Saku valla elanikel oli võimalik 9.08.2023-20.08.2023 vastata ringmajanduse teemalisele küsimustikule. Vastajaid oli 75. Enim vastajaid oli vanuses 40-49 ning 30-39 ja 50-59 nagu illustreerib tabel 13.

TABEL 13. SAKU VALLA KÜSITLUSELE VASTAJATE VANUSELINE JAOTUS

Vanusegrupp	Vastajate arv	Vastajate %
20-29	2	3%
30-39	21	28%
40-49	26	35%
50-59	18	24%
60+	8	11%

Kõige suurema korduskasutus-potentsiaaliga asjad, mis visatakse ära, on **jalanõud, riided ja tekstiilid** (61% küsitletutest), ca kolmandik viskab ära **elektroonika**, neljandik **ehitusmaterjalid** ja viiendik **mööbli**, mida saaks veel kasutada. Põhimõtteliselt väldivad ära viskamist 9% vastanutest. Tulemusi illustreerib tabel 14.

TABEL 14. SAKU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: KORDUSKASUTATAVATE ASJADE ÄRAVISKAMINE

Milliseid tooteid, mida oleks võimalik korduskasutada, viskad enim ära?	Vastajate arv	Vastajate %
Jalanõud, riided, tekstiilid	46	61%
Elektroonika	24	32%
Ehitusmaterjalid	18	24%
Mööbel	14	19%
Ei viska ära või väldin viskamist	7	9%

Kasutatud asju antakse enim edasi **Uuskasutuskeskusele** (64% vastanutest), **sõpradele, sugulastele ja tuttavatele** (61% vastanutest), müüakse edasi Facebooki või muu veebikeskkonna vahendusel (32% vastanutest) ning 27% vastanutest pigem viskab kasutatud asjad ära. Küsitlustulemusi illustreerib tabel 15.

TABEL 15. SAKU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: KASUTATUD ASJADE EDASIANDMINE

Kuhu või kellele annad kasutatud asju ära?	Vastajate arv	Vastajate %
Uuskasutuskeskus	48	64%
Sõbrad, sugulased, tuttavad	46	61%
Facebook Marketplace/ veebikeskkond	24	32%
Viskan kasutatud asjad enamasti ära	20	27%

Teise ringi asju ei soovi soetada vaid 1% vastanutest, **jalanõusid, riideid ja tekstiile** soetaks 60%, **mööblit** soetaks 48%, ehitusmaterjale 29% ning elektroonikat 27%. Küsitlustulemusi illustreerib tabel 16.

TABEL 16. SAKU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: KASUTATUD ASJADE SOETAMINE

Milliste teisele ringile (korduskasutusse) suunatud asjade soetamisest oleksid enim huvitatud?	Vastajate arv	Vastajate %
Jalanõud, riided, tekstiilid	45	60%
Mööbel	36	48%

Ehitusmaterjalid	22	29%
Elektroonika	20	27%
Ei soovi teise ringi asju soetada	1	1%

36% vastanutest leidis, et **korduskasutuspunkte kas ei ole üldse või ei ole piisavalt**, ca 20% ei oma piisavalt **infot** ning teise 20% jaoks **takistusi ei ole**, 13% on probleemiks kogumiskohtade asukohad, vahemaad või lahtiolekuajad, 7% tõid välja, et probleem on inimeste harjumuses. Küsitlustulemusi illustreerib tabel 17.

TABEL 17. SAKU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: TAKISTUSED KORDUSKASUTUSSE SUUNAMISEL

Mis on suurim takistus asjade korduskasutusse suunamisel Sinu koduvallas?	**Vastajate arv**	**Vastajate %**
Korduskasutuspunktide puudumine, vähesus	27	36%
Infopuudus	14	19%
Takistusi ei ole	14	19%
Kogumiskohtade asukohad, vahemaad, lahtiolekuajad	10	13%
Inimeste käitumisharjumused	5	7%

Ligi pooled vastajatest üritavad pigem või pea alati leida võimaluse asjade parandamiseks, 15% viskab pea alati või pigem katkised asjad ära (vt joonis 8).

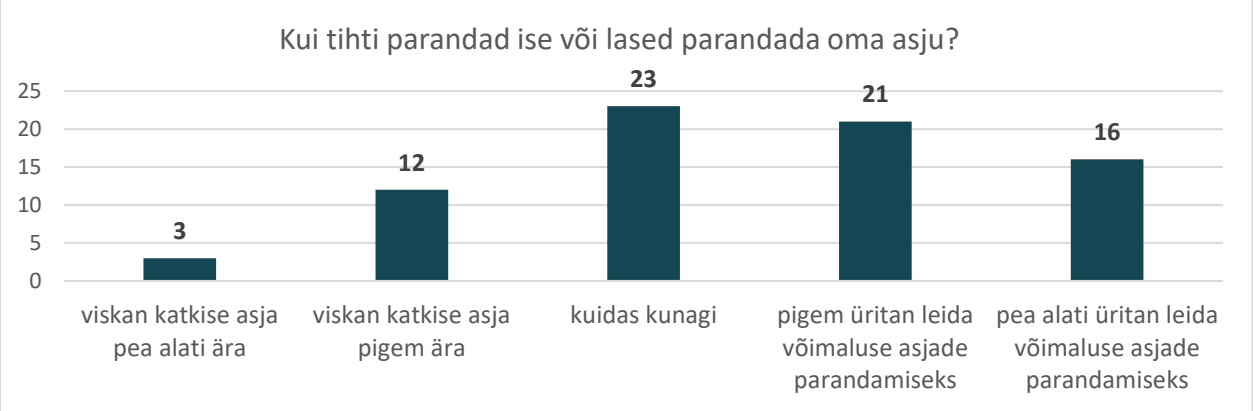

JOONIS 8. SAKU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: ASJADE PARANDAMINE VS ASJADE ÄRA VISKAMINE.

Hinnangut parandusteenuste kättesaadavusele vallas iseloomustab joonis 9. Teenuste kättesaadavust heaks või väga heaks hindavad vaid 12%, valdavalt leitakse, et kättesaadavus ei ole piisav.

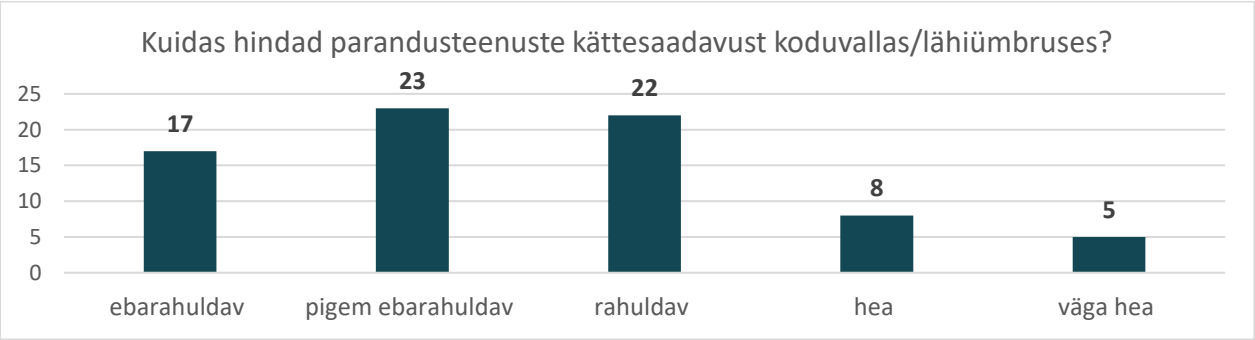

JOONIS 9. SAKU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: HINNANG PARANDUSTEENUSTE KÄTTESAADAVUSELE.

Kui loodaks paranduskeskuseid või kogukondlikke **ringluspunkte**, kuhu saab tuua terveid või pisut parandamist vajavad kasutatud asju annetuseks või **kasutada parandusteenuseid**, siis sellisest teenusest oleks huvitatud **86% vastajatest** (64 vastajat), ei oleks huvitatud 1% vastajatest ning ei oska öelda 13% vastajatest. **64% vastanutest leidis, et valla keskusesse tuleks rajada üks suurem paranduskeskus ja ringluspunkt ning 36% leidis, et need tuleks rajada hajutatult** (väiksematesse keskustesse).

Enim huvi pakkuvad parandusteenused on **jalanõude ja riiete parandus** (69% vastanutest kasutaks), **elektroonika** parandus (60%), **mööbli** parandus (48% vastanutest), huvi tuntakse ka **töötubade vastu** (44% vastanutest), kus saaks ise asju juhendaja käe all parandada või eri tööriistu kasutada. 28% oleks huvitatud lukksepa teenustest ning 17% kergliikurite parandusest. Küsitlustulemusi illustreerib tabel 18.

TABEL 18. SAKU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: ENIM HUVI PAKKUVAD PARANDUSTEENUSED

Millised paranduskeskuse teenused pakuvad enim huvi?	Vastajate arv	Vastajate %
Jalanõude ja riiete parandus	52	69%
Elektroonika parandus	45	60%
Mööbli parandamine	36	48%
Töötoad, et ise parandamist õppida	33	44%
Lukksepp	21	28%
Kergliikurite parandus	13	17%

Enamus (91% vastanutest) **oleks nõus maksma meistrile, kes ise parandaks vajalikud asjad ära**; 57% oleks valmis annetama materjale; 27% oleks nõus maksma ühekordset piletiraha, 25% eelistaks, et tegevused on vabatahtlikkuse alusel, kuutasu maksmisest väga huvitatud ei olda. Küsitlustulemusi illustreerib tabel 19.

TABEL 19. SAKU VALLA KÜSITLUSE TULEMUSED: OMAPANUS

Kas ja kuidas oleksid ise nõus paranduskeskuse teenuse tööshoidmisesse panustama?	Vastajate arv	Vastajate %
Tasun parandusteenuse eest, parandab meister	68	91%
Materjalide annetamine	43	57%
Ühekordne pilet seadmete kasutamiseks, kuid parandan ise	20	27%
Vabatahtlik tegevus kogukondlikus ringmajanduskeskuses	19	25%
Maksan ligipääsu saamiseks kuutasu	3	4%

Küsimusele: „Mis peaks muutuma kohalikul tasandil, et parandaksid oma asju senisest rohkem?“ sarnase mõttega vastustest enim soovisid, et **valda loodaks kättesaadavad ja mugavad parandusteenused ning paranduspunktid**. Paljude arvates on **probleemiks teadlikkus ja piisav info liikumine** võimaluste kohta, kus mida teha saab. Leiti ka, et **muutus algab inimesest ja tema mõtteviisist ning suhtumisest**. Oskuste olemasolu korral parandaksid rohkemad inimesed oma katkiseid asju ning kasutaks neid kauem.

SAKU VALLA KOGUKONNASEMINARI JÄRELDUSED

Saku valla kogukonnaseminar toimus vallavalitsuses (Juubelitammede tee 15, Saku) 11.12.2023 kell 17:00-18:40, seminari protokoll on aruande lisa (5.3.2).

Paranduspunktide lahendusena oleks kõige ideaalsem **üks keskne kogukonna ringluskeskus**, kus on kõik teenused on koos (sh parandusteenused). Oluline, et ei peaks mitut kohta läbi sõitma asjade korda tegemiseks. Paranduskohvikuid võiks korraldada laatade, kodukohvikute päeva raames. Võiks jagada ka inimeste kontakte, kes on valmis asju väikese tasu eest parandama. Kaaluda tasuks suunamudijate kaasamist, videomaterjalide koostamist või juba olemasolevate kättesaadavaks tegemist.

Ringluspunktide vaates rõhutati vallasisese veebilahenduse olulisust, kuna tõenäoliselt ei viitsita läbi sõita kui ei ole teada, kas vajalikke materjale leidub (nt Saku Turg Facebooki grupis). Suuremate asjade ringlus võiks toimuda valla ääres, väiksemate ringlus keskuses. Ringlema ei peaks ainult ehitusmaterjalid, vaid ka muu, sh tööriistad, aiatööriistad, seadmed (nt õmblusmasinad). Sh neid võiks ka saada tagasi tuua.

Põhjalikult arutleti ka **noorte harimise** üle. Käsitöö/puutöö tundides võiks õpetada lapsi ka asju parandama. Koostöö haridusasutustega on väga oluline. Parandamist võiks õpetada ka huviringides, kasutada noortekeskuse võimalusi. Et oleks olemas koht, kuhu laps saab nt peale kooli minna katkist asja parandama. Kaaluda võiks ringmajanduskesksete õpilasfirmade loomist, soosimist. Kooli ruumide kasutamine on pigem keeruline, va ehk oma õpilaste huviring käsitööõpetaja/puutööõpetaja enda eestvedamisel. Võõrastega seonduksid koolil lisakulud (turvalisus, koristamine, vastutus seadmete kasutamise eest).

SAKU VALLA ETTEVÕTJATE KÜSITLUSE TULEMUSED (02.-21.01.2024)

Küsitluse tulemused on kajastatud ühiselt kahe valla peale kokku punktis 3.3.3.

3.4.3. SAKU VALLA KOKKUVÕTE

Ringluspunktide võrgustiku loomisega on vallas juba alustatud, avatud on kolm taaskasutuspunkti – Saku jäätmejaamas, Saku alevikus ja Kiisa alevikus, kuhu saab tuua puhtaid, terveid ja heas korras rõivaid ja jalateseid, nõusid ja söögiriistu, raamatuid, mänguasju, hobi- ja sporditarbeid, töökorras kodutehnikat ja muid kodukaupu. Annetused viib ära Uuskasutuskeskus, kes korraldab sobivate asjade ringluse. Korras mööblile saab järgi tellida Uuskasutuskeskuse kaubiku. Valla territooriumil on Humana riidekonteiner (Saku Selveri juures). Ringluspunktide potentsiaal vallas on väga suur, elanike küsitlustulemuste alusel 61% viskab ära **korduskasutuspotentsiaaliga** jalanõusid, riideid, tekstiile, kolmandik elektroonikat, neljandik ehitusmaterjale, viiendik mööblit. Iga neljas (27%) pigem viskab kasutatud asjad ära, st potentsiaali asjade taaskasutusse võtmiseks on, kui vaid luua mugavad tingimused ja tõsta teadlikkust. Kolmandik vastanutest leidis, et korduskasutuspunkte ei ole üldse või ei ole piisavalt, 19% ei oma piisavalt infot ja 13% jaoks on probleemiks kogumiskohtade asukohad, vahemaad, lahtiolekuajad. Ringluspunktide võrgustikku vallas võiks täiendada seades sisse täiendavad annetamise punktid lisaks alevikele ka suuremates külades (nt kaks tükki kas Metsanurme, Üksnurme, Roobuka Tänassilma või Kasemetsa külasse, piloteerida nende kasutust)**, et annetamine asjade ära viskamise asemel võimalikult mugavaks teha.** 57% küsitlusele vastanutest **on valmis annetama.**

Parandusteenustest on vallas kaetud õmblusteenused ja kingsepp. **Paranduskeskuse** potentsiaal on vallas olemas, valdav osa inimesi (80%) pigem parandaks või laseks parandada, sh **pooled pea alati**. Ringluspunkti, paranduskeskuse või parandusteenuse vastu tunnevad huvi enamus vastanutest (86%). Enim ollakse huvitatud jalanõude ja riiete (69%) ning elektroonika (60%) **parandusteenusest**, 44% on huvitatud töötubadest, ise parandamisest või tööriistade kasutamisest. **Enamus** (91%) **maksaks meistrile**. Parandusteenuse kättesaadavust vallas hindab enamus pigem **ebarahuldavaks**. Arvestades jahedamat huvi ise parandamise vastu, tasuks alustada ja elanike tegelikku valmidust erinevate asjade parandamist õppida, ise parandada ja kuskile ekstra tulla, **piloteerida paranduskohvikute raames, nt juba toimivatel üritustel** (laat, kohvikutepäev). Arvestades valla kompaktsust, võiks kaaluda **ühe keskse parandustoa sisseviimist Saku alevikku, parandusteenuste koondamist kesksesse ligipääsetavasse kohta ning tagada puuduvate parandusteenuste pakkumine**.

Ettevõtjatel tekkivate ja paranduskeskustes/ringluspunktides kasutamiseks sobivate **jääkide ringluse** potentsiaal on küsitav. Ettevõtjad olid küsimustikule vastamisel passiivsed. Kolmandikul kordus- või taaskasutatavaid materjalide jääke ei teki, tooteid üle ei jää. **Jäägid ning kogused on väga erinevad**, kogukonna **võimalused neid kasutada ilmselt piiratud** (valdavalt jäägid, mille liigiti kogumine ja taaskasutamine on riigis korraldatud või nt vanametall, millega inimesel vähe peale hakata). Peamiseks

eeltingimuseks jääkide ära andmisel on **ise ära toomine**, mis tähendab arvestatavat ressursikulu, **asjalikumate jääkide eest** soovitakse ka õiglast hinda, mistõttu nende koondamine on kulukas. Ettevõtted ise valdavalt leiavad, et nad ei saa oma tootmisprotsessides jääke kasutada nt kvaliteedi-kaalutlustel või siis on huvi taaskasutatud materjalidest toodete vastu väike. Oma jääke ringluspunkti annetaks või müüks 43% vastanutest ning kasutaks tasuta või sümboolse tasu eest (vaid) 32%.

4. VÕRGUSTIKE LOOMISE LAHENDUSETTEPANEKUD

Projekti konkreetsed eesmärgid on: piirkonda **paranduskeskuste võrgustiku** loomine, **ringluspunktide võrgustiku** loomine, ettevõtjatel tekkivate ja loodavates **paranduskeskustes/ ringluspunktides kasutamiseks sobivate jääkmaterjalide ning nende kasutusse suunamise tehnilise lahenduseks** ringmajandusvõrgustiku **rahastusmudeli** loomine.

4.1. JÄTKUSUUTLIKE TOIMEMUDELITE OTSINGUL

Tartu Paranduskelder viib projekti TREASoURcE raames läbi uurimust teemal „Kuidas innustada inimesi parandama, tagades samal ajal organisatsiooni majanduslik toimetulek“. Põhijäreldus toimemudeli kontekstis on, et **parandusorganisatsioonidel ei ole veel õnnestunud leida jätkusuutlikku majandusmudelit**, väga oluline on KOVi tugi (nt meistrite tasustamine, ruumide rent). Tartu Paranduskeldri formaat ei ole majanduslikult jätkusuutlik või isemajandav, parandamine kui õiglast hinda maksta, ei ole taskukohane. Peale projektirahade lõppemist puudub rahastus edasi tegutsemiseks. Paranduskeldri kulud on seotud majandusliku ja organisatoorse tegevuse korraldamisega, ruumide rendiga (peaksid olema pigem hästi ligipääsetavad, nähtavad, keskuses), töötasudega, lähetustega, ekspertide töö tasustamisega ning muude liikumise eesmärkide ja tegevustega seotud kuludega**. Linna, valla või riigi toetus peab kindlasti teenuse toimimist toetama**.

Tartu ringkasutuspanga pilootprojekt kestab ühe aasta ning selle abil saab ülevaate turuolukorrast ning ärimudeli tasuvusest. Ootus on, et va **tasuta ruumid KOVi poolt** on ettevõtmine isemajandav, tegelikkus selgub 2024 sügisel.

Pääsküla ringmajanduskeskuse parandustöökoja ja korduskasutusruumi loomist toetab KIK Euroopa Majanduspiirkonna vahenditest, projekti ajal on teenuse kasutamine tasuta, meister saab palka projekti vahenditest. Vajalikud seadmed, tarvikud ja väikevahendid on hangitud projekti raames. Peale projekti lõppu jätkub **rahastamine kohaliku omavalitsuse vahenditest**, kas tasuta või tasu eest, selgub hiljem. **Stockholmi Keskkonnainstituudi analüüs**iprojekti tulemusel kirjeldati Tallinna Linnale kontseptsioonid kohaliku omavalitsuse **enda initsiatiivil ja finantseerimisel** (sh osalisel või täielikul haldamisel) toimivate ringmajanduskeskuste, korduskasutusruumide ja parandustöökodade toimemudeliteks tarbeks.[97]

Rae valla ringmajanduse analüüsi [98] üks järeldus oli, et tuleks sisse seada regulaarselt toimivad parandustoad ja -töökojad, korraldada väärindamise (*upscaling*) projekte. Leiti, et **vallavalitsus võiks nendes projektides võtta juhtiva rolli, organiseerida parandustubade jaoks püsiva ruumi ning juhendaja**. [99] Ettevõtete ringmajanduspotentsiaali kasutamise uuringu järeldused olid mh, et **keskkonnahoidlike lahenduste (sh taaskasutatud, taaskasutatavad materjalid) kasutamine toob hinnatõusu**, mida kliendid **ei ole valmis kinni maksma, ega ole neist ka huvitatud**, samuti on huvi vähene teise ringi toodete vastu,

[97] SEI, „Tallinna ringmajanduskeskuste kontseptsiooni ja toimemudeli väljatöötamine“ (2024).
[98] Rae valla ringmajanduse pilootprojekti koduleht, link.
[99] Rae vallavalitsuse ja allasutuste ringmajanduspotentsiaali kaardistus ja tegevuskava, link.

isegi kui need sobiksid. Kasutuskõlblikke jääke hoitakse uuteks projektideks, müüakse veebipoes edasi või liiguvad jäätmeteks. Rae vallale soovitati rajada toodete ja materjalide mugavaks väärindamiseks ringmajanduskeskus või digitaalne platvorm, sh välja töötada kontseptsioon ning seda piloteerida.[100]

Toimemudelite väljatöötamise peamine eeldus seega on, et KOVil peaks olema eestvedav, minimaalselt finantsiliselt toetav roll, lisarahastust tasub taotleda riiklikest ja välistoetustest. Ringlema saab panna materjale ja asju/tooteid, mille teise ringi kasutuse vastu on olemas piisav huvi ja turg.

4.2. VALDADE ERISUSED

Lääne-Harju valla ja Saku valla asukohast ning kogukondade sisendist tingitult on oluline silmas pidada järgmiseid paranduspunktide ja ringlustubade vaatest olulisi aspekte (tabel 20):

TABEL 20. LÄÄNE-HARJU JA SAKU VALLA ERISUSED

Kriteerium	Lääne-Harju vald	Saku vald
Geograafilised iseärasused	• 646 km^2, 13 701 inimest, 1 linn, 6 alevikku, 46 küla • **Suur hajali vald**, administratiivne keskus ei pruugi olla kõikide piirkondade tõmbekeskus (kohati kiirem/mugavam ühendus Keilaga) • Äärealadelt tõmbekeskusesse sõidab autoga 25-45 minutit • Valla keskusesse võib ühistranspordiga jõudmine olla keeruline ja aeganõudev	• 170 km^2, 11 886 inimest, 19 küla, 2 alevikku • **Väike kompaktne vald ühe selge keskselt asetseva tõmbekeskusega** • Äärealadelt tõmbekeskusesse sõidab autoga 5-10 minutit • Valla keskus hästi ühistranspordiga ligipääsetav
Ootused paranduspunktide asetsemisele	• **Hajutatult väiksemates keskustes – 79%** • Valla keskuses üks suurem – 21%	• **Valla keskuses üks suurem – 64%** • Hajutatult väiksemates keskustes – 36%
Eelistused parandamise osas	• **81%** on valmis parandamisteenuse eest tasuma **meistrile, kes parandab** • 56% on valmis **annetama asju** • 29% on huvitatud ise parandamisest	• **91%** on valmis parandamisteenuse eest tasuma **meistrile, kes parandab** • 57% on valmis **annetama asju** • 27% on huvitatud ise parandamisest
Asjade korduskasutuse takistused	• 41% arvates korduskasutuspunktide puudumine, vähesus • 19% arvates infopuudus • 19% arvates asukohad, vahemaad, lahtiolekuajad	• 36% arvates korduskasutuspunktide puudumine, vähesus • 19% arvates infopuudus • 13% arvates asukohad, vahemaad, lahtiolekuajad
Ettevõtjate küsitlus	• Küsitlusele vastas 20 ettevõtjat, mis näitab vähest huvi teema vastu. • Ringluspunkti olemasolu korral kasutaks seda 70% vastanutest, sh tasuta või tasu eest annaks jääke ära	• Küsitlusele vastas 13 ettevõtjat, mis näitab vähest huvi teema vastu. • Ringluspunkti olemasolu korral kasutaks seda 46% vastanutest, sh 31% annaks tasuta jääke ära, tasu

[100] Rae vallas tegutsevate ettevõtete ringmajanduspotentsiaali kaardistamine, link.

	35% ning ise kasutaks (tasuta või tasu eest) 25% vastanutest.	eest 23%, ise kasutaks tasuta 38% ning tasu eest 23% vastanutest.

Tuginedes kogukonna küsitluse tulemustele võiks järeldada, et parandustubadest isegi olulisem on **pakkuda elanikele mugavat parandamise teenust** ja infot selle kohta, kus midagi parandada saab. Materjalide ringluse kõrval on isegi olulisem muude **asjade ringlus**, eriti taaskasutamiseks asjade annetamise võimaluse võimalikult mugavaks tegemine. Kui **Saku vallas on huvi pigem ühe keskse ringluskeskuse** vastu, kus kõik teenused ühes kohas koos ja mugavasti kättesaadavad, siis **Lääne-Harju vallas** pigem tuleks luua **parandamise võimalusi rohkem** eri piirkondadesse ning suurem materjaliringluspunkt võiks isegi olla ühine Keilaga (mis on mitmete valla asulate vaates lihtsamini külastatav). Parandamise kultuuri juurutamiseks on soovitatav hakata peale **paranduskohviku formaadist**, teemad valida vastavalt hooajale (nt kevadel rattahooldus ja parandus, talve hakul suuskade jmt hooldus, sokkide-kampsunite parandus, kevadel aiamööbli remont jne), kasutada ära olemasolevaid **toimivaid üritusi** (nt laadad, kohvikutepäev) ning vastavalt nõudlusele **suurendada läbiviimise tihedust**, luua **statsionaarseid paranduspunkte**, hankida seadmed ning lõpuks Saku valla korral **investeerida ühte kompaktsesse kogukonna ringluskeskusesse**. Asjade ringluse hea näide on **Saku valla taaskasutuspunktid ning kavandatud ringlusmajad**, väikeseid ja kompaktseid annetus-võtmise punkte üle valla luues antakse võimalus rohkematele inimestele asju teisele ringile saata või teise ringi asju kasutusse võtta. Kompaktse ringluskeskuse puudumisel on hea tava **teha koostööd** toimivate kasutusega tegelevate organisatsioonidega (Uuskasutuskeskus, Sõbralt-Sõbrale, valla ettevõtted).

Ringluspunktide võrgustikule võiks läheneda etappide kaupa, alustades paranduskohvikutes raames kogukonna meelsuse testimisest ja paranduskultuuri juurutamisest edasi liikudes statsionaarsete parandustubade ja teenuste koondamise suunas ning vajadusel luues kogukonda laiapõhjalise eri teenuseid ühendava ringlusmaja.

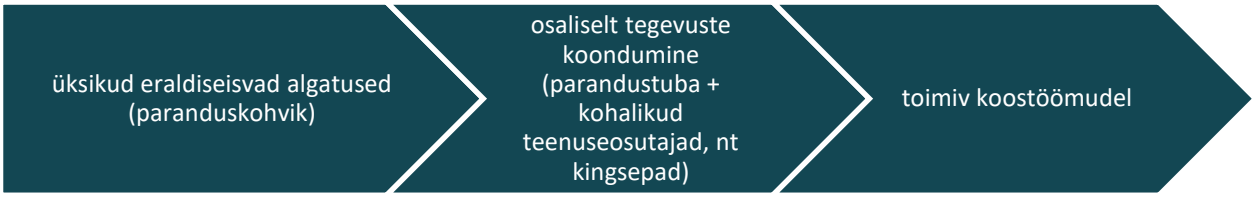

4.3. NOORTE SUUNAMINE TAASKASUTAMISE TEELE

Kogukonnaseminaride käigus arutleti palju ka noorte kaasamise ja suunamise teemadel. Võimalusi noorte maailmapildi suunamiseks, paranduskultuuri tekitamiseks, mõttemaailma muutmiseks on mitmeid.

- **Käsitöö/tööõpetuse õppekavasse lisada** nt iga aasta/ iga poolaasta ringmajanduslik parandusprojekt. Parandusprojektide näitus mõne sündmuse raames (nt kui lapsevanemad ka koolis käivad). Keskkonnaprobleemide teadvustamine.
    - Eeldab kokkulepet koolijuhtide ja õpetajatega.
- **Huviring** parandusteemal või *upsycling* teemal noortele koolis, huvikeskuses või kogukonna ringluskeskuses.
- **Õpilasfirmade algatus** - ringmajanduslike õpilasfirmade konkurss, sh kuidas väljundid realiseerida, osalemine laatadel, heategevuses, KOV stipendiumid väljasõiduks, reisiks, teatriks vms.
- **Kogukonna ringluskeskuse töös vabatahtlikuks olemine** (nt külastajate lastele parandamise ringi tegemine, vanadest asjadest uute leiutamine, paranduskohvikutesse küpsetamine).

4.4. MUDELID

4.4.1. JUHTIMISMUDEL

	KOV	Peavastutaja/ korraldaja	Koostööpartner	Taaskasutusettevõte
Juhtgrupp	**Eestvedamine** (sh esimees), ootuste seadmine, ajakava ja sisuteemade **kontseptsioon** ja **kokkulepped**, progressi, kvaliteedi **kontroll**.	Juhtgrupis osalemine, otsustamist vajavate teemade **tutvustamine**, kokkulepete tegemine, **aruandlus**.	Juhtgrupis osalemine, otsustamises osalemine, igakülgne **nõustamnie ja tugi** (sh teavitus).	
Paranduskohvik	**Kontseptsiooni** otsustamine. **Korraldaja** leidmine (hange, koostööleping, palkamine). Võimalusel tasuta **ruumide** pakkumine. Võimalusel **rahaline** tugi kohvikute läbiviimiseks, parandustoa püsikuludeks. **Reklaam** valla infokandjatel (koduleht, ajaleht, infokiri, FB).	**Meeskonna** leidmine, **planeerimine, toetuse taotlemine**. **Meistrite** ja **partnerite** leidmine. **Seadmete, masinate hankimine** ja transport, **materjalide, varuosade** varumine. **Teavitus, reklaam, PR, tagasiside**, **organisatsiooni arendamine**.	Igakülgne **nõustamine ja tugi** (sh nii rahaline kui mitte-rahaline). **Teavitus** olemasolevatel infokandjatel. Mõne olemasoleva toimiva **parandustoaga koostöö.** **Ringluspunkti** kaudu vähest parandamist vajavate asjade kogumine.	Vajadusel parandamist vajavate asjadega varustamine, parandatud asjade turundamine. Vajadusel kasutuskõlbmatute asjadega varustamine ümber disainimiseks.
Parandustuba				
Ringluspunkt	**Kontseptsiooni** otsustamine. Rahastamise korraldamine. Ringluspunktide **hankimine ja ülalpidamine**, koristus- ja valveteenuse hankimine, koostöölepingu sõlmimine partneritega või taaskasutusettevõttega. **Kommunikatsioon**, inimeste teavitamine, tagasiside kogumine.		Ringluspunkti toodud parandamist vajavate asjade sorteerimine, **parandamine** parandustoas või –kohvikus ja **taaskasutamisse suunamine**.	Kokku lepitud sagedusega **ringluspunktide tühjendamine** kokku lepitud liiki esemetest ning nende edasimüügi või edasi andmise korraldamine.
Ehitus- ja lammutusjääkide ringluspukt	**Kontseptsiooni** otsustamine. Võimalusel ruumi pakkumine/ rahastamine. Korraldaja leidmine.Teavitamine, tagasiside kogumine.	**Ringluspunkti haldamine** – jääkide vastuvõtmine, edasi müümine, ruumi korrashoiu tagamine, reklaam, teavitus, kommunikatsioon, seire.		
Kogukonna ringluskeskus	**Kontseptsiooni** otsustamine. Haldaja/korraldaja leidmine. Toetuse taotlemine, kaas-rahastamine. Maja hankimine. **Reklaam** valla infokandjatel, tagasiside kogumine.	**Kogukonna ringluskeskuse asjaajamine, kõige vajaliku tagamine, tegevuste korraldamine, teenusepakkujate ja meistrite leidmine.** Reklaam, teavitus, kommunikatsioon, seire, arendamine.	Kogukonnale ringluskeskuses teenuste pakkumine raha eest (sh kohvik). Igakülgne nõustamine ja tugi (sh rahaline). Teavitus olemasolevatel infokandjatel.	Vajadusel abi KOV ringluspunktide kaudu **annetatud asjade teisele ringile saatmisel,** juhul kui kogukonnapood ei suuda kõike ära hallata või tooted jäävad pikalt seisma.

4.4.2. PARANDUSKOHVIKU TOIME- JA RAHASTUSMUDEL

<table>
<tr>
<td rowspan="2">VÕTMEPARTNERID
Juhtgrupp (KOV, korraldaja, partnerite esindajad) – kontseptsioon, planeerimine, rahastamiskokkulepped, kvaliteedikontroll.
KOV – korraldaja leidmine (koostööleping, värbamine), kontseptsioon, toetus (sh ruumid), kommunikatsioon.
Korraldaja – korraldab rahastuse, meistrid, koostööpartnerid, valmistab ette ja korraldab teavituse, kogub tagasisidet.
Meistrid – parandusvõtete õpetamine paranduskohvikutes.
Koostööpartnerid – toetus, koostöö läbiviimisel.</td>
<td>VÕTMETEGEVUSED
Regulaarsete (nt kord kuus, või kvartalis) temaatiliste paranduskohvikute korraldamine ja läbiviimine.
Kohvikute turundus ja kliendisuhtlus, tagasiside kogumine.
VÕTMERESSURSID
Inimesed (korraldajad (2-3), meistrid (5-8), osalejad (ca 20)), aeg, raha (soovitavalt toetus, sponsorlus), ruum (ca 20-le, spetsiifika sõltuvalt teemast).
Töövahendid: masinad ja seadmed, materjalid ja varuosad (sõltuvalt teemast).
Kohvikus pakutav söök-jook.</td>
<td rowspan="2">VÄÄRTUSPAKKUMINE
Kogukonnale parandamisvõtete õpetamine eesmärgiga pikendada asjade eluiga, suurendada taaskasutust, vähendada prügistamist ning muuta käitumis- ja tarbimisharjumusi. Paranduskultuuri juurutamine.
Tutvustada vallas toimivaid erinevaid lahendusi ja võimalusi (nt rahvamaja, raamatukogu, kohvik, töökoda, laat, baar vmt).
Tuvastada kogukonna tegelik huvi parandamise vastu ja sellest lähtudes edasisi tegevusi planeerida (KOV).
Pakkuda võimalusi koos kasulikult aega veeta ning toetada erinevate huvigruppide seotust kogukonnaga (nt eakad, noored).</td>
<td>KLIENDISUHTED
KOV-korraldaja omavaheline hea koostöö.
Ringsete põhimõtetega keskkonnateadliku kogukonna loomine.
Personaalne lähenemine osalejatele, nende parandusvajadusele.
Koosloome – koos meistriga lahenduste leidmine, käed külge panemine, edaspidi ise.
TEAVITUSKANALID
KOV teavituskanalid (ajaleht, koduleht, sotsiaalmeedia, valdkondlikud listid).
Korraldaja teavituskanalid (koduleht, infostendid, sotsiaalmeedia, sõbrad-tuttavad).</td>
<td rowspan="2">SIHTGRUPID
Kogukonna liikmed kui parandajad – vanemad inimesed, noored, üliõpilased, lastega noored pered, üksikud inimesed, ebasoodsas olukorras olevad isikud.
Kogukonna liikmed kui juhendajad ja meistrid - käsitööhuvilised, parandushuvilised, meistrimehed.
Ringmajanduse eestvedajad kui korraldajad – võimalus maailma muuta, saada projektijuhtimise kogemust, midagi kogukonna jaoks ära teha.</td>
</tr>
<tr>
<td colspan="2">KULUD
• Korraldajate/ eestvedajate töötasu (ca 3-4 täispäeva korraldamist).
• Paranduskohviku asukoha rent (juhul kui valla ruumides, siis (lisa)tasuta).
• Paranduskohviku meistrite (5-8) tasustamine (kui vabatahtlikke ei leidu).
• Töövahendid: masinad, seadmed, tööriistad (nt rentida, läbi viia olemasolevas töökojas/vastava sisustusega ruumides teha), sõltub teemast.
• Parandamiseks vajalikud materjalid või varuosad.
• Kohvikus pakutav (sõltuvalt eelarvest kas korraldajad ja sõbrad-tuttavad ise küpsetavad ja annetavad või kui eelarve lubab, siis osta/tellida).
• Transpordikulu (materjalid, seadmed, masinad, vajadusel meistrid).</td>
<td colspan="2">TULUD
• KOV, riigi (KIKi toetused) või välistoetus (EL, Norra/EMP, muude doonorite).
• Sponsorlus võimalusel.
• Osalejate annetused parandamise eest (ca 2-5 EUR parandaja kohta).
• Sissepääs kohvikusse (võib vähendada huvi kohviku külastamise vastu).
• Kohapeal meistrite parandatud asjade müük (meistrite ajaviiteks kui osalus on madal).
• Kohviku tulu kohvi-tee-morsi, pirukate ja kookide müügist (kui on tasu eest, võib ka tasuta teha).</td>
</tr>
</table>

Allikas: Civitta koostatud Osterwalderi ärimudeli põhimõttel

PARANDUSKOHVIK – TÄIENDAV INFO		
Kuidas läbi viia paranduskohvikut – õppevideo Tartu Paranduskeldri kodulehel	**Kuidas leida meistreid?** Tuttavad, sugulased, pensionäride ühendused, päevakeskused, kliendid võivad olla tulevased meistrid. Kui inimesi ei ole, ei ole midagi teha. Isegi kui nad raha ei taha, siis neid ikkagi väärtustada (nt väike kingitus, kinkekaart). Personaalne lähenemine väga oluline, personaalne kutsumine kõige kindlam meistrite saamiseks. Meistreid mitte üle koormata, kasutada erinevaid. **Kohviku osa väga oluline,** kohvi, tee, ise küpsetamine, sõpradelt abi palumine, kindlasti ka midagi soolast varuda (mh meistrite jaoks, kes kogu ürituse kohapeal on), aga ka veganitele, eritoidulistele. **Tartu kogemus 10-50 osalejat, 10 meistrit korraga,** osalemise ette registreerimine (sh parandatavate esemete täpsustamine) ei toimi hästi. Juhuks kui osalejaid tuleb vähe või tekivad suured augud, 10 meistrit kohal, tasub paluda meistritel oma projekte kaasa võtta, mida kohapeal parandada. Eriti nt laatadel (kus inimesed rohkem vaataja rollid), käiakse uudistamas. Varuda ka materjale, millest inimesed saavad midagi kohapeal teha juhul kui huvi tekib, aga endal kaasas ei ole. **Suviti teha kindlasti väljas,** sh nt rattaparanduse kohvik. Kohvikuid läbi viia **erinevates ägedates kohtades** (nt pubides, klubides, laatadel). **Kolm peamist sihtrühma:** noored pered lastega (äge asi, lastel on äge, kui midagi võetakse lahti), noored (tudengid, rahapuudus, saab tasuta süüa ka, säästlikku, rohelist elu pooldavad inimesed, rahvusvaheline kogukond, mingi väärtus, mida neil muidu on vähe), vanemad inimesed (parandamine läheb neile korda). **NB! Kõigil peab olema äge!**	
Regulaarsete temaatiliste paranduskohvikute läbiviimise võimalikud teemad ja ajastus	**Kevadel:** rattahoolduse töötuba, aiatehnika, muruniitjate jmt hoolduse töötuba. **Suvel:** aiamööbli taastamise töötuba. **Sügisel:** talvel mitte kasutatavate seadmete hooldus, puhastus **Talvel:** suusahoolduse töötuba, sokkide-kampsunite parandamine, dressipükste paikamine, jopede lukkude vahetus, enne jõule – kottide vmt õmblemine (nt heategevuseks, koolilaadaks, jõulukinkideks, õpilasfirmaks).	**Hooajast sõltumatult:** • õmblustöötuba – lukkude vahetus, pükste, seelikute parajaks tegemine ja parandamine, • koduelektroonika paranduse töötuba, • mänguasjade parandamise töötuba, • katkiste asjade (nt ringluspunktist saadud) parandamine endale või heategevuseks, • taaskasutusdisaini töötuba (nt vanadest teksadest, mis teha annab; vanadest T-särkidest vms spetsiifilisest).
Teenuse osutamise kohad	Soovitav teha **eri teemad eri kohtades** (võimaldab ka valla võimalusi tutvustada), nt: • vallavalitsus, rahvamaja, kogukonnamaja, • koolimaja, huvikool, raamatukogu (tihti olemas õmblusmasinad, mingid tööriistad (3D printer), • laat, kohvikute-päev, garaaž, kus tööriistad juba olemas, kohvik (kus kohviku pool on juba olemas).	Korraldada **kohas, kus juba on sobivad tööriistad olemas** (raamatukogu, koolimaja, mõni kohalik töökoda vms). Põhiparanduseks ei ole vaja suurt tööriistade arsenali (õmblusmasin, akutrell vm). Kõige tähtsam on loomingulisus. Alternatiiv – tööriistad ja masinad koguda annetustena ja kui tekib statsionaarne parandustuba, siis hankida uued korralikud. Kui on asukoht, kus pole spetsiifilisi tööriistu, siis selle järgi ka parandamise fookus valida.

EELARVEPROGNOOS PARANDUSKOHVIKU LÄBIVIIMINE – eeldused: 6h, 5 meistrit, 30 osalejat					
Kulu	**min**	**maks**	**Tulu**	**min**	**maks**
korraldajate töötasu (õhinapõhine vs 400 EUR neto)	0	550	**KOV panus**	125	2 130
ruumide rent (KOV ruumides ja kuludega vs eraldi pind või telk ca 10-15 EUR/h, 6+1h)	0	100	**sissepääs paranduskohvikusse** (tasuta vs 30 osalejat 5 EUR piletiga)	0	150
meistrid (ca 5 inimest, õhinapõhine vs 20 EUR/h neto, 6+1h)	0	1 200	**osalejate annetused parandamise tasuks** (ca 50% annetab, 2-5 EUR keskmine)	0	50
töövahendid (meistrite isiklikud vs rent – hind sõltub kohviku teemast, ca 10-15 EUR/päev rent), **materjalid**	100	300	**kohviku tulu** (keskmine hind 2 EUR, 50% osalejatest tarbib keskmiselt 5-10 EUR eest)	75	150
pop-up kohvik (korduskasutatavad nõud, kohvi, tee, mahl, limonaad vs ka toiduained)	100	300			
transport (kõigil oma auto vs ekstra nt taksoga asju vedada)	0	30			
KOKKU	**200**	**2480**	**KOKKU**	**200**	**2480**

SOOVITUSED

Alustada paranduskohvikuga teada-tuntud üritusel, kuhu niikuinii tuleb palju inimesi kokku – Saku kevadlaadal, Laulasmaa suvelaadal, Paldiski linnapäeval või perepäeval Kloogarannas.

Kohviku õnnestumisel on oluliselt kohal entusiastlikud eestvedajad!

Leida meistrid, kellel juba on oma sobiv tööriistapagas olemas, siis ei teki lisakulusid tööriistade rentimisega.

Kuna huvilisi ilmselt on ka selliseid, kes tulevad ilma parandatava esemeta, varuda kohapeale parandatavaid asju või võimaldada millegi ise tegemist (nt poekoti õmblemine).

Koguda osalejate kontaktid (e-kirja aadressid) edasise info jagamise ja paranduskogukonna loomise eesmärgil. Koguda ka võimalikke meistrite kontakte.

NB! Alates 2024 on üleriigiliselt avalikel üritustel lubatud kasutada toidu ja joogi serveerimiseks üksnes korduskasutatavaid anumaid ja söögiriistu. Nende hankimine on ühekordne kulu. Alternatiiv on koguda nõud kohvikute läbiviimiseks annetustena või taaskasutuspunkti/ ringluspunkti kaudu.

4.4.3. PARANDUSTOA TOIME- JA RAHASTUSMUDEL

<table>
<tr>
<td>VÕTMEPARTNERID
Juhtgrupp (KOV, korraldaja, partnerite esindajad) – kontseptsioon, planeerimine, rahastamis-kokkulepped, kvaliteedikontroll.
KOV – korraldaja leidmine (koostööleping, värbamine), kontseptsioon, toetus (sh võimalusel ruumid), kommunikatsioon.
Korraldaja – korraldab rahastuse, meistrid, vajadusel ruumid, hangib vajalikud tööriistad, seadmed, materjalid, varuosad, tarvikud, otsib sponsorid, koostööpartnerid, valmistab ette ja korraldab teavituse, kogub tagasisidet, hoiab korda, arendab organisatsiooni.
Meistrid/juhendajad – (ohutute) parandusvõtete ja tööriistade kasutamise õpetamine, ringluspunktist saadud asjade parandamine.
Koostööpartnerid – toetus, tugi.</td>
<td>VÕTMETEGEVUSED
Meistriga parandustoa kasutamise pakkumine. Parandustööriistade omal käel kasutamise võimaldamine.
Käsitööring tootmisjääkide või ringluspunkti toodud materjalide taaskasutamiseks. Temaatilised töötoad erinevates kohtades, paranduskohvikute korraldamine.
Turundus ja kliendisuhtlus, tagasiside kogumine.
VÕTMERESSURSID
Inimesed (2-3 korraldajat, 3-6 meistrit, osalejad).
Aeg (2-3 korda nädalas, peale kooli- ja tööpäeva, nt 14-20).
Raha (soovitavalt toetus, osalejate omapanus, sponsorlus).
(Valla keskuses) Ligipääsetav ruum.
Töövahendid: masinad ja seadmed, materjalid, tarvikud ja varuosad (sõltuvalt fookusest), kohvi-tee ja joogivesi.</td>
<td>VÄÄRTUSPAKKUMINE
Kogukonnale parandamisvõtete õpetamine ja spetsiifiliste tööriistade kasutamise võimaldamine eesmärgiga pikendada asjade eluiga, suurendada taaskasutust, vähendada prügistamist ning muuta käitumis- ja tarbimisharjumusi.
Vanadest asjadest uute loomise oskuste ja ideede levitamine.
Parandus- ja taaskasutus-kultuuri juurutamine vallas.
Ringluspunkti kaudu laekunud pisut parandamist vajavate asjade parandamise teel nende uuele ringile saatmine.
Pakkuda võimalusi koos kasulikult aega veeta ning toetada huvigruppide seotust kogukonnaga (eakad, noored).</td>
<td>KLIENDISUHTED
KOV-korraldaja omavaheline hea koostöö.
Ringsete põhimõtetega keskkonnateadliku kogukonna loomine.
Personaalne lähenemine osalejatele, nende parandusvajadusele.
Koosloome – koos meistriga lahenduste leidmine, käed külge panemine, edaspidi ise tegemine.
TEAVITUSKANALID
KOV teavituskanalid (ajaleht, koduleht, sotsiaalmeedia, valdkondlikud listid).
Korraldaja teavituskanalid (koduleht, infostendid, sotsiaalmeedia, sõbrad-tuttavad, sisuturundus, intervjuud).
Partnerite teavituskanalid.
Suunamudijate kaasamine.</td>
<td>SIHTGRUPID
Kogukonna liikmed kui parandajad – vanemad, noored, üliõpilased, lastega noored pered, üksikud inimesed, ebasoodsas olukorras olevad isikud.
Kogukonna liikmed kui juhendajad ja meistrid - käsitööhuvilised, parandushuvilised, meistrimehed.
Ringmajanduse eestvedajad kui korraldajad – võimalus maailma muuta, saada projektijuhtimise kogemust, midagi ära teha.</td>
</tr>
<tr>
<td colspan="3">KULUD
• Korraldajate töötasu (ca 1 täistööaeg, sh rahastamine, korraldamine, teavitus).
• Parandustoa rent (kui valla ruumides, siis (lisa)tasuta). Kohv, tee, joogivesi.
• Parandustoa meistrite tasustamine (sõltuvalt lahtioleku aegadest, teemade arvust, kasutajate arvust, 3-6).
• Töövahendid: masinad, seadmed, tööriistad, tarvikud, sõltuvalt parandustoa fookusest, pakutavate valdkondade arvust.
• Parandamiseks vajalikud materjalid või varuosad.</td>
<td colspan="3">TULUD
• KOVi toetus/ rahastus, riigi (KIKi) toetus või välistoetus (EL, Norra/EMP, muude doonorite).
• Sponsorlus võimalusel.
• Osalejate annetused parandamise eest (ca 2-5 EUR parandaja kohta).
• Parandustoa tööriistade kasutamise ühekordne tasu (ca 5 EUR kord).
• Kohapeal meistrite parandatud (sel ajal kui osalejaid ei ole või nad ei vaja abi, et meistritel tegevust oleks) asjade müük.</td>
</tr>
</table>

Allikas: Civitta koostatud Osterwalderi ärimudeli põhimõttel

PARANDUSTUBA – TÄIENDAV INFO		
Kas korraldaja peaks olema KOV ise või MTÜ	**Variant A:** KOV valib teenuseosutaja (MTÜ/korraldaja) konkursi korras või koostöölepingu raames. KOV ei peaks tegelema valdkondadega, millega saaks hästi hakkama ka nt kolmas sektor.	**Variant B:** KOV palkab ringmajandusvaldkonna eestvedaja, kes ise asju korraldab. Selline korraldus võib siiski osutuda otstarbekaks sõltuvalt toetusskeemist, kui KOV ise toetust taotleb nt või vallast ei õnnestu leida sobivat eestvedajat (MTÜd) või kui rahastus on niikuinii olulises ulatuses KOVi poolt ning niimoodi on arvepidamine ja tasumine lihtsam, kokku saab hoida täiendavate kodulehtede ja teavituste jagu, kuna KOV paralleelselt niikuinii samuti jagaks infot, ning kasutada olemasolevaid spetsialiste muudeski protsessides (nt raamatupidamine). **Variant** on ka KOVi poolt alustada ning sobival hetkel vastutus üle anda.
Üks või mitu parandustuba	Arvestades valdade väiksust ning arvestatavaid kaasnevaid kulusid, **pigem luua üks parandustuba**, eri päevadel kutsuda kohale erinevad meistrid, kellel on erinevad fookused, samas **võimaldada kõikide tööriistade iseseisvat kasutamist parandustoa lahtiolekuaegadel**.	**Alternatiiv:** luua **eri fookusega parandustoad** – nt kuskil on puidu ja metallitööd, kuskil õmblustööd (nt raamatukogus), kuskil üldparandus, kuskil elektroonika. Selline lahendus on kindlasti kulukam.
Parandustoa asukoht	Parandustuba peaks asuma **valla keskuses**, hästi (sh ühistranspordiga) **ligipääsetavas ja nähtavas** kohas. Võimalikud asukohad **Lääne-Harju vallas**: Padise rahvamaja, Vasalemma kogukonnamaja, Laulasmaa kogukonnamaja, Paldiskis Rae tn 38 asuv õmbleja tuba; **Saku alevikus**: Teaduse tn 13 (osaliselt ka Saku Kiriku kelder, Saku Päevakeskuse uus tegevusruum, Jõesilla maja (Tallinna mnt 1a) tegevustuba, rõdu). Parandustuba võiks olla **avatud 2-3 korda nädalas** selliselt, et kasutada saaksid nii koolilapsed (peale koolipäeva) kui töötavad inimesed (peale tavatööaega), nt **14-20**.	
Kommunikatsioon ja kogukonna teadlikkuse tõstmine	Kogu valla ringlusvõrgustiku võimaluste regulaarne ja eri kanalite kaudu tehtav kommunikatsioon on väga olulise tähtsusega. Hea praktika on see põhjalikult läbi mõelda ja kommunikatsiooni kavana kirja panna, et oleks võimalik see ka süsteemselt ellu viia. Läbi tasuks mõelda nt: • milline on valla roll teavitusel, kes veel teavitamisega tegelevad, • kes on kõneisikud antud valdkonnas, • millised kanalid on olemas (veebileht, valla ajaleht, sotsiaalmeedia kanalid), milliste kasutamine eeldab ka tasumist (üleriigilised päevalehed, sisuturundusartiklid), • milliseid sihtrühmasid tahetakse kõnetada ja milliste sõnumitega, • kas on võimalik kaasata kohalikke suunamudijaid, millistel tingimustel, kuidas ajastada, • milliseid kampaaniaid teha sõnumite paremaks kohalejõudmiseks (nt õpilaste *upcycling* projektide konkurss, näitus, parimate autasustamine, õpilasfirmade ringmajandusprojektide konkurss ja parimate autasustamine vms), • kasutajate, kes on huvitatud info saamisest, andmeid koguda, võimalike meistrite andmeid koguda, • parimaid praktikaid jagada läbi personaalsete sõnumite.	

EELARVEPROGNOOS PARANDUSTOA SISSESEADMISEKS – eeldused: avatud 3 päeva nädalas 14.00-20.00, tööl kolm eri valdkonna meistrit, üks korraga kohapeal					
Kulu	**min**	**maks**	**Tulu**	**min**	**maks**
korraldajate töötasu (õhinapõhine vs 1 täiskoormus kuus/ 2000 EUR bruto)	0	2 680	**toetus projektist tööriistade soetamiseks*** (60%)	3 000	6 000
ruumi rent (KOV ruumides ja kuludega vs eraldi pind keskses ligipääsetavas kohas, nt 30 m^2 kaubanduskeskuses, 20 EUR/m^2+km)	0	730	**tööriistade soetamise omafinantseering KOV eelarvest*** (40%)	2 000	4 000
ruumi kommunaalkulud (200-400 EUR/kuus)	200	400	**osalejate annetused** (2-5 EUR annetus, 2-10 EUR/p, 14 p/kuu)	28	140
meistrid (6+1 h/õhtu, 3 õhtut nädalas/ 15 õhtut kuus, 3 eraldi inimest, 17-20 EUR/h neto)	2 900	3 400	**tööriistade kasutus** (korra pilet 5 EUR, 5-10 kasutust kuus)	50	100
töövahendid* (odavamad või kvaliteetsemaid, rohkem või vähem, korraga või jupiti, ühes valdkonnas või erinevate suundadega)	5 000	10 000**	**püsiv KOV panus** (kogu puudujääv eelarve)	3 122	7 370
materjalid, varuosad (spetsiifilised ja kallimad ostavad kliendid), **kohv-tee-vesi**	100	200			
koristaja (valla oma koristaja, kes niikuinii koristab vs 1x nädalas, 2h, 50 EUR kord)	0	200			
KOKKU ÜHEKORDSED KULUD	**5 000**	**10 000**	**ÜHEKORDSED TULUD**	**5 000**	**10 000**
KOKKU PÜSIKULUD KUUS	**3 200**	**7 610**	**KOKKU PÜSITULU KUUS**	**3 200**	**7 610**

* ühekordsed kulud/tulud

** näidisnimekiri hindadega lisatud kogukonna ringlusmaja punkti all

SOOVITUSED

Koondada ja kokkuleppel meistritega jagada (hobi)parandajate kontakte vallas, et asjad ei jääks katki ja ei liiguks prügikasti.

Võimaldada parandusteenuse pakkujatele pindasid vallas (mh projekteerimistingimusi välja andes seada tingimuseks ka äripindade loomine). Kaaluda soojakute kasutamist parandusteenuste pakkumisel.

Kasutada olemasolevaid kogukonnamajasid ja vabu ruume parandustubade sisse-seadmiseks ning võimestada olemasolevaid:

- raamatukogu õmblusmasina kasutamise teenusele lisada overlock, tikkimismasin ja kord nädalas kindlal ajal juhendaja,
- vanuritel päevakeskuses võimaldada vanuritel ajaviiteks asju parandada (sokke nõeluda, lukkusid vahetada),
- valla parandusteenused ja -kohad kaardile kanda ja olemasolevaid võimalusi paremini kommunikeerida.

Kooli käsitöö/ tööõpetuse õpetajatega läbi rääkida, kas nad on valmis korraldama ja juhendama ringe ka täiskasvanutele (koolides vajalik varustus olemas).

Parandustoa kaudu korraldada ka paranduskohvikuid valla eri paikades.

4.4.4. RINGLUSPUNKTIDE TOIME- JA RAHASTUSMUDEL

<table>
<tr>
<td rowspan="2">VÕTMEPARTNERID
Juhtgrupp (KOV, paranduskohviku, -toa korraldaja, partnerite esindajad) – kontseptsioon, planeerimine, rahastamis-kokkulepped, kvaliteedikontroll.
KOV – eelarve planeerimine (sh toetuste küsimine), rahastamine, partnerite kaasamine ja koostöölepingud, asukohtade määramine, rajatiste hankimine või ruumide rent, teavitus.
Koristaja – koristamine 1-2x nädalas, sh sobimatute esemete jäätmejaama viimine.
Valveteenus – ringluspunktide jälgimine, vajadusel rikkujate leidmine salvestustelt, reageerimine.
Koostööpartnerid – Uuskasutuskeskus, Sõbralt-Sõbrale, kohalik asjade ringluse korraldaja – ringluspunkti tühjendamine ületäitmisel vastavalt kokkuleppele KOViga. Parandustoaga kokkuklepe asjade parandamiseks.</td>
<td>VÕTMETEGEVUSED
Ringluspunktide võrgustiku loomine ja ülalpidamine.
Ringluspunktide korrashoid, valve ja tühjendamine.
Teavitus ja kliendisuhtlus, asjade ringluse seire ja tagasiside kogumine.</td>
<td rowspan="2">VÄÄRTUSPAKKUMINE
Pakkuda kogukonnale võimalust kasutuskõlblikke asju, mida enam ise ei vajata, mugavalt tasuta ära anda taaskasutamise eesmärgil (st mitte jäätmejaama jäätmeks viia) ja tasuta (või tasu eest) teistele ebavajalikke asju ise kasutusse võtta eesmärgiga pikendada asjade eluiga, suurendada taaskasutust, vähendada prügistamist ning muuta käitumus- ja tarbimisharjumusi.
Ringluspunkti kaudu laekunud pisut parandamist vajavatele asjadele parandamise teel uue võimaluse andmine.</td>
<td rowspan="2">KLIENDISUHTED
KOV-partnerite omavaheline hea koostöö.
Ringsete põhimõtetega keskkonnateadliku kogukonna loomine.
Kogukonnale kasutuskõlblike ja veidi parandamist vajavate asjade annetamise võimalikult mugavaks ja lihtsaks tegemine.
TEAVITUSKANALID
KOV teavituskanalid (ajaleht, koduleht, sotsiaalmeedia, valdkondlikud listid).
Riigiülesed teavituskanalid (nt kuhuviia.ee).
Partnerite teavituskanalid.
Suunamudijate kaasamine.</td>
<td rowspan="2">SIHTGRUPID
Kogukonna liikmed kui annetajad – kõik, kellel jääb üle korralikke asju, mida ei ole enam endal vaja (noored, vanad, lastega pered, liigselt ostlejad, moetundlikud inimesed, lahkunute lähedased).
Kogukonna liikmed kui tarbijad – lastega pered, vähem soodsas olukorras olevad inimesed.
KOV kui korraldaja – jäätmetekke vältimine.</td>
</tr>
<tr>
<td>VÕTMERESSURSID
Inimesed – KOV ringmajanduse spetsialist, koristaja, valvur, tühjendaja, kasutajad.
Aeg – iga päev, nt 8-20.
Raha – KOV eelarve, võimalusel ka toetust kaasata.
Ringluspunktid – konteinerid, spetsiaalsed ringmajad, ruumid kuskil (sh jäätmejaama juures).
Territoorium – ringluspunktide ülespanekuks.
Valveseadmed.</td>
</tr>
<tr>
<td colspan="3">KULUD
• KOV inimes(t)e töötasu (ca 0,5 täistööajaga ringmajandusspetsialist või jäätmespetsialist, lisaks raamatupidamine, kommunikatsiooniinimesed).
• Ringluspunktide (konteinerite, ringmajade, ruumide) rent või hankimine, sisustamine (riiulid, mahutid) ja ülalpidamine.
• Koristusteenuse ja valveteenuse (sh valveseadmete) kulu.</td>
<td colspan="3">TULUD
• KOVi eelarve.
• Riigi (KIKi) toetus või välistoetus (EL, Norra/EMP, muud doonorid).</td>
</tr>
</table>

Allikas: Civitta koostatud Osterwalderi ärimudeli põhimõttel

RINGLUSPUNKT - TÄIENDAV INFO		
Milliste asjade ringluse peaks tagama	• riided, jalanõud • kotid, aksessuaarid • elektroonika ja väike kodutehnika • valgustid • nõud, köögitarvikud • seadmed, tööriistad, masinad	• mööbel, sisustusesemed • raamatud • mänguasjad • laste asjad (kärud, vankrid, vannid, wc potid, jalgrattad, jne) • hobi- ja spordivahendid (jalgrattad, suusad, uisud, pallid, jne) • pisut parandamist vajavad asjad (liiguvad parandustuppa)
Üks või mitu ringluspunkti ja kuhu	Arvestades inimeste mugavust, tasub **ringluspunkte luua eri kohtadesse**, sh valla eri asulatesse, sh valla käidavamatesse kohtadesse. Väiksemad ringluspunktid toimivad üldjuhul **iseteeninduslikult**, korrarikkumiste vältimiseks on mõistlik paigaldata punktidesse siiski kaamerad. Nii asjade toomine kui võtmine toimub ilma vahendajata.	**Kasulik on võimalused kasutatavate esemete annetamiseks** luua ka jäätmejaama juurde või lähedusse, et inimestel oleks mugav korraga ära tuua nii jäätmed kui ka taaskasutamiseks sobivad esemed. Ringluspunkti ruumi korrastajal on siis samuti mugavam ebasobivad esemed jäätmejaama ümber tõsta.
Kust otsida toetust ringmajandus-projektidele	Toetust (KOV) ringmajandusprojektideks on võimalik tulevikus taotleda perioodi 2021-2027 Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava raames Ühtekuuluvusfondist, **jäätmete liigiti kogumise infrastruktuuri toetamise meede** on hetkel ettevalmistamise faasis. Perioodi 2021-2027 poliitikaeesmärk 5 - inimestele lähedasem Eesti - meede **5.2 kättesaadavad avalikud teenused** toetust antakse eesmärgiga **parandada avalike teenuste kättesaadavust** ja **kvaliteeti,** korraldades teenuseid kaasaegselt, lähtuvalt rahvastiku vähenemisest, vananemisest ja sihtrühma vajadustest ning soodustades kohaliku omavalitsuse üksuste koostööd **mõjusate, terviklike avalike teenuste ja teenusvõrgustike arendamise algatuste elluviimisel**, tagades sealjuures erinevate ühiskonnagruppide võrdse kohtlemise ja ligipääsetavuse (meetmest välistatud Tallinna linnapiirkond, sh Saku vallas Saustinõmme, Juuliku, Kasemetsa, Metsanurme, Üksnurme, Kurtna, Roobuka, Tänassilma, Jälgimäe küla, Saku ja Kiisa alevik, Lääne-Harju vallas Kulna küla). **Linnapiirkondadele on sarnane meede**. Toetus 400 000 kuni 1,5 MEUR, toetuse määr 60%. CLLD- leader – **kogukonna juhitud kohaliku arengu** vahendid, **Leader kohaliku arengu strateegia 2023-2027.** Lääne-Harju vald kuulub **Lääne-Harju koostöökogusse.** LEADER-lähenemise spetsiifiliseks eesmärgiks on mh uuenduslike lahenduste leidmise ja kasutuselevõtmise soodustamine, sh kogukonnateenuste arendamisel ning kohaliku tasandi valitsemise parandamine erinevate poolte kaasamise kaudu. Saku vald kuulub **Nelja Valla Kogu** piirkonda koos Harku, Saue ja Kiili vallaga. Ringmajandusliku sisuga rahvusvahelisi koostööprojekte on võimalik rahastada ka **Interreg Läänemere regiooni 2021-2027 programmist** (prioriteet 3.1 – ringmajandus).	

EELARVEPROGNOOS RINGLUSPUNKTIDE SISSESEADMISEKS - 2 iseteeninduslikku konteinerit valvega					
Kulu	**min**	**maks**	**Tulu**	**min**	**maks**
KOV töötasu* (0,5 FTE/ 1 kuu, hankimine, sisustamine, töösse panek, kommunikatsioon, taaskasutamise korraldamine, 2000 EUR bruto)	0	1 340	**toetus projektist** konteinerite, sisustuse ja valveseadmete soetamiseks* (60%)	6 600	19 404
konteinerid* (2tk, tk hind 2000-5000 EUR, sh KM, uus või kasutatud; alternatiiv mõni olemasolev ruum korda teha ja kasutusse võtta)	4 000	10 000	**toetuse omafinantseering KOV eelarvest*** (40%+ projektijuhi töötasu alguses)	4 400	12 936
sisustamine* (8 suurt laoriiulit +8 võrkkonteinerit riietele, kahele konteinerile (16+16))	5 400	11 000	**püsiv KOV panus** (kogu puudujääv eelarve)	0	240
valveseadmed* (2 kohta, 800 EUR/komplekt vs 5000 EUR/komplekt)	1 600	10 000			
valveteenus (KOV olemasoleva valveteenuse sees hinda muutmata vs G4S või muu sarnase teenusepakkuja valve)	0	40			
koristaja (valla oma koristaja, kes niikuinii koristab vs 1x nädalas, 2h, 50 EUR kord)	0	200			
KOKKU	**11 000**	**32 580**	**KOKKU**	**11 000**	**32 580**

SOOVITUSED

Korraldada ka ringluspäevasid – nt avatud garaažide päevasid, kirbulaatasid või kohvikutepäeval müüa kasutuskõlblikke asju.

Ringluspunkt võiks avatud olla enam-vähem iga päev (nt 8-20). Selliselt on iga hetk võimalik asju ära viia, sh ühildada oma tegemisi ja ei pea lahtiolekuaegu otsima.

Ringluspunktid/ taaskasutuspunktid tuleks sisse seada hajusalt valla tihemini asutatud ja kergesti ligipääsetavatesse punktidesse (Lääne-Harjus nt Paldiski, Klooga, Laulasmaa, Rummu, Vasalemma; Sakus lisaks olemas olevatele nt Metsanurme, Üksnurme, Roobuka, Tänassilma või Kasemetsa külasse), et annetamine asjade ära viskamise asemel võimalikult mugavaks teha.

Võib alustada mobiilsete lahenduste piloodiga (2-3) ja vajadusel (vähene kasutus, probleemne piirkond) punkte ümber paigutada.

Väiksemad ringluspunktid saab korraldada iseteeninduslikult, korrarikkumiste vältimiseks paigaldata kaamerad, võib koguda ka annetusi. Juhul kui Uuskasutuskeskus ei tule ise tühjendama, viia kasutatavad esemed Uuskasutuskeskusele ise lähemale.

4.4.5. EHITUS- JA LAMMUTUSJÄÄKIDE RINGLUSPUNKTI TOIME- JA RAHASTUSMUDEL

<table>
<tr>
<td>VÕTMEPARTNERID
Juhtgrupp (KOV, parandus-kohviku, -toa korraldaja, ringluspunktide korraldajad, partnerite esindajad) – kontseptsioon, planeerimine, rahastamis-kokkulepped, kvaliteedikontroll.
KOV – vajadusel osaline rahastamine (ruum, valve), korraldaja leidmine, teavitus.
Haldur (ettevõtja) – ringluspunkti haldamine – jääkide vastuvõtmine, edasi müümine, ruumi korrashoiu tagamine, seire, reklaam, teavitus, kommunikatsioon.
Valveteenus – ringluspunktide jälgimine, vajadusel rikkujate leidmine salvestustelt, reageerimine.</td>
<td>VÕTMETEGEVUSED
Ringluspunktide võrgustiku loomine ja ülalpidamine.
Ehitus- ja lammutusjääkide ringluse korraldamine. Suuremõõtmeliste esemete ringluse korraldamine.
Teavitus ja kliendisuhtlus, asjade ringluse seire ja tagasiside kogumine.
VÕTMERESSURSID
Inimesed – KOV ringmajanduse spetsialist, korraldaja meeskond (1-2 valdkonda tundvat inimesed), kasutajad.
Aeg – sõltuvalt huvist, kas regulaarselt või kokkuleppel teenuse pakkujaga.
Raha – KOV eelarve, võimalusel ka toetust kaasata, müügitulu.
Ringluspunkt – tühi olemasolev angaar (soovituslikult jäätmejaama läheduses).
Valveseadmed.</td>
<td>VÄÄRTUSPAKKUMINE
Pakkuda kogukonna ettevõtjatele, aga ka kodanikele võimalust kasutuskõlblikke ehitus- ja lammutusjääke ning suuremagabariidilisi asju, mida ei vajata, mugavalt tasuta ära anda taaskasutamise eesmärgil (st mitte jäätmejaama jäätmeks viia) ja mõõduka tasu eest kasutusele võtta eesmärgiga pikendada materjalide ja objektide eluiga, suurendada taaskasutust, vähendada prügistamist ning muuta käitumus- ja tarbimisharjumusi.</td>
<td>KLIENDISUHTED
KOV-korraldaja omavaheline hea koostöö.
Ringsete põhimõtetega keskkonnateadliku kogukonna loomine.
Kogukonnale (ettevõtjad ja kodanikud) mõõduka hinna eest ehitus- ja lammutusjääkide ning suuregabariidiliste asjade taaskasutusvõimaluste loomine.
TEAVITUSKANALID
KOV teavituskanalid (ajaleht, koduleht, sotsiaalmeedia, valdkondlikud listid).
Riigiülesed teavituskanalid (nt kuhuviia.ee).
Haldaja teavituskanalid (koduleht, sotsiaalmeedia, infostendid).</td>
<td>SIHTGRUPID
Kogukonna ettevõtjad kui annetajad – kõik, kellel jääb üle kasutatavaid ehitusmaterjale või lammutusjääke või muud suuregabariidilist taaskasutatavat, saavad selle sobivuse korral müüki anda.
Kogukonna liikmed kui tarbijad – inimesed, kellele meeldib ehitada, remontida, ise parandada, kes väärtustavad taaskasutust ja keskkonnahoidu.
KOV kui jäätmekäitluse eest vastutaja – jäätmetekke vältimine.
Ettevõtja kui korraldaja – võimalus mh oma jääke turustada, soodsalt teiste omi kasutada.</td>
</tr>
<tr>
<td colspan="3">KULUD
• Halduri(te) palgakulu.
• Ringluspunkti rent ja ülalpidamine, vajadusel sisustamine.
• Valveteenuse (sh valveseadmete) kulu.
• KOV inimes(t)e töötasu (raamatupidamine, kommunikatsioon).</td>
<td colspan="3">TULUD
• Jääkide müügist saadav tulu.
• KOVi eelarve juhul kui KOV toetab nt ruumide, valvega ning teavitusega.</td>
</tr>
</table>

Allikas: Civitta koostatud Osterwalderi ärimudeli põhimõttel

EHITUS- JA LAMMUTUSJÄÄKIDE RINGLUSPUNKT - TÄIENDAV INFO		
Milliste ehitus- ja lammutusjääkide ning suurete esemete ringluse peaks tagama	• ehitusmaterjalid (puit, jne) • uksed, aknad, katuseplekk, seinaplaadid • elektrikilbid, lülitid, pistikupesad • soojustusmaterjalid • messistendid	• tekstiilid • värvid • pappkastid • mööbel
Üks või mitu ringluspunkti ja kuhu	**Jäätmejaama juures või läheduses** – mugav korraga ära tuua nii jäätmed kui ka taaskasutamiseks sobivad esemed. Jääkide pakkujal on mugav ebasobivad esemed edasi jäätmejaama viia. **Olemasolevas (ettevõtja või KOVi) ruumis** – eraldi hoone püstitamine eelduslikule ei ole majanduslikult otstarbekas.	**Sõltuvalt KOVi geograafiast** võib olla otstarbekas piloodina selline ringluspunkt sisse seada kahe naaber-KOVi peale logistiliselt loogiliseimas keskuses (nt Lääne-Harju vallal koos Keila linnaga).
Ringluspunktide kasutusaeg	Alustada võiks **vajaduspõhisest ligipääsetavusest** tööpäevadel ja laupäeviti, st jääkide ülevaatamine, vastuvõtmine ja müük toimub **telefoni teel ette kokku lepitud aegade** või **mingitel kindlatel** (üksikutel) **päevadel nädalas konkreetsel ajal** (nt üks päev nädala sees, üks nädalavahetusel) va kui on jäätmejaama juures, siis jäätmejaama lahtioleku aegadel).	

EELARVEPROGNOOS EHITUS- JA LAMMUTUSJÄÄKIDE RINGLUSPUNKTI SISSESEADMISEKS					
Kulu	**min**	**maks**	**Tulu**	**min**	**maks**
halduri tasu teenuse eest kuus (info edastamine telefoni teel, kauba ülevaatus, vastuvõtt, klientidele näitamine, müük) (0,5-1 täistööaeg) (2000 EUR/kuus/bruto)	1 340	2 680	**jääkide müügitulu**	pole head eeskuju hindamiseks	
ringluspunkti rent kuus (500m^2, tasuta kasutamine kuni 5 EUR/m2 kuus)	0	2 500	**KOV toetus** alustamiseks	kokkuleppe küsimus	
ringluspunkti sisustamine* (võib üldse mitte midagi teha, võib panustada)	0	3 000	**KOV toetus** kuus (KOV oma töötajate panus, ringluspunkti rent)	270	2 770
valveseadmed* (võib ka ilma valveta teha, otsustamise koht)	800	5 000			
valveteenus (kui saab KOVi valvesse lisada, siis kuiselt ei too täiendavat kulu)	0	40			
KOV palgakulu kuus (kommunikatsioon, raamatupidamine, spetsialist) (0,1 täistööaja ulatuses, keskmine palk 2000 EUR/kuus bruto)	270	270			
KOKKU ÜHEKORDSED KULUD	**800**	**8 000**	**ÜHEKORDSED TULUD**	**800**	**8 000**
KOKKU PÜSIKULUD KUUS	**1 610**	**5 490**	**KOKKU PÜSITULU KUUS**	**1 610**	**5 490**

SOOVITUSED

Arvestades ettevõtjate madalat huvi teema vastu, tasub alustada piloodist (nt 1a).

Ettevõtjate käitumise suunamiseks pigem peaks KOV neile lähenema individuaalselt ning koos erilahendusi otsima-pakkuma, toetama mh energiaauditite läbiviimist.

Ettevõtjate ootus on, et kui nad jääke (tasuta) ära annavad, siis keegi teine tuleb ise järgi.

Selline mudel eeldab etteotsa entusiastlikku vähemalt poole või täiskohaga valdkonda tundvat müügimeest, kes suhtleb aktiivselt potentsiaalsete annetajate ja klientidega, teeb pidevat reklaami, haldab sotsiaalmeedia kontot ning on hingega asja juures. Pakkudes vaid ruumi ja võimalust tuua-viia ei pruugi ringlus tööle minna ega ära tasuda.

Reklaamida ja võimestada valdade siseseid sotsiaalmeedia gruppe, kus ehitusmaterjalide jääke jmt vahetatakse, müüakse ja ära antakse.

Kui vald nõuaks lammutushangetel eraldi ehitusjääkide sorteerimist, võiks ka jääkide ringlus ja taaskasutus suurema tõuke saada.

Uutel ehitistel materjalide taaskasutamine eeldaks seadus(t)e muudatust ja tellija tahet. Tõenäoliselt on see ka kallim lahendus.

4.4.6. KOGUKONNA RINGLUSKESKUSE TOIME- JA RAHASTUSMUDEL

<table>
<tr>
<td rowspan="2">VÕTMEPARTNERID

Juhtgrupp (KOV, MTÜ partnerite esindajad) – kontseptsioon, planeerimine, rahastamis-kokkulepped, kvaliteedikontroll.

KOV – kogukonna ringluskeskuse kui terviku haldaja leidmine (koostööleping MTÜga), kontseptsioon, toetuse taotlemine, maja hankimine, sisustamine, rahastamine, teavitus.

MTÜ – kogukonna ringluskeskuse eestvedaja, korraldaja, raha otsimine, korraldab sisustamise, poepidamise, annetuste vastuvõtmise, leiab teenusepakkujad, meistrid, hangib tööriistad, seadmed, materjalid, varuosad, tarvikud, valmistab ette ja korraldab teavituse, kogub tagasisidet, arendab organisatsiooni.

Meistrid/juhendajad – parandusvõtete ja tööriistade kasutamise õpetamine, parandamine.

Teenusepakkujad – kogukonnale teenuste pakkumine raha eest (sh kohviku teenus), vajadusel parandustubades, -kohvikutes tugi.

Koostööpartnerid – toetus, tugi.

Tugipersonal – turvamees, koristaja.</td>
<td>VÕTMETEGEVUSED

Kogukonnapood – kasutatud asjade vastuvõtt, ka ringluspunktidesse toodud asjade müük, tasuta pakkumine, laenutus.

Parandusteenused – ei paranda ise, vaid maksab teenuse eest.

Meistriga parandustoa kasutamise pakkumine. Parandustööriistade omal käel kasutamise võimaldamine.

Temaatilised töötoad. Paranduskohvikute korraldamine.

Lisateenused – seminariruum, kohvik, mängunurk, toidukapp jmt.

Turundus ja kliendisuhtlus, kogemuse jagamine, tagasiside.</td>
<td rowspan="2">VÄÄRTUSPAKKUMINE

Kõikidele kogukonna liikmetele sobiva ringmajandus-lahenduse pakkumine – kellele sobib annetamine, kes kasutaks tooteid kauem kui keegi teine parandaks, kes parandaks ise kui vaid oskaks või oleks õiged vahendid käepärast, kes leiutaks asjadele uusi kasutusvõimalusi, kes aitaks ja juhendaks, kes korraldaks.

Boonusena jääks KOVi-sisesed annetused KOVi oma inimeste hüvanguks!

Kogukonna ringluskeskuse eesmärk on pikendada asjade eluiga, suurendada taaskasutust, vähendada prügistamist ning muuta inimeste käitumis- ja tarbimisharjumusi, juurutada parandamist ja taaskasutust.

KOVil tekib võimalus olla ringmajanduse väljapaistev eestvedaja ja suunanäitaja.

Lisaks tekib kogukonnale hea võimalusi koos kasulikult aega veeta ja kogukonna-tunnet edendada, lastele võimalus arvutist eemal olla.</td>
<td>KLIENDISUHTED

KOV-MTÜ: arvestav ja igati toetav koostöö.

Kogukonna ringluskeskuse kogukond – ringsete põhimõtetega keskkonnateadliku kogukonna loomine.

Personaalne lähenemine inimestele, nende vajadusele.

Meister-parandaja: koosloome – koos meistriga lahenduste leidmine, käed külge panemine, edaspidi ise tegemine.</td>
<td rowspan="2">SIHTGRUPID

Kogukonna liikmed kui annetajad – kõik, kellel jääb üle korralikke asju, mida ei ole enam endal vaja (noored, vanad, lastega pered, liig-ostlejad, moetundlikud inimesed, lahkunute lähedased).

Kogukonna liikmed kui parandajad – vanemad inimesed, noored, üliõpilased, lastega noored pered, üksikud inimesed, ebasoodsas olukorras olevad isikud.

Kogukonna liikmed kui juhendajad ja meistrid - käsitööhuvilised, õpetajad, parandushuvilised, meistrid.

Kogukonna liikmed kui tarbijad – lastega pered, vähem soodsas olukorras olevad inimesed.

KOV kui jäätmevaldkonna eest vastutaja – jäätmetekke vähendamise soodustamine.

Ringmajanduse eestvedajad kui korraldajad – võimalus maailma muuta, saada projektijuhtimise kogemust, midagi ägedat ära teha.</td>
</tr>
<tr>
<td>VÕTMERESSURSID

Inimesed – MTÜ (3-6 inimest), 3-6 meistrit, teenusepakkujad (FIEd), tugipersonal, osalejad/ kliendid.

Tööaeg. Osalemise aeg.

Raha – start toetusega, KOV omafinantseering, osalejate omapanus (müügitulu, annetused).

Kogukonna ringluskeskuse maja (vajadusel krunt uue maja jaoks) keskuses.

Töövahendid: masinad ja seadmed, materjalid, tarvikud ja varuosad.</td>
<td>TEAVITUSKANALID

KOV teavituskanalid (ajaleht, koduleht, sotsiaalmeedia, listid).

Kogukonna ringluskeskuse teavituskanalid (koduleht, infostendid, sotsiaalmeedia, sisuturundus, intervjuud).

Teenuseosutajate ja partnerite kanalid.

Suunamudijate kaasamine.</td>
</tr>
</table>

KULUD	TULUD
• MTÜ **töötasu** (ca 3-6 FTE, sh ringluspunkti vastuvõtu teenindamine, poe teenindamine, korraldamine, teenusepakkujate leidmine, rahastamise tagamine ja rahaasjade korraldamine, kommunikatsioon, PR). • **Kogukonna ringluskeskuse ülalpidamine** (kommunaalid, turvateenistus, koristusteenused, töötajate heaoluks vajalikud kulud (nt kohv, tee, vesi). • Parandustoa **meistrite tasustamine** (sõltuvalt meistrite kohaloleku aegadest, teemade arvust, kasutajate arvust, 3-6). • **Töövahendid: masinad, seadmed, tööriistad, tarvikud**, sõltuvalt parandustubade fookusest, pakutavate valdkondade arvust. • Parandamiseks vajalikud **materjalid või varuosad**. • **Transpordikulu** – ringluspunktide teenindamiseks, sobimatute asjade jäätmejaama viimiseks. • **KOV inimeste töötasu** (juhtgrupi vedamine, projekti kirjutamine, toetuse taotlemine, maja hankimine, MTÜ leidmine, püsirahastuse tagamine, regulaarne kommunikatsioonitugi).	• **Riigi/ välistoetus** (EL, Norra/EMP, Šveits, muud doonorid). • **KOV omafinantseering, püsirahastamine** (niivõrd, kuivõrd see ära ei tasu või kuni ei tasu). • **Kogukonnapoe tulu** (asjade eest, mis lähevad teisele ringile tasu eest). • Osalejate **annetused** parandamise eest (ca 2-5 EUR parandaja kohta). • Parandustoa tööriistade kasutamise **ühekordne tasu** (ca 5 EUR kord). • Kohapeal meistrite **parandatud** (sel ajal kui osalejaid ei ole või nad ei vaja abi, et meistritel tegevust oleks) **asjade müük**. • **Seminariruumi rent** (juhul kui seda võimaldatakse kasutada ka väljaspool kogukonna ringluskeskuse ja KOVi ettevõtmisi). • **Sponsorlus** võimalusel.

Allikas: Civitta koostatud Osterwalderi ärimudeli põhimõttel

KOGUKONNA RINGLUSKESKUS (TÄISPAKETT) – TÄIENDAV INFO	
Kogukonna ringluskeskuse asukoht	Kogukonna ringluskeskus peaks asuma **valla keskuses** (spetsiaalselt ehitatud või olemasolev mugandatud hoone), hästi (sh ühistranspordiga) **ligipääsetavas, käidavas ja nähtavas** kohas. Avatud 6p nädalas (või iga päev kui osutub väga populaarseks) nii tööajal kui ka mõistliku aja jooksul peale tööd (nt 10-20).

KOGUKONNA RINGLUSKESKUS (TÄISPAKETT) – TÄIENDAV INFO		

Võimalikud teenused	**KOGUKONNAPOOD**
	• **Annetuste vastuvõtt** - mh tuvastamine, mis on sobiv ja mis mitte, ja väljapanek võiks olla keskselt koordineeritud (1-2 inimest).
	• **Väljapanek kategooriate alusel** - eraldi ruumides või sektsioonides:
	  ○ riided, jalanõud, kotid, aksessuaarid, käsitöö tarbed (lõngad, tekstiilid, lukud, nahajäätmed, vardad jne)
	  ○ raamatud, lauamängud, mänguasjad,
	  ○ elektroonika, kodumasinad, mööbel,
	  ○ lilled, taimed, aiandustarbed.
	• **Teenindus** – esemed varustada hinnasiltidega (sh kui on 0 eurot), tarbijad saavad oma „ostud“ registreerida ostupuldiga (nagu nt Selver, Prisma jt poed pakuvad), st ei ole traditsioonilist poemüüjat ja kassat, vaid iseteenindus ja keegi toetab hätta jääjaid.
	• Toodete registreerimine võimaldab ka **seirata**, kui palju, mis hinnaga on välja läinud ning hiljem teha järeldusi finantsmudeli korrigeerimiseks (mh kunagi isemajandamiseni jõudmiseks).
		PARANDUSTEENUSED
		• Soovituslikult vallas juba **toimivad teenusepakkujad koondada** uude hoonesse, vajadusel pakkuda soodustust, nt teatud perioodi eest renti ei maksa.
		• Puuduvatele teenustele otsida pakkujad.
		• Võimalusel kasutada **teenusepakkujaid nt ka parandustoas meistritena**, **paranduskohviku läbiviijatena** või **töötubade läbiviijatena.**
		  ○ kellassepp, kingsepp,
		  ○ õmblusteenus, riiete parandamine, lukuvahetus jmt,
		  ○ keemiline puhastus,
		  ○ elektroonika (sh arvutite), kodumasinate parandus,
		  ○ rattaparandus/hooldus,
		  ○ mööbli taastamine.
		• Sh kasutatud asjade parandus, mida omanik ise enam ei kasutaks, aga mida saab müüki suunata peale pisiparandamist (nt parandaja saab tasu kui asi müüakse või siis osa müügi hinnast).

	VÕIMALIKUD LISATEENUSED
	• **Ladu** asjadele, mida ei ole välja pandud, ootavad parandamist vmt.
	• **Seminariruum/ ürituse ruum** – sh saab korraldada parandus-kohvikuid, temaatilisi loenguid, töötubasid, välja rentida.
	• **Kohvik** – võimalusel võiks otsida sellise pakkuja, kes toimetab **null-jäätmete põhimõttel** (kasutab hooajaliselt kohalikke tooraineid otse taludest, kasutab korduskasutatavaid toiduanumaid, kompostib tekkivad toidujäätmed) ning oleks valmis ka neid põhimõtteid kogukonnale tutvustama (nt töötoa, ühiskokkamiste vmt raames).
	• **Laste mängu/ loovuse nurk** – annetusi (nt välimesside stende) kasutada selle üles seadmiseks (lauamängud). Lastega tegelemise kindlatel kellaaegadel võiks korraldada **vabatahtlike koolinoorte** toel. Võiks vabatahtlike toel taaskasutamise eesmärgil asju meisterdada, lõikuda, kleepida, kokku panna.
	• **Kogukonna ürdiaianurk**.
	• **Toidukapp**.
	• Muud KOVi jaoks olulised teenused või funktsioonid.
		PARANDUSTOAD
		• Kuna töövahendid on erinevad ja tööohutus samuti, siis eri valdkondadele sisse seada **eraldi toad või eraldi nurgad**. Kompleks võiks olla niimoodi kasutatav, et kõiki tööriistu saab kasutada ka siis kui vastava valdkonna meistrit kohapeal ei ole (avatud töökoda, nn *makerlab*).
		• Lahtiolekuaegasid võiks pakkuda rohkem, isegi kui valdkondlikud meistrid on kohal kindlatel päevadel ja kindlatel kellaaegadel:
		  ○ õmblus/käsitöö jmt,
		  ○ käsitööring (sh sokkide nõelumine, paikamistehnikad, tootmisjääkide kasutamine, uute asjade tegemine vanadest jmt),
		  ○ elektroonika, sh 3D printeri kasutamine, üldparandus
		  ○ ratta jt kergliikurite hooldus
		  ○ puidutöö, mööbli taastamine, keevitamine jmt (vajaks hästi ligipääsetavat töökoda, võimalust järelkäruga või kaubikuga läheneda).
		• Vabas õhus toimuvate paranduskohvikute korraldamine hooajal.

KOGUKONNA RINGLUSKESKUS (TÄISPAKETT) – TÄIENDAV INFO		
Osapoolte konkreetsemad rollid ja vastutus	**KOGUKONNA RINGLUSKESKUSE JUHTGRUPP** KOV, MTÜ/korraldaja, teenuseosutajate, koostööpartnerite esindajad. • Kogukonna ringluskeskuse **eestvedaja (MTÜ) leidmine**. • **Enne maja ehitamist/sisseseadmist** – ringluskeskuse kontseptsiooni, visiooni, missiooni, eesmärkide (sh mõõdikute) kokkuleppimine, projekti ruumivajaduse läbimõtlemine. • **Rahastuse kokkulepped** – kas on võimalik toetust saada, kes taotleb, kui suur on KOV panus, kuidas kasutatakse võimalikku tulu (kulude katteks või organisatsiooni/ kogukonna ringluskeskuse arendamiseks), kuidas toimub rahastamine, milline on aruandlus, selle sagedus. • **Asukoha** leidmine ja kokkuleppimine. • **Kommunikatsiooni küsimused** – kes mille eest vastutab, mis regulaarsusega infot jagatakse, millistel kandjatel. • Üle nädala (veebi)**kohtumine** tegevuste planeerimiseks, kokkuvõteteks. **KOV** • **Juhtgrupi vedamine** (poliitiline + valdkondlik, sh juhtgrupi esimees), • Kogukonna ringluskeskusele **rahastuse taotlemine** välistoetustest või kavandamine oma eelarve vahenditest. • Projekteerimise, ehitamise, sisustamise jmt **hankimine.** • Kogukonna ringluskeskuse **rahastamine** (algselt omafinantseeringu ulatuses, hiljem ulatuses, milles ringluskeskus ise ennast ülal ei pea). • Igakülgne **kommunikatsioon**: teavitus KOV kodulehel, sotsiaalmeedias, ajalehes, infokirjades, stendidel, sisuturundusartiklid, intervjuud. • Aktiivne osalemine ringluskeskuse ettevõtmistes ja parandamisest soosiva kultuuri loomisel kogukonnas, ringmajanduspõhimõtete rakendamine igapäevatöös ja ka igapäevaelus (eeskujud kogukonnale). **TEENUSE PAKKUJAD** **Parandavad tasu eest** oma valdkonna esemeid, vajadusel tegutsevad meistrite/juhendajatena parandustoas, viivad läbi (aitavad viia läbi) töötubasid, parandavad asju, mida omanikud ei soovi, kuid mis pisiparanduse tulemusel on kasutatavad ja korralikud ning mis lähevad edasi kogukonnapoodi (müüki või tasuta). **Lisaks kohviku teenus,** keemiline puhastus või muu mitte otseselt parandamine.	**MTÜ/ KOGUKONNA RINGLUSKESKUSE EESTVEDAJA** • Osalemine **juhtgrupis.** Kogukonna ringluskeskuse töö **korraldamine**. • **Eelarve planeerimine** ja KOViga rahastamise korraldamine, finantsaruandlus KOVile ja juhtrühmale. • **Kogukonnapoe töö korraldamine** – teenindajate leidmine, väljapanekute korraldamine, poepidamiseks vajalike seadmete (ostupuldid, iseteeninduskassad) hankimine (nt teise ringi omad), annetuste vastuvõtt ja kontroll (sh vajadusel väikestest ringluspunktidest sobivate annetuste kokkutoomine), raamatupidamine, aruandlus. • **Parandustubade sisseseadmine**, tööriistade ja tarvikute hankimine (eelduslikult varem toiminud parandustubade inventari abil), meistrite leidmine, kokkulepped, kommnunikatsioon, materjalide varumine sõltuvalt parandustoa fookus(te)st. • **Teenuse pakkujate leidmine**, läbirääkimine, nende toimimiseks vajalike tegevuste elluviimine. • **Seminariruumi** kasutuse korraldamine, sh kontseptesioon, millisteks üsitusteks seda kasutada saab, sisustamine, rent, suhtekorraldus. • **Kohvikupidaja** leidmine ja kokkulepped. • **Lastenurga** sisustamine ja kokkulepped. • **Tugiteenuste** hankimine ja kokkulepped – turvamees, koristaja. • **Koostööpartnerite leidmine** (nt sponsorid, annetajad, uuskasutuskeskused (kui liiga palju annetusi tuleb, midagi kauemaks seisma jääb), jmt) • **Teavitus, reklaam, suunamudimine, mõttemaailma muutuse suunamine**. • Kogukonna ringluskeskuse kui **organisatsiooni arendamine**. **MEISTRID/JUHENDAJAD** Juhendavad kokku lepitud aegadel kokku lepitud valdkonnas parandamist. **KOOSTÖÖPARTNERID** Finantsiline tugi (sponsor), materjalidega varustamine (annetused), üleliigsete asjade uuesti kasutusse suunamine (taaskasutuskeskused jmt), kogemuste vahetamine (teised sarnased parandustoad).

EELARVEPROGNOOS KOGUKONNA RINGLUSMAJA EHITAMISEKS					
ÜHEKORDSED KULUD-TULUD KOVile*					
Kulu	**min**	**maks**	**Tulu**	**min**	**maks**
Kogukonna ringluskeskuse ehitus* (projekteerimine, ehitamine, osaline sisustamine jm)	2 000 000	4 000 000	**toetus projektist*** (nt kättesaadavate avalike teenuste meetmest, kuni 60%, max 1,5 MEUR)	1 320 840	1 500 000
parandustubade seadmed, varustus* (juhul kui on varem parandustuba sisustatud, siis saab need üle kolida)	0	20 000	**toetuse omafinantseering KOV eelarvest*** (vähemalt 40%)	880 560	3 351 400
kogukonna ringluskeskuse sisustamine* (10-20% maja hinnast)	200 000	800 000			
KOV projektijuht* (0,5 FTE/ ajutiselt 1 aasta, bruto 2000 EUR/kuu)	1 400	1 400			
kogukonna maja alune maa* (oma vs 1000 m2, 30 EUR/m^2)	0	30 000			
KOKKU	**2 201 400**	**4 851 400**	**KOKKU**	**2 201 400**	**4 851 400**
PÜSIKULUD, -TULUD - KOV ja MTÜ/ kuus					
Kulu	**min**	**maks**	**Tulu**	**min**	**maks**
MTÜ töötasu (3-6 FTE, keskmine palk 1800 EUR/kuus bruto)	7 200	14 400	**kogukonnapoe tulu**	5 000	10 000
Kogukonna ringluskeskuse ülalpidamine (küte, elekter, vesi, kanalisatsioon, koristusteenus, valveteenus, WC, kohvi-tee-vesi jmt)	1 000	1 500	**osalejate annetused** (2-5 EUR parandaja, 26 päeva kuus, 10-15 EUR päevas)	260	390
meistrite töötasu (3-6 tk, 6+1h õhtu, 6 õhtut nädalas, 1 korraga, 26p kuus, 15-20 EUR/ tunnis neto)	4 740	6 315	**tööriistade kasutus** (5 EUR kasutaja, 26 päeva kuus, 10-15 EUR päevas)	260	390
transpordikulu (ringluspunktidest annetuste toomine, seisma jäänud asjade jäätmejaama viimine, korraldamisega seotud sõidud – isikliku sõiduauto kasutamise kompensatsioon kuus ühele inimesele)	335	335	**parandusteenuste ruumide rent** (5 rentnikku, 20-30 m^2, 20 EUR/m^2/kuus + KM) + kommunaalid 100 EUR/rentnik)	2 940	4 160
KOV töötasu (kommunikatsioon, raamatupidamine, juhtrühm, spetsialist) (0,3 koormus, keskmine palk 2000 EUR/kuu/bruto)	800	800	**seminariruumi rent** (20 EUR/h, sh KM, 4-6 üritust kuus, 4-6h üritus)	320	720
parandustoa materjalid, varuosad, uued vajalikud tööriistad	100	200	**KOV eelarve**	1 220	7 890
KOKKU	**14 175**	**23 550**	**KOKKU**	**14 175**	**23 550**
sh KOV JOOKSVAD KULUD	**1 800**	**2 300**			

INDIKATIIVNE SEADMETE JA TÖÖRIISTADE VAJADUS JA MAKSUMUS		
Valdkond	**Masin/ tööriist**	**Indikatiivne maksumus (euro)**
Õmblus	tööstuslik õmblusmasin, õmblusmasin, õmblus- ja tikkimismasin, ääristaja, neetimismasin, tarvikud (nõelad, nööpnõelad, käärid, niidid)	4 300
Puutöö ja mööbel	nurgasaag, ketassaag, tikksaag, lintsaag, akutrell, puurpink, nurgalihvija, ekstsentriklihvija, kuumapuhur, höövel, käsisaag, kruvikeerajad, kuuskantvõtmed, mutrivõtmed, haamer (sh puust), peitlid, puidu- ja metallipuurid eri mõõdus, klambripüstol, tisleri tööalud, rauasaag, ketaslõikur, viilid	2 500
Elektroonika ja üldparandus	3D printer, filamendid, elektri pingemõõtur, kaablilõikurid, näpitstangid, lõiketangid, pintsetid, puurid, skalpellnuga, viilid, jootekolb, kuumaõhu jootejaam, käiad, kruustangid, noad	2 500
Rattahooldus	õlid, määrded, rattahoolduse tööriistad, rehvivahetuse ja paranduse tööriistad, rattastange, rehvide pumpamise püstol	300
Jootmise, neetimise, liimimise ja keevitamise fookusega parandustoa näide	invertertüüpi TIG-keevitusseade, traatkeevitus-inverterseade, gaasikeevitus komplekt, keevitusmask lihvimisfunktsiooniga, punktkeevitusseade, kaitsegaas MAG-keevituseks, kaitsegaas TIG keevituseks, ratastel keevituslaud, elektrikäi, mitmeotstarbeline lihvpink, puurpink koos kruustangidega, tööriistakast koos tööriistadega, akutööriistade komplekt, metallikäärid akutoitel, kruustangid, akutoitel metallilintsaag, akutoitel jootekolb	8 000

Allikas: Civitta koostatud hinnavaatluse ja Tallinna Jäätmekeskuse info alusel

SOOVITUSED

Enne kogukonna ringluskeskuse peale mõtlemist tuleks kindlasti testida tegelikku huvi parandamise vastu paranduskohvikute ja parandustoa formaadis. Huvi korral leida võimalus toetuse taotlemiseks.

Kogukonna ringluskeskus peaks asuma valla keskuses (spetsiaalselt ehitatud või olemasolev mugandatud hoone), hästi (sh ühistranspordiga) ligipääsetavas, käidavas, nähtavas kohas. Avatud 6p nädalas nii tööajal kui ka mõistliku aja jooksul peale tööd (nt 10-20). Samas sobivad ka väiksemad ringmajanduspunktid olemasolevates kogukonna ruumides või soojakud jäätmejaamas. Nii seadmed kui sisustus on võimalik kokku koguda ka annetustena.

Valla ringluspunktide võrgustik võiks olla keskselt koordineeritud ja info kõikide võimaluste kohta ajakohane ja lihtsasti leitav ning info regulaarselt erinevates kanalites nähtav.

Parandamise õpetamisest olulisem on hetkel kogukondadele tasuliste parandusteenuste kättesaadavuse suurendamine ja mugavamaks tegemine, soovitavalt nende koondamine ja vastava info levitamine.

5. LISAD

5.1. KASUTATUD ALLIKAD

1) „Kaalu, mida võtad“, Tallinna Jäätmekeskus, link.
2) „Kopli parandustöökoja meister: huvi asjade remondi ja isetegemise vastu aina kasvab“, Keskkonnaagentuur, link.
3) „Lilleküla ringmajanduskeskus“, Tallinna Linn, link.
4) „Lillekülla kerkib uus ringmajanduskeskus“, Pealinn, link.
5) „Linn alustab Lilleküla ringmajanduskeskuse ehitusega“, Tallinna Linna, link.
6) „Puidust ehitusdetaile kogutakse nüüd ka Pääsküla jäätmejaamas“, Tallinna Jäätmekeskus, link.
7) „Puitkonstruktsioon ja taaskasutatud materjalid – Lasnamäele tuleb uue põlvkonna ringmajanduskeskus“, Pealinn, link.
8) „Sõle raamatukogu uuenenud õmblustuba pakub avaramaid võimalusi“, Postimees, link.
9) Ati Grupp koduleht, link, 12.10.2023.
10) ByBorre, link.
11) Circl, link.
12) Circle House projekt, link.
13) Circular Cities Declaration Report 2022, Maribor, Slovenia, link.
14) Circular Copenhagen platvorm, link.
15) Circular Resource keskus Norras, link.
16) Circulus projekt, link.
17) CIRCWASTE projekt, link.
18) CityLoops projekt, link.
19) CENTRINNO projekt, link.
20) Cronimet kokkuostupunkt, link, 12.10.2023.
21) Eesti 2035 strateegia tegevuskava (11.05.2023 versioon), link, 18.10.2023.
22) Eesti 2035, link, 18.10.2023.
23) Eesti Leader Liit koduleht, link.
24) Eesti ringmajanduse tulevikupotentsiaali ja vajalike meetmete uuring (2021) Technopolis Group, Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum, Teeme Ära SA.
25) Euroopa Komisjon, Circular Cities and Regions Initiative uudiskirjad, link.
26) Euroopa Komisjon, Circular Cities and Regions Initiative, link.
27) Euroopa Komisjoni koduleht, link.
28) Euroopa Roheline kokkulepe, link.
29) Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus, millega kehtestatakse kliimaneutraalsuse saavutamise raamistik ja muudetakse määrust (EL) 2018/1999 (Euroopa kliimaseadus), link.
30) Helsinki Hacklab koduleht, link.
31) Helsinki Kierrätuskeskuse koduleht, link.
32) Helsinki-Uusimaa Circular Valley, link.
33) Interreg Europe, Collection and recycling of construction and demolition waste: Key learnings, link.
34) Ivar Soopani intervjuu Tallinna Jäätmekeskuse juhataja Rein Kallega: „Rohetund #42: Kas see tooks prügimajandusse pöörde, kui jäätmejaamas oleks pood, kohvik ja parandustöökoda? Tallinn on sinna poolel teel“, link.
35) Jäätmete liigiti kogumise taristu arendamine, KIKi koduleht, link.
36) Karjaküla jäätmejaam, link, 12.10.2023.
37) Keila jäätmejaam, link, 12.10.2023.
38) Kogukonnaaiad, Tallinna Linna koduleht, link.
39) Kohaliku omavalitsuse ringmajanduse teekaart - Lääne-Harju vald, 31.08.2023, link, 12.10.2023.

40) Kohaliku omavalitsuse ringmajanduse teekaart - Saku vald, 31.08.2023, link, 27.12.2023.
41) Kuusakoski koduleht, link, 12.10.2023.
42) Laur, K. (2023) „Kogukonna ringlusmaja – mitte lihtsalt prügimaja“, Saku valla koduleht, link.
43) Lääne-Harju Koostöökogu koduleht, link, 15.02.2024.
44) Lääne-Harju valla arengukava, link, 12.10.2023.
45) Lääne-Harju valla koduleht, link, 12.10.2023.
46) Lääne-Harju valla ringmajandust toetavate võimaluste kaart, link.
47) Maribor – suurendades tekstiili ümbertöötlemise teadlikkust, Euroopa Komisjon, link.
48) Kättesaadavad kvaliteetsed avalikud teenused, RTK koduleht, link.
49) MTÜ Paranduskelder koduleht, link.
50) Nelja Valla Kogu koduleht, link, 15.02.2024.
51) OMBYGG koduleht, link.
52) Osterwalderi ärimudeli loogika, Wikipedia, link.
53) Paldiski jäätmepunkt, link, 12.10.2023.
54) Paranduskohvikud, link.
55) Parimad kohad internetis, kus osta-müüa-vahetada ehitusmaterjale ja tööriistu, Delfi, link.
56) Pääsküla parandustöökoda, Tallinna Jäätmekeskus, link.
57) Raamatukogud kui ringluskeskused, link, 12.10.2023.
58) Raavik, J. (2023) „Tartlased saavad nüüdsest ehitusmaterjale ringkasutada“, Tartu Postimees, link.
59) Rae valla ringmajanduse pilootprojekti koduleht, link.
60) Rae vallas tegutsevate ettevõtete ringmajanduspotentsiaali kaardistamine, link.
61) Rae vallavalitsuse ja allasutuste ringmajanduspotentsiaali kaardistus ja tegevuskava, link.
62) Re Stuudio koduleht, link, 12.10.2023.
63) Regionaalministri 27.11.2023 määrus nr 29 „LEADER kohaliku arengu strateegia 2023-2027 rakendamine“, Riigi Teataja, link.
64) ReTuna taaskasutuskaubamaja, link.
65) Riigi jäätmekava 2022-2028 eelnõu, link, 18.10.2023.
66) Riigihalduse ministri 13.03.2023 määrus „Kättesaadavate kvaliteetsete avalike teenuste toetuse andmise tingimused ja kord“, Riigi Teataja, link.
67) Ringmajanduse edulood, Kliimaministeerium, link.
68) Ringmajanduse pilootprojekt, Tallinna Jäätmekeskus, link.
69) Ringmajanduse strateegia koostamise metoodika väljatöötamine (2019) Technopolis Group.
70) Ringmajanduse valge raamat, link, 18.10.2023.
71) Ringmajanduse visioon, link, 18.10.2023.
72) Rohelise Lahti koduleht, link.
73) Rohetund: intervjuu Tallinna Jäätmekeskuse juhataja Rein Kallega, link.
74) Rohevalla koduleht, link, 12.10.2023.
75) Saku valla arengukava, link.
76) Saku valla jäätmekava aastateks 2022-2026, link, 27.12.2023.
77) Saku valla kaart taaskasutamise punktidega, link.
78) Saku valla kaart taaskasutuspunktide ja riidekonteineritega, link.
79) Saku valla koduleht, üldinfo, rahvastik, 27.12.2023, 5.02.2024.
80) Saue valla ja Lääne-Harju valla ühine jäätmekava aastateks 2021-2026, link, 18.10.2023.
81) Secondary Raw Materials for Concrete Precast Products, link.
82) SEI, „Tallinna ringmajanduskeskuste kontseptsiooni ja toimemudeli väljatöötamine“ (2024).
83) Sõbralt-Sõbrale kaupluste koduleht, link.
84) Säästva renoveerimise infokeskus, link.
85) Taani paranduskohvikud, link.
86) Tallinna jäätmekava, Riigi Teataja, link.
87) Eelma, K. (2023) „Tallinn kujundab korduskasutuse edendamiseks jäätmejaamadest ringmajanduskeskused“, Delfi, link.

88) Tartu linna ringrenoveerimise projekt, Tartu Linn, link.
89) Teadusarendusprogramm LIFE IP BuildEST – hooandja hoonete renoveerimisel, Kliimaministeerium, link.
90) Teadusprojektiga luuakse laod, kust saab soetada vanadest hoonetest pärit ehitusmaterjali, LIFE programm, link.
91) Tekstiilijäätmete vähendamine, Saku Vald, link, 12.10.2023.
92) Texroad Foundation koduleht, link, 12.10.2023.
93) United Repair Centre koduleht, link.
94) Upcycle Studios, link.
95) Uuskasutuskeskuse koduleht, link.
96) Wcycle Intituut Mariboris, link.

5.2. INTERVJUUDE JA KOHAKÜLASTUSTE KOKKUVÕTTED

Lisa 5.2.1 – Tartu Paranduskelder (24.10.2023)

Lisa 5.2.2 – Tartu ehitusmaterjalide ringkasutuspank (17.10.2023)

Lisa 5.2.3 – Pääsküla ringmajanduskeskus (12.12.2023)

5.3. SEMINARIDE KOKKUVÕTTED

Lisa 5.3.1 – Lääne-Harju valla kogukonnaseminar (21.11.2023)

Lisa 5.3.2 – Saku valla kogukonnaseminar (11.12.2023)

Lisa 5.3.3 – Saku valla mudelite arutelu seminar (12.02.2024)

Lisa 5.3.4 – Lääne-Harju valla mudelite arutelu seminar (13.02.2024)

5.4. ETTEVÕTJATE KÜSITLUS MATERJALIDE RINGLUSE TEEMAL

Lisa 5.4.1 – Ettevõtjate küsitlus materjalide ringluse teemal.

Lisa 5.4.2 – Küsitluse vastused.